



**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**KRİZ YÖNETİMİ VE DİJİTAL DİPLOMASİ:
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN (AB) VE GÜNEYDOĞU
ASYA ULUSLAR BİRLİĞİ'NİN (ASEAN)
KARŞILAŞTIRMASI**

Yüksek Lisans Tezi

HANDE NUR KUTLU

İZMİR-2023

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

KRİZ YÖNETİMİ VE DİJİTAL DİPLOMASİ:
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN (AB) VE GÜNEYDOĞU
ASYA ULUSLAR BİRLİĞİ'NİN (ASEAN)
KARŞILAŞTIRMASI

Yüksek Lisans Tezi

HANDE NUR KUTLU

DANIŞMAN: PROF. DR. MAKBULE DİDEM BUHARİ

İZMİR-2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kriz Yönetimi ve Dijital Diplomasi: Avrupa Birliği'nin (AB) ve Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'nin (ASEAN) Karşılaştırması” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/05/2023

Hande Nur KUTLU

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**KRİZ YÖNETİMİ VE DİJİTAL DİPLOMASİ: AVRUPA BİRLİĞİ’NİN (AB)
VE GÜNEYDOĞU ASYA ULUSLAR BİRLİĞİ’NİN (ASEAN)**

KARŞILAŞTIRMASI

Hande Nur KUTLU

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi alanında büyük bir dönüşüm yaşanmasına neden oldu. Bu dönüşüm süreci, COVID-19 pandemisi ile hız kazandı. COVID-19 krizi, küresel iş birliği, iletişim, koordinasyon ve kriz yönetimi için dijital diplomasinin kritik rolünün altını çizerek, uluslararası toplumun dikkatini dijital diplomasiye çekti. COVID-19 krizi gibi küresel ölçekteki olaylar, dijital diplomasiyi daha da önemli hale getirdi. Bu tez, “küresel yönetişimin ana aktörlerinden olan bölgesel örgütler bir kriz zamanında dijital diplomasiyi nasıl kullanırlar? Dijital alanda krize nasıl yanıt verirler?” sorusuna yanıt vermek için dijital diplomasi ve kriz yönetimi arasında köprü kurarak AB’nin ve ASEAN’ın COVID-19 krizindeki dijital diplomasi faaliyetlerini incelemektedir. Farklı coğrafi bölgelerde yer alan AB ve ASEAN, farklı siyasi ve ekonomik entegrasyon süreçlerine sahiptir. Ancak, ortak bir krizle karşı karşıya kaldıklarında, dijital diplomasi kullanımlarında ‘benzer eğilimler’ göstermişlerdir. AB ve ASEAN bölgesel örgütleri, COVID-19 krizinde dijital diplomasi araçlarından biri olan Twitter’ı ‘yayıncılık’, ‘kısıtlı etkileşim’ ve ‘ağ kurmak’ için kullanmıştır. Bununla birlikte, benzer anlatılar ile krize karşı anlam oluşturmuşlardır. Bu bağlamda tez, AB ve ASEAN karşılaştırmalarına karşı ön yargıyı kırarak, farklı sistemlerin

benzer davranışlar gösterdiğini savunmaktadır. Ayrıca, tez dijital diplomasının kriz yönetimi potansiyeline de ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Diplomasi, Kriz Yönetimi, AB, ASEAN, COVID-19.

ABSTRACT

Master's Thesis

Crisis Management and Digital Diplomacy: A Comparison of the European Union (EU) and the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)

Hande Nur KUTLU

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Relations

Technological developments in recent years have led to transformations in the fields of International Relations and Diplomacy. This transformation process accelerated with the COVID-19 pandemic. The COVID-19 crisis has drawn the attention of the international community to digital diplomacy, highlighting its critical role in global cooperation, communication, coordination, and crisis management. Global-scale issues such as the COVID-19 crisis have made digital diplomacy even more important. This thesis examines the EU's and ASEAN's digital diplomacy practices in the COVID-19 crisis, bridging digital diplomacy and crisis management to answer the question “How do regional organizations, as key actors in global governance, use digital diplomacy in time of a crisis? How do they respond to crisis in the digital space?”. Located in different geographical regions, the EU and ASEAN have different political and economic integration processes. However, when faced with a common crisis, they demonstrated 'similar tendencies' in their use of digital diplomacy. During the COVID-19 crisis, the EU and ASEAN regional organizations used Twitter as a digital diplomacy tool for 'broadcasting,' 'limited engagement,' and 'networking.' Furthermore, they created meaning against the crisis with similar narratives. In this context, the thesis argues that different systems demonstrate similar behavior, overcoming the bias against comparisons between the EU and

ASEAN. This thesis also sheds light on the crisis management potential of digital diplomacy.

Keywords: Digital Diplomacy, Crisis Management, the EU, ASEAN, COVID-19.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	İ
ÖZET.....	İİ
ABSTRACT	İV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	İX
RESİMLER LİSTESİ	X
KISALTMALAR.....	Xİ
ÖN SÖZ.....	Xİİ
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: LİTERATÜR TARAMASI: KRİZ YÖNETİMİ VE DİJİTAL DİPLOMASİ	6
1. KRİZ VE KRİZ YÖNETİMİ.....	6
1.1. Kriz	6
1.2. Kriz Yönetimi	10
1.2.1. Dayanıklılık.....	15
1.3. Bölgesel Örgütler ve Krizler.....	17
1.3.1. Avrupa Birliği	17
1.3.2. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN).....	28
2. DİJİTAL DİPLOMASİ	39
2.1. Dijital Diplomasinin Tanımları ve Kavramları.....	41
2.1.1. Siber Diploması.....	43
2.1.2. E-Diploması	44
2.1.3. Sanal Diploması	45
2.1.4. Ağ (Network) Diploması	45
2.1.5. Dijital Kamu Diploması	46
2.1.6. Kamu Diploması 2.0.....	47

2.1.7. Diploması 2.0	48
2.1.8. Yeni Kamu Diploması	48
2.1.9. Kamu Diplomasının Dijitalleşmesi	49
2.2. Dijital Diploması Uygulamaları.....	50
2.2.1. Dijital Diploması: Kriz ve Kriz Yönetimi.....	59
2.3. Dijital Diploması ve Uluslararası Örgütler.....	63
2.3.1. Uluslararası Ceza Mahkemesi.....	65
2.3.2. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN).....	66
2.3.3. Birleşmiş Milletler	67
2.3.4. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO).....	68
2.3.5. Avrupa Birliği	68
İKİNCİ BÖLÜM: AB’NİN VE ASEAN’IN KRİZ YÖNETİMİ	
MEKANİZMALARI.....	74
2.1. Avrupa Birliği ve Kriz Yönetimi	74
2.1.1. Avrupa Birliği ve COVID-19 Krizi	77
2.2. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ve Kriz Yönetimi.....	81
2.2.1. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ve COVID-19 Krizi.....	88
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA TASARIMI	91
3.1. Vaka Seçimi	91
3.2. Kavramsal Çerçeve	92
3.3. Araştırma Yöntemi.....	94
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: VAKALARIN ANALİZİ	97
4.1. Kriz Öncesi Aşama: Krizi Anlamlandırma	97
4.2. Kriz Anı Aşaması: Kritik Karar Alma ve Anlam Oluşturma.....	101
4.2.1. Kriz Anı: Avrupa Birliği	101
4.2.2. Kriz Anı: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)	111
4.2.3. Kriz Anı Analizi.....	116
4.3. Kriz Sonrası Aşama: Krizin Hafiflemesine Yönelik Sinyaller	118
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA	128

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Liderler açısından kriz yönetimi çerçevesi.....	13
Tablo 2. AB'nin ve ASEAN'ın karşılaştırmalı afet yönetimi kapasiteleri.....	36
Tablo 3. Dijital diplomasiinin kullanım amaçları.....	53
Tablo 4. ASEAN topluluklarının ilgilendiği konular.....	85
Tablo 5. COVID-19 krizinin kriz yönetimi aşamaları.....	94
Tablo 6. ASEAN'ın ve AB'nin kriz öncesi aşamadaki 'tüm tweetlerinin' arasında en çok tekrar eden ilk 30 kavram.....	100
Tablo 7. ASEAN'ın ve AB'nin kriz sonrası aşamadaki 'kodlanan tweetlerde' en çok tekrar eden ilk 20 kavram.....	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. AB'nin COVID-19 ile mücadele stratejisi.....	81
Şekil 2. ASEAN'ın kurumları.....	84
Şekil 3. Kriz öncesi aşamada @EU_Commission'ın tweetleri.....	97
Şekil 4. Kriz öncesi aşamada @ASEAN'ın tweetleri	99
Şekil 5. Kriz anında @EU_Commission'ın tweet kategorileri.....	102
Şekil 6. Kriz anında @ASEAN'ın tweet kategorileri.....	112

RESİMLER LİSTESİ

- Resim 1.** @EU_Commission hesabından atılan koronavirüs ile ilgili ilk tweet.....98
- Resim 2.** @EU_Commission hesabından atılan bir tweetin ekli resmi.....98
- Resim 3.** @ASEAN hesabından atılan koronavirüs ile ilgili ilk tweet.....100
- Resim 4.** Üye devletlerin desteklendiğine yönelik tweet.....103
- Resim 5.** @EU_Commission hesabından canlı yayınlanan basın toplantısı.....103
- Resim 6.** Dezenformasyona karşı @UNESCO ile iş birliği tweeti.....104
- Resim 7.** Japonya başbakanı Şinzo Abe ile yapılan görüşmeye dair tweet.....106
- Resim 8.** Avustralya başbakanı Scott Morrison ile yapılan videokonferansa dair tweet.....106
- Resim 9.** İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın #GlobalGoalUnite kampanyasına verdiği destek tweeti.....109
- Resim 10.** Britanyalı rock grubu Coldplay'in #GlobalGoalUnite kampanyası tweeti.....110
- Resim 11.** Bilgilendirmeye dair tweet.....113
- Resim 12.** Üye devletler arasında yapılan video konferans.....114
- Resim 13.** ASEAN liderlerinin Japonya, Çin ve Güney Kore ile gerçekleştirdiği sanal zirve.....115
- Resim 14.** FIFA ile ilgili tweet.....116
- Resim 15.** Kategorilere göre AB'nin ve ASEAN'ın dijital diplomasi kullanımları.122

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABKS	: Avrupa Birliği Küresel Stratejisi
AK	: Avrupa Komisyonu
AADMER	: ASEAN Afet Yönetimi ve Acil Durum Müdahale Anlaşması (ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response)
AHA Merkezi	: ASEAN İnsani Yardım Koordinasyon Merkezi (The ASEAN Coordinating Centre for Humanitarian Assistance on Disaster Management (AHA Centre))
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (Association of Southeast Asian Nations)
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
COVID-19	: Yeni Koronavirüs Hastalığı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (The North Atlantic Treaty)
ODGP	: Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası
OGSP	: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (The United Nations Children's Fund)

ÖNSÖZ

Bu çalışma yoğun, zorlu ve uzun çalışma saatleri sonucunda ortaya çıkmıştır. İki farklı alan arasında köprü kurarak çalışmayı ilerletmek, uygun noktaları bulmak zaman zaman yıldırıcı olmuş olsa da zorlu bir mücadelenin ardından titizlikle tamamlanmıştır.

Çalışmamda bana yol gösteren, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman daha iyisini yapmam için beni teşvik eden, cesaretlendiren, tez yazım sürecinin karanlıklarında boğulurken bana her zaman elini uzatan, farklı bakış açılarından bakmamı sağlayan, güler yüzünü ve samimiyetini hiçbir zaman öğrencisinden esirgemeyen, hayatım boyunca her zaman öğrencisi olmaktan onur ve gurur duyacağım çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Makbule Didem BUHARİ'ye saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte bana maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, motivasyonum için çabalayan, bana her zaman güvenen, inanan ve yanımda olan hayatımdaki en değerli varlıklarım annem Sacide KUTLU'ya, babam Necip KUTLU'ya ve kardeşlerim Ayşenur ve Mehmet Akif'e çok teşekkür ediyorum.

Hande Nur KUTLU

İzmir-2023

GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler ile birlikte ortaya çıkan yeni dijital alanlar, devletlerin, devlet-dışı aktörlerin ve uluslararası kurumların dijital ortamda varlığını zorunlu kılmıştır. Küresel ölçekte yayılan bu zorunluluk, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi alanında bir dönüşüm meydana getirmiştir. Dünya giderek daha fazla birbirine bağlı hale geldikçe, etkili iletişim ve doğru bilgi alışverişi her şeyden önemli hale gelmiştir. Bu nedenle, dijital alanların kullanımı, hedeflere hızlı, verimli ve uygun maliyetli bir şekilde ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır.

Aktörler, teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan yeni dijital alanlara uyum sağlamak için yeni politikalar ve stratejiler geliştirmektedirler. Özellikle sosyal medya platformları, son yıllarda aktörlerin davranışlarını yeniden şekillendirerek Uluslararası İlişkiler alanında önem kazanmaktadır. Bu platformlar sadece iletişim ve bilgi alışverişi ile sınırlı değildir. Facebook, YouTube, Twitter ve Instagram gibi en çok kullanılan sosyal medya platformları, çift yönlü etkileşim için aktörlere yeni fırsatlar sunmaktadır. Hem kendi vatandaşlarına hem de yabancılara yönelik çift yönlü iletişim için eşsiz fırsatlar sağlar. Ayrıca bu platformlar, aktörlerin daha görünür olmalarına, doğrudan savunuculuk faaliyetlerine katılmalarına, çeşitli ağlar kurmalarına, kriz iletişimine, imajlarını ve itibarlarını inşa etmelerine olanak tanımaktadır.

Dışişleri bakanlıkları, büyükelçiler veya dünya liderlerinin yanı sıra uluslararası örgütler de son yıllarda dijital alanda varlıklarını artırmıştır. Sosyal medya platformlarını etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu platformlar sayesinde uluslararası kurumlar daha görünür ve sosyal hale gelmişlerdir (Bjola ve Zaiotti, 2021). Örneğin, NATO'nun (Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı), Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ), Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) gibi BM'nin birçok kuruluşunun sosyal medya hesapları vardır. Yüksek sayıda takipçilere sahiptirler.

Küresel finans krizinden sonra bu yüzyılda meydana gelen “*ikinci sınır aşan mega kriz*” olarak değerlendirilen (Boin vd., 2021) COVID-19 krizi ise aktörlerin dijitalleşme eğilimini hızlandırmıştır. Yeni tip koronavirüs ilk olarak 2019 Aralık ayında Çin’in Wuhan şehrinde tespit edildi ve hızla yayılarak dünya çapında ülkeleri etkileyen küresel bir krize neden oldu. COVID-19 krizi ülkelerin sağlık sistemlerine ve ekonomilerine meydan okurken, insanların ve devletlerin günlük yaşam ve çalışma biçimlerini önemli ölçüde değiştirdi. Krizin üstesinden gelebilmek için dijital alanlar sıkça kullanıldı.

COVID-19 krizi, küresel iş birliği, iletişim, koordinasyon ve kriz yönetimi için dijital diplomasinin kritik rolünün altını çizdi. Dijital diplomasi salgın ile daha önemli hale geldi. Dünya çapındaki tüm ülkeler ve uluslararası örgütler virüsü kontrol altına almak ve etkisini azaltmak için mücadele ederken, etkili kriz iletişimi için dijital araçları ve platformları kullandılar. Çünkü krizi anlamlandırmak ve bu anlamlandırmayı anlatılarla aktarmak önemliydi. Aktörler doğru bilgileri ve anlatılarını hızla aktarabilmek için bu araçlardan yararlandılar. Ayrıca, video konferanslar, sanal toplantılar ve diğer dijital araçlar, karar alma süreçlerini sürdürmek ve uluslararası iş birliğini devam ettirmek için önemli bir rol oynadı. Bununla birlikte, COVID-19 krizi gibi sınır aşan bir kriz, dijital diplomasinin önemini ortaya koyarken uluslararası koordinasyon ve ortak iş birliğine artan ihtiyaçla birlikte kriz, uluslararası ve bölgesel örgütlerin rolünü de ön plana çıkardı.

Tezde kriz yönetimi ve dijital diplomasi arasında bir köprü kurularak literatürde sorulmamış ‘küresel yönetişimin ana aktörlerinden olan bölgesel örgütler bir kriz zamanında dijital diplomasiyi nasıl kullanırlar? Dijital alanda krize nasıl yanıt verirler?’ sorusuna cevap verilecektir. COVID-19 kriz yönetiminde dijital diplomasinin rolü keşfedilecektir. “En farklı sistemler tasarımı” (*the most different systems design*) kullanılarak, Avrupa Birliği’nin (AB) ve Güneydoğu Asya Uluslar Birliği’nin (ASEAN) COVID-19 krizi sırasında iletişim kurmak ve krizi koordine etmek için dijital araçları ve platformları nasıl kullandıkları incelenecektir. AB’nin ve ASEAN’ın idari organlarına bağlı Twitter hesapları karşılaştırılarak, farklı yönetim modellerine sahip olan kuruluşların eşzamanlı gerçekleşen bir krizde benimsediği yaklaşımlar hakkında bir bakış açısı sağlanacak ve dijital platformların etkisine ışık

tutulacaktır. Ayrıca kriz yönetimi ve dijital diplomasi açısından köprü kurularak dijital diplomasının kriz yönetimi potansiyeli de ölçülecektir.

Kriz yönetiminin teknik yönlerini göz ardı ederek, kriz yönetimi ve dijital diplomasi arasında şu şekilde köprü kurulacaktır. Sağlam ve kapsamlı bir analiz sağlamak için COVID-19 salgını kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası olmak üzere üç aşamaya ayrılacaktır. Bu aşamalarda Boin vd.'nin (2018) politika yapıcılar için kriz yönetimi çerçevesi kullanılacaktır. Çerçevenin krizi anlamlandırma, kritik karar verme, krize karşı anlam oluşturma ve krizin sona ermesi (Bjola, 2017) süreçleri incelenecektir. AB'nin (@EU_Commission) ve ASEAN'ın (@ASEAN) Twitter hesapları bu aşamalara ve çerçeveye göre değerlendirilecektir. Analizde kriz yönetimi çerçevesinin kullanılması araştırmayı daha analitik hale getirecektir. Bu çerçeveyi uygulayarak, COVID-19 sırasında bu iki bölgesel örgütün davranışları ve anlatıları daha derinlemesine incelenecek, tepkilerine yönelik ayrıntılı bir anlayış sağlanacaktır.

Tez, literatüre üç açıdan katkı sağlamaktadır. Uluslararası örgütler açısından dijital diplomasi çalışmaları literatürde zayıf kalmaktadır. Yeterince çalışma bulunmamaktadır. Yapılan çalışmaların birçoğu ise batı merkezli çalışmalardan oluşmaktadır. Çalışmalar genellikle AB'ye odaklanırken ASEAN'a yönelik dijital diplomasi çalışmalarının sayısı oldukça azdır. İlk olarak tez bu boşluğu dolduracaktır. COVID-19 krizinde, uluslararası kuruluşlar açısından dijital diplomasi çalışmalarında karşılaştırma yapılmamış iki vaka olan AB'yi ve ASEAN'ı karşılaştırarak, ampirik bir katkı sağlayacaktır. Çalışma coğrafi olarak farklı bölgelerde bulunan ve farklı kültürel, siyasi ve ekonomik geçmişe sahip iki bölgesel örgütün dijital diplomasi kullanımları hakkında fikir verecektir. İkinci olarak bu tez, literatüre ampirik katkı sağlarken karşılaştırmalı bölgesel çalışmalar açısından Küresel Uluslararası İlişkiler (Acharya, 2014) literatürüne de katkı sağlayacaktır. Tezin üçüncü olarak katkısı ise kriz yönetim aşamalarını ve dayanıklılığı dijital diplomasiye uygulayarak dijital diplomasi literatürüne kavramsal katkı sağlayacaktır.

İlk olarak araştırmamıza güçlü bir temel sağlamak için kriz yönetimi ve dijital diplomasının derin bir incelemesi yapılacaktır. Literatür taramasının birinci bölümünde Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler literatüründen faydalanarak kriz ve kriz yönetimi araştırılacaktır. Uluslararası İlişkiler literatürü ilk olarak iki veya

daha fazla devlet arasında yaşanan savaş ve çatışma gibi uluslararası sistemde gerçekleşen krizlere odaklansa da daha sonra bu yaklaşımda bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Doğal afetler, salgınlar, siber saldırılar, mülteci akınları ve altyapı arızaları, diğer bir ifadeyle geleneksel olmayan güvenlik tehditleri de literatürde incelenen kriz durumları olmuştur. Kamu Yönetimi literatürü ise kriz yönetimini genellikle kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası aşamalara ayırarak ele alır. Kriz öncesi, kriz gerçekleşmeden önce krize yönelik alınan önlemler; kriz anı, gerçekleşen krize karşı müdahale; kriz sonrası aşama ise krizin sonlanması ve krizin gerçekleşmeden önceki normal hayata geri dönülmesine yönelik eylemlerdir. Bununla birlikte, literatürde ayrıca afet yönetimi başlığı altında çalışmalar bulunmaktadır. Fakat çalışmamızda kriz yönetimi ve afet yönetimi sınıflandırması yapmadan kriz yönetimi altında afet yönetimine yönelik çalışmalar da incelenecektir. Daha sonra çalışmamızda kriz yönetimi literatüründe son yıllarda Uluslararası İlişkiler literatürünün gündeminde olan “*dayanıklılık*” (*resilience*) ele alınacaktır. Temel kavramların ele alınmasıyla birlikte kriz, kriz yönetimi ve dayanıklılık açısından AB’ye ve ASEAN’a yönelik literatürdeki tartışmalar değerlendirilecektir. Vakaların hangi durumları kriz olarak algıladığı ve verdikleri tepkiler incelenecektir.

Bu çalışma iki alandan beslendiği için literatür taramasının ikinci bölümünde dijital diplomasi ele alınacaktır. Dijital diplomasi literatürde netlik sağlanamayan bir kavramdır. Bu yüzden literatürdeki dijital diplomasiyi kapsayan çeşitli tanımlar ve yaklaşımlar açıklanacaktır. Kavramsal çerçeve çizildikten sonra bu bölümde dijital diplomasi uygulamaları ele alınacaktır. Dijital alanlar, imaj ve itibar oluşturma, yabancı ve yerli halkla etkileşim sağlama, bilgilendirme, ağ oluşturma, savunuculuk, dezenformasyon, propaganda, kriz iletişimi ve kriz yönetimi için kullanıldığı görülmektedir. Bir sonraki bölümde kriz ve kriz yönetimi açısından dijital diplomasi daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bir kriz zamanında dijital diplomasi nasıl ve ne amaçla kullanıldığı sorusu doğrultusunda literatür değerlendirilecektir. Ardından daha özele inilip, devlet aktörleri açısından değil uluslararası örgütler açısından dijital diplomasi uygulamaları incelenecektir.

Tezin ikinci bölümünde ise AB ve ASEAN bölgesel örgütlerinin kriz yönetimi mekanizmaları incelenecektir. Hangi örgütün en başarılı bir kriz yönetimine sahip olduğuna dair bir inceleme yapılmayacaktır. Kurumsal süreçlere dikkat çekilecektir.

Kriz yönetimi mekanizmalarının kurumsal açıdan gelişimleri, örgütlerin kendi internet sitelerinde paylaştığı bilgi ve belgeler incelenerek ele alınacaktır. COVID-19 krizinde AB'nin ve ASEAN'ın kriz yönetim süreci ve krize karşı geliştirdiği faaliyetler ve stratejiler keşfedilecektir.

Üçüncü bölüm tezin araştırma tasarımı bölümüdür. Bu bölümde vaka seçimi, kavramsal çerçeve ve araştırma yöntemi açıklanacaktır. “Küçük-N” (*small-N*) karşılaştırmalı yöntem ile kriz yönetimi ve dijital diplomasi arasında köprü kurulacaktır. Kavramsal çerçeve çizilecektir. Ayrıca araştırma yöntemi olarak neden nitel içerik analizi kullanıldığı açıklanacak ve nitel içerik analizinin çalışmada nasıl kullanılacağı belirtilecektir.

Tezin dördüncü bölümünde ise COVID-19 krizinde AB'nin ve ASEAN'ın dijital diplomasi performanslarını incelemek için örgütlerin idari organlarına bağlı Avrupa Komisyonu'nun (@EU_Commission) ve ASEAN'ın (@ASEAN) resmi Twitter hesaplarından alınan veriler analiz edilecektir. COVID-19 krizi, kriz yönetimi aşamalarında olduğu gibi üç aşamaya ayrılarak değerlendirilecektir. Kriz öncesi aşama, krizin anlamlandırılmasıdır. Kriz aşaması, kritik karar alma ve anlam oluşturulmasıdır. Kriz sonrası aşama ise krizin hafiflemesine yönelik sinyallerdir (Boin vd, 2018; Bjola, 2017). Bu aşamalarda vakaların dijital diplomasiyi hangi yönden kullandıkları değerlendirilecektir. Bununla birlikte COVID-19 krizinde Twitter'daki AB'nin ve ASEAN'ın baskın anlatıları da açıklanacaktır. Farklı bölgelerde var olan örgütlerin küresel bir krizde verdikleri tepkilere yönelik veriler elde edilecektir.

Tezin sonuç bölümünde ise araştırmamızın bulguları değerlendirilecektir. Kriz yönetimi aşamalarını dijital diplomasi'nin bir parçası olan Twitter'a uyguladığımızda dijital diplomasi'nin potansiyeli gösterilecektir. AB'nin ve ASEAN'ın dijital diplomasi kullanımları değerlendirilecektir. Özellikle farklı bölgelerdeki örgütlerin benzer dijital diplomasi uygulamalarına ışık tutulacaktır. Daha sonra çalışmanın sınırlılıkları ve gelecek çalışmalar için birkaç öneri açıklanarak çalışma son bulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: LİTERATÜR TARAMASI: KRİZ

YÖNETİMİ VE DİJİTAL DİPLOMASI

1. KRİZ VE KRİZ YÖNETİMİ

1.1.Kriz

Dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen krizler, bireyleri, devletleri ve sistemleri etkilediği gibi aynı zamanda “...geçmiş ve günümüzü ayıran tarihsel referans noktaları” olarak da görülen (Farazmand, 2016a:7) önemli olaylardır. Bu krizler, insan kaynaklı ve insan kaynaklı olmayan krizler olarak ikiye ayrılır. Doğa olaylarından kaynaklanan krizler sel, deprem, tsunami, salgın ve kasırga gibi krizlerdir. İnsanların neden olduğu krizler ise savaş, çatışma, terör, nükleer ve endüstriyel kazalar olarak sıralayabiliriz.

Literatürü incelediğimizde kriz kavramına yönelik belirli bir çerçeve çizilmemiştir. Bir durumun kriz olabilmesi için farklı tanımlamalar yapılmıştır. Kriz anlarında karar vericilerin davranışlarını inceleyerek kriz kavramına katkı yapan Hermann (1969), kriz çalışmalarında kavramsal olarak bir netlik sağlanamadığını ifade eder (Hermann, 1969: 410). Bunun sebebini Phillips ve Rimkunas (1978), kriz teriminin analitik bir çerçevesinin olmaması olarak açıklar. Boin (2004) ise Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler gibi farklı disiplinlere yayılan kriz çalışmalarından dolayı kavram için net bir tanım olmadığını belirtir (Boin, 2004: 167).

Kriz kavramına yönelik üç ana başlık altında bir çerçeve çizilebilir. İlk olarak Uluslararası İlişkiler literatüründe kriz, iki veya daha fazla devlet arasında meydana gelen siyasi krizlerdir (Brecher, 1993; Hermann, 1969; Brecher & James, 1988; McClelland, 1977; Brecher & Wilkenfeld, 2003; Carlson vd., 2018; Koenig, 2016). İkinci olarak doğa kaynaklı veya teknolojik kaynaklı krizlere odaklanılır (Coppola, 2007; Quarantelli, 1988). Üçüncüsü ise çatışma, savaş, terörizm, ekonomik şoklar, rejim değişiklikleri, bilgi ve iletişim sistemlerindeki arızalar, biyo-nükleer terörizm, doğal afetler ve insan kaynaklı kazaların neden olduğu krizler ayrı bir sınıflandırma

yapılmadan hepsi kriz olarak ele alınır (Boin vd., 2005; Rosenthal ve Kouzmin, 1997; Farazmand, 2014).

İki güçlü devlet arasında askeri güç yarışına yönelik politikaların neden olduğu durumları kriz olarak ele alan Hermann (1969), Soğuk Savaş zamanında iki kutbun birbirlerine karşı caydırma politikalarını inceler (Hermann, 1969: 411). Çalışmasında devletler arasında meydana gelen sert güç çatışmalarına odaklanır. Uluslararası politika krizlerini ele alan Hermann (1969) ve Brecher (1993), krizi tanımlarken sistemsal açıdan bir yaklaşım sunmaktadırlar. Hermann (1969) için kriz, normal olarak işleyen sistemin tamamının veya bir kısmının işlememe sorunu veya "...bir ya da daha fazla temel sistemik değişikende beklenmedik veya ani bir değişiklik yaratan bir durum" tanımlaması yapar (Hermann, 1969: 411). Brecher (1993) için kriz, uluslararası sistemin bozulması ve sistemin düzensizliğiyle ilgili bir durumdur ve evrensel bir terim olduğunu belirtir.

Brecher ve Wilkenfeld (2003) ise krizleri sistem düzeyinde (*system-level*) ve aktör düzeyinde (*actor-level*), uluslararası ve dış politika krizleri olarak ele alır. Dış politika krizleri bir devletin ulusal veya uluslararası alanda meydana gelen olaylar yüzünden karşı karşıya kaldığı krizler olarak tanımlar (Brecher ve Wilkenfeld, 2003: 3-4). Dış politika krizlerinin başlama nedenini algısal olarak ele alır. Bu algılar değerlere yönelik tehdit, sınırlı zaman ve askeri çatışma olasılığıdır. Her bir dış politika krizi bir uluslararası krize neden olabilmektedir (Brecher, 1993: 3). Sistem düzeyinde meydana gelen uluslararası krizler ise dış politika krizlerinden farklı olarak iki veya üç devlet arasında düşmanca ilişkiler gelişmesi olarak değerlendirilir. Bu düşmanca ilişkiler, sözlü olabildiği gibi fiziksel boyuta da varan durumlardır. Devletler arasındaki hasım, kendi aralarındaki düzeni bozabildiği gibi uluslararası sisteme de zarar verdiği belirtilir (Brecher ve Wilkenfeld, 2003: 4-5). Uluslararası krizler, ilişkileri istikrarsızlaştırmasının yanı sıra sistemin de yapısına zarar vermektedir (Brecher, 1993: 3). Kısacası, Brecher'in kriz anlayışı uluslararası sistemdeki savaş ve çatışma durumlarıdır.

McClelland (1977) da krizleri sistem düzeyinde incelemiştir. Uluslararası sistemde yaşanan krizleri, askeri ve diplomatik açıdan meydana gelen çatışmalara dayandırmaktadır. Uluslararası sistemin yapısındaki düzensizlik bir kriz durumudur (McClelland, 1977: 15-16). Krizleri, uluslararası depremler olarak ifade eden

Brecher ve Yehuda (1985) da benzer şekilde krizleri sistematik olarak inceler. Sistemde meydana gelen “değişimler” açısından krizi değerlendirirler. Aktörlerin birbirlerine karşı zarar verici eylemlerinin artması, uluslararası sistemin yapısında değişimler meydana getirir. Bu değişimler, aktörlerin güç dengesindeki ve güç dağılımındaki değişimlerdir. (Brecher & Yehuda, 1985:23).

Brecher ve Wilkenfeld (2003), uluslararası krizlerin ve uluslararası çatışmanın aynı olmadığını vurgulayarak, uluslararası krizleri belirli bir konuda meydana gelen krizler olarak ele alır. Bu konular toprak anlaşmazlığı, ekonomik boykot veya siyasi rejime yönelik tehdittir. Uluslararası çatışmalar ise uzun süreli ve çatışmaların zaman zaman yükselip alçaldığı düşmanca ilişkilerdir (Brecher ve Wilkenfeld, 2003: 5-6). Bu kriz tanımlamalarında sert güç (*hard power*) unsurlarının ana aktör olduğu açıkça görülmektedir.

Hermann (1969), kriz durumunu açıklamaya çalışırken bir küp modeli oluşturur. Her bir köşesine kendi tanımladığı farklı kriz durumlarını yerleştirir. Küpün köşelerinde belirlediği sekiz durumun değişkenleri birbirleriyle farklılık gösterir. Bu değişkenleri yüksek tehdit, düşük tehdit, kısa zaman, uzun zaman, beklenen durum ve sürpriz durum olarak belirler. Modelindeki temel kriz durumu ise “yüksek tehdit”, “kısa zaman” ve beklenilmeyen “sürpriz” durum değişkenleridir (Hermann,1969: 415). Rosenthal vd. (1989) de zaman koşulunu ele alarak kriz için tanımlama yapar. Kriz, “...zaman baskısı ve son derece belirsiz koşullar altında kritik kararlar almayı gerektiren, bir sistemin temel yapısına veya temel değer ve normlarına yönelik ciddi bir tehdit” olarak ifade eder (Rosenthal vd., 1989, 10). Krize yönelik bu ifadeler, kavramın çok yönlü olmasını sağlar. Temel değer ve normlara yönelik tehdit durumunu kapsamı ele alacağımız kriz durumlarının çeşitlenmesine imkân tanır. Ayrıca hem toplumun içinde meydana gelebilecek hem de uluslararası toplumda gerçekleşecek farklı kriz durumları bu tanım ile ele alınabilir.

Rosenthal ve Kouzmin (1997) için kriz, sistemdeki olumsuzlukların toplanması ve şiddetli bir tehdit varlığının olmasıdır. Tehditle birlikte belirsizlik ve normal iletişimin aksaması kriz durumunu oluşturur. Krizleri, sadece devletin maruz kaldığı veya devletler arasında düşmanca ilişkiler olarak ele almamıştır. İnsan kaynaklı ve doğa olaylarının meydana getirdiği olumsuz durumları kriz kapsamına dahil eder.

Etnik çatışmalar da depremler de bir kriz durumudur (Rosenthal ve Kouzmin, 1997: 280). Benzer şekilde Farazmand (2016a) da savaşları, devrimleri, ekonomik krizleri, terörü, doğal afetleri, nükleer santral kazaları, isyanları ve organizasyonel acil durumları kriz olarak ele alır. Krizin farklı özellikleri olabileceğini belirtir. Uzun süreçler içinde meydana gelen bozulmalar veya kısa sürede meydana gelen kırılmalar olabilir. Nedenleri eskiye dayanabilir veya tesadüfen ortaya çıkabilir. İç veya dış nedenlerden kaynaklanabilir (Farazmand, 2016a: 6-7).

Boin vd. (2018), "*tehdit*", "*aciliyet*" ve "*belirsizlik*" unsurları üzerinden bir kriz tanımı yapar. Kriz, bir olayın tehdit olarak algılanması, acil müdahaleye gerek duyulması ve öngörülemeyen bir süreç içermesidir (Boin vd., 2018: 24). Tehdit, yaşama ve toplumun değerlerine yönelik bir tehdittir. Aciliyet duygusu uyandırarak hemen müdahale edilmesi gerekir. Bu yüzden iklim değişikliği kriz olarak ele alınmaz. Belirsizlik ise tehdit olarak algılanan şeyin yapısında var olan durumdur (Boin vd., 2005: 2-4). Benzer şekilde Gilbert ve Lauren (1980) de krizi aniden ortaya çıkan, baskı altında olan liderlerin hızlı karar vermesine yol açan, hayati çıkarları tehdit eden ve savaş ile barış için büyük ve belirsiz durum oluşturan durumlar olarak tanımlar (Gilbert ve Lauren, 1980: 642).

Boin vd.'nin (2018) kriz tanımında kullandığı tehdit algısı, Brecher'in (1993) uluslararası politika krizleri için çizdiği çerçevenin aşamalarında da görülmektedir. Kriz oluşumunda temel nitelik, tarafların tehdit algılarındaki değişimdir. Bir durumun tehdit olarak algılanıp algılanmaması veya tarafların tehdit algısındaki yükseliş ve azalış bir krizin oluşumunu ve aşamalarını belirleyen özelliklerdir.

Krizlerin tanımlama biçiminde bölgesel olarak farklılıkların olabileceği ileri sürülür. Farklı bir bölgede meydana gelen bir olayın diğer bir yerde kriz olarak algılanmayacağı belirtilir. Boin vd. (2018), Bangladeş'te çok sayıda kişiyi etkileyen sel felaketinin bölge içinde olağan ve "*rutin bir acil durum*" olduğunu fakat böyle bir olayın Paris'te gerçekleştiği zaman bir krize dönüşeceğini ifade eder (Boin vd., 2018: 34-35). Bir krizin kriz sayılabilmesi için krize maruz kalan bölge açısından alışılmadık veya sıkça karşılaşılmayan bir durum olması, kriz için dar kapsamlı bir yaklaşım sunar. Oysa, etnik çatışma, terörizm ve savaş gibi insan kaynaklı krizler veya deprem, kasırga ve sel gibi doğa olaylarının neden olduğu krizlerin belli

bölgelerde yoğun yaşanması, bir kriz durumunun olmayacağı anlamına gelmemektedir.

Krizlere yeni bir boyut getiren Boin (2009), “sınır aşan krizler” (*transboundary crisis*) olarak krizler için farklı bir anlayış sunmaktadır. Bu krizler kelebek etkisi yaratan, çoklu sistemlerin mekanizmalarına yönelik tehdit durumudur. Bu tür krizlerin, sistemdeki tehdidi engelleme yöntemlerinde belirsizlikler bulunmaktadır.

Sınır aşan krizlerin özellikleri;

- sistemden diğer sisteme geçebilir (finansal endüstriye geçebilir),
- sektörler arası geçiş yapabilir,
- başlangıcı ve sonu belirsizdir,
- uzun süren etkiye sahiptir (Boin, 2009: 368).

Boin (2009), sınır aşan kriz için SARS salgınını örnek gösterir. Bir noktadan çıkan kriz birçok bölgeyi, sistemi ve endüstriyi etkileyerek sınır aşan bir kriz olmuştur. Ulus devletler, bu krizleri tek başına çözmede yetersiz kalmaktadır. Bu krizler ülkelerin sınırlarını yok sayar. Devletin meşruiyetini tehdit eder, devletin kriz yönetim yeteneğine engel olur (Boin, 2004: 165-166).

Kriz kavramını incelediğimizde, kavrama yönelik birden fazla tanımlama yapılmıştır. İnsan kaynaklı, doğa olaylarının neden olduğu ve her ikisini de ele alan çalışmalar, kavrama yönelik tanımlamaların çeşitlenmesine yol açmıştır. Krizin nedenleri farklı olsa da her türlü krizde düzen tehdit altındadır ve acil olarak müdahale edilmesi gerekir. Bu müdahaleyle birlikte bir yönetim mekanizması devreye girer. Kriz öncesinde, kriz anında ve kriz sonrasında yapılan eylemler, bir sonraki bölümde kriz yönetimi başlığında incelenecektir.

1.2.Kriz Yönetimi

Krizin meydana gelmesiyle bir kriz yönetimi olması kaçınılmazdır. Kriz ve kriz yönetimi kavramları birbirini takip eden kavramlar olduğu için kriz yönetimi de genellikle doğa olaylarının neden olduğu krizler ve insan kaynaklı krizler olarak ikiye ayrılmaktadır. Tsunami (Takeda ve Helms, 2006), kasırga (Farazmand, 2016b), pandemi (Van Hecke vd., 2021) gibi olayların ele alındığı çalışmalar vardır. Afet yönetimi olarak da ifade edilmektedir. İnsan kaynaklı kriz yönetiminde ise Arap-

İsrail çatışması (Brecher ve James, 1988), Soğuk Savaş dönemindeki nükleer kriz (Perlmutter, 1975; Dewhirst ,2016) ve 2015 Avrupa mülteci krizi (Carlson vd., 2018) gibi krizler ele alınmıştır.

Soğuk savaş dönemindeki nükleer çatışmaları uluslararası sistemin doğası olarak ele alan Perlmutter (1975), çatışmaları çözmeye yeni usul olarak kriz yönetimi tanımı yapmaktadır. Kriz yönetiminin ilk olarak Küba Füze Krizi sürecinde ortaya çıktığını ifade eder. Kriz yönetimiyle hedeflenen, beklenmeyen durumlar için yöntemler üretme, kendi çıkarlarını güvence altına alıp düşman tehdidini caydırma ve azaltmadır (Perlmutter,1975: 316- 317). Brecher ve James (1988) ise kriz yöntemini “katılımcılar” ve “aracılar” olarak iki yaklaşımla inceler. İlk olarak devlet davranışları ve ardından uluslararası organizasyonlar veya büyük güçlerin davranışları üzerinden değerlendirme yapar. Devlet davranışları olarak ifade edilen devletlerin sorunla mücadele yöntemleridir. Uluslararası organizasyonlar veya büyük güçlerin (aracıların) davranışları ise krizlerin oluşumunu ve gerginliğin tırmanmasını engellemeye yönelik eylemlerdir (Brecher ve James, 1988: 427). Uluslararası siyasi krizlerin yönetimi, krize müdahale ederek bir çözüm aramak şeklindedir. İlk olarak devlet çıkarlarına yönelik bir yöntem benimsenirken, diğer yaklaşımda krizi azaltmaya yönelik bir anlayış vardır. Sadece devletleri değil üçüncü tarafları da kriz yönetimine dahil eden bir kriz yönetimi tarzı benimsenir.

Brecher (1993), krizin aşamaları için bir model çizer. Bir krizin başlangıç, tırmanma, azalma ve etki olarak dört aşaması vardır. Başlangıç aşaması kriz öncesi dönemdir. Bu aşamada krizsiz bir döneme göre tehdit algıları yükselmeye başlar. Bu dönemde gerilim artmaya başlar. İki veya daha fazla devlet arasında en az birinin tehdit algılarında meydana gelen değişiklik sonucu krizin ilk aşaması oluşur. Krizin tırmanma aşaması, yani kriz döneminde, gerilim düzeyi ve tehdit algıları en yüksek seviyededir. Savaş olasılığı çok yüksektir. Daha sonraki aşama olan gerilimin azalma aşaması bir krizin son bulmasıdır. Düşmanca etkileşimde azalma görülmektedir. Son aşama olan etki aşamasında, kriz sonrası dönem ele alınır. Savaş ve tehdit algıları en aşağı düzeye inmiştir. Kriz dönemi bu aşamayla birlikte son bulur (Brecher,1993: 25-27).

Coombs ve Laufer (2018) kriz yönetimini, ortaya çıkan bir kriz durumuna müdahale etme ve krizden dolayı meydana gelebilecek olumsuz durumları

hafifletmeye yönelik eylemler olarak tanımlar. Kriz durumu acil bir durumdur ve kriz yönetimi bu acil duruma hazırlıktır. Boin vd. (2018) ise kriz yönetimini “... *acil bir tehdidin etkisini en aza indirmeye yönelik çabalar bütünü...*” olarak tanımlamıştır. Kriz yönetimine dahil olan aktörler ise “*stratejik*” ve “*operasyonel*” düzeydeki aktörlerdir. Stratejik düzey, politika yapıcılardır. Operasyonel düzey ise polisler, itfaiyeciler ve ambulans şoförleri gibi krize doğrudan müdahil olan aktörlerdir (Boin vd., 2018: 29).

Krizlerde insanlar liderlerini takip ederler. Başkanlar, yerel siyasiler ve yöneticiler gibi politika yapıcılar, krizin neden olduğu sorunları azaltma veya krizi tamamen ortadan kaldırmaya yönelik halkın beklentileriyle karşı karşıyadır (Boin vd., 2005:1). Bu yüzden politika yapıcılar açısından kriz yönetimi önem kazanmaktadır. Kriz yönetiminin stratejik boyutuyla ilgili derinlemesine araştırma yapan Boin vd. (2018), politika yapıcılarının kriz yönetimine dair “*erken tanı*”, “*anlamlandırma*”, “*kritik karar verme*”, “*kriz koordinasyonu*”, “*anlam oluşturma*”, “*performans muhasebesi*” ve “*ders çıkarma*” olarak yedi başlık altında bir çerçeve çizmiştir. Bu çerçeve ile etkili ve meşru bir kriz yönetiminin gerçekleşeceğini iddia eder. Bu çerçevenin birkaç başlığına daha ayrıntılı baktığımızda “*anlamlandırma*”, kriz yöneticilerinin kriz sinyallerini algılamalarıdır. Bu sinyalleri algılamada yöneticinin başarılı ve etkili olabilmesi için oturmuş bir sistem rutininin olması gerektiği ifade edilir. Bilgiyi işleme, yayma, geri bildirimleri dikkate alma, ortak bir operasyonel resim, orta ve uzun dönemde çıktılarının analizi ve ihtiyaçların belirlenmesi kriz yöneticisinin rutini (Boin vd., 2018: 31).

Kriz yönetiminde “*anlam oluşturma*”, kriz zamanında belirsizliği azaltma çabalarıdır. Bu belirsizliğin azaltılması için kriz durumunda yapılması gerekenlere dair liderlerden açıklama ve anlam oluşturulması beklenmektedir. “*Performansın muhasebesi*” ise liderin ve hükümet kuruluşlarının kriz zamanındaki eylemlerinin hesap verilebilirliğidir. Bu, liderlerin ve hükümetlerin kriz yönetimi sürecinde aldıkları kararların, politikaların ve eylemlerin etkilerini ve sonuçlarını değerlendirmeyi içerir. Son olarak “*ders çıkarmak*” başlığına değinirsek, bir kriz durumu gelecekte meydana gelebilecek yeni krizler için bir bilgi kaynağı olarak kullanılabilir ve kriz yönetiminden dersler çıkarılması beklenir. Ancak, kriz yönetimi konusunda bu açıdan pek ilerleme kaydedilmediği ifade edilmektedir (Boin vd.,

2018: 31-34). Kriz yönetiminin “erken tanı” ve “anlamlandırma” kriz öncesi durumu ifade ederken “kritik karar verme”, “kriz koordinasyonu”, “anlam oluşturma” kriz aşamasında yapılması gerekenleri içerir. “Performans muhasebesi” ve “ders çıkarma” ise kriz sonrasına yöneliktir.

Kriz Öncesi	Kriz anı	Kriz sonrası
Erken Tanı	Kritik Karar Verme	Performans Muhasebesi
Anlamlandırma	Kriz Koordinasyonu	Ders Çıkarma
	Anlam Oluşturma	

Tablo 1: Liderler açısından kriz yönetimi çerçevesi (Boin vd., 2018)

Coombs ve Laufer (2018) de kriz yönetimini kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası olarak üç aşamada değerlendirir. Kriz öncesi aşama, krizi önleme ve krize hazırlık evresidir. Kriz aşaması krize yönelik müdahalelerdir. Kriz sonrası ise öğrenme ve gözden geçirme sürecini ele alır. Kriz öncesinde risk değerlendirmesi kriz yönetimi için bir temel oluştururken kriz öncesi planlama da yöneticilerin temel aracıdır (Coombs ve Laufer, 2018: 202).

Profesyonel ve siyasi açılarından farklı bir kriz yönetimi değerlendirmesi yapılır. Profesyonel kriz yönetimi, yapısal önlemlere ve kurumsal kriz tepkilerine odaklanır. Bu yaklaşım, kriz senaryo modellemesi, acil durum planlaması, krize verilecek tepkilerin uygulanması, kriz sonrası iyileştirme faaliyetleri ve krizlerden alınacak derslerin değerlendirilmesi gibi özellikleri içerir. Siyasi yönden kriz yönetimi ise, krizin nedenlerini stratejik açıdan ele alma, sosyal açıdan kriz tehditlerinin dağılımı, siyasi gündemi belirleme şansını yakalama ve reformlar yapma gibi değerlendirmeler yapılır (Boin vd., 2021:5-6).

Kriz veya afet yönetimi için Coppola (2007) ve Farazmand (2016a) ise dört aşama belirler. Kriz yönetimini karar vericiler açısından değil, kamu yönetiminin merkezi faaliyeti, politikası ve eylemleri olarak ele alır. İlk aşama “hafifletme”dir. Amaç, topluma ve insana yönelik risk unsurlarını azaltmaktır. İkinci aşamayı “hazırlık” olarak belirlemiştir. Afet veya felaketlerde meydana gelebilecek ölümleri azaltmaya yönelik bir eylem planı oluşturmaktır. Üçüncü aşama “müdahale”dir. Acil

yardım yapılmasıdır. “İyileşme” ise kriz öncesi yaşanan normal şartlara geri dönme desteği sağlandığı son aşamadır (Farazmand, 2016a: 9).

Boin vd. (2018), Farazmand (2016a), Coppola (2007), Coombs ve Laufer (2018), ve McConnell (2011), krizleri çeşitli noktalardan ele almış olsalar da genellikle kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrasına yönelik çerçeve çizmişlerdir. Quarantelli (2008) ise büyük afet krizlerinde kriz öncesi aşamanın olumlu bir sonuca sahip olmadığını savunur. Kriz öncesi planlanan ile kriz anında gerçekleşen arasında farklar vardır. Felaketin iyi yönetimi ile kriz öncesi hazırlık arasında yalnızca kısmi bir bağlantı olduğunu belirtir. Bunun sebebi ise hazırlık planlamasının yetersiz olması ve kriz yönetimini oluşturan kriterler ile afetlere yönelik hazırlık plan kriterleri arasındaki farkın bilincinde olunmamasıdır (Quarantelli, 2008: 45-46).

McConnell (2011), kriz yönetiminin “süreçler”, “kararlar” ve “siyasi” olarak üç boyutunun olduğunu ileri sürer. Bu üç boyut açısından başarılı ve başarısız bir kriz yönetimi çerçevesi çizmektedir. Süreç olarak ifade edilen, belirli kurallar ve prosedürlerle birlikte krizin zararlarını en aza indirebilmek, önlemek, hazırlıklı olmak ve yönetmektir. Kararlar ise bir kriz anında krizin düzelmesine yönelik eylemlere kritik müdahale etme veya etmeme olarak ifade edilmiştir. Bu kararlar sadece siyasi açıdan değil aynı zamanda operasyonel açıdan da alınan kararları kapsamaktadır. Siyasi açıdan bir ülkeden yardım alınıp alınmamasına yönelik kararları ve operasyonel açıdan ise risk altındaki bireylerin tahliye edilmesi gibi kararları içerir (McConnell, 2011: 66-67).

Ayrıca, McConnell (2011) başarılı bir kriz yönetimi için belirli unsurlar üzerinden değerlendirme yapmıştır. Kriz için ilgili süreçlerin takibi, kayıpların en düşük derecede olması, krizle bozulan düzenin sağlanması ve siyasi hedefleri elde etmeye yönelik kararlar alınırken çoğunluğun desteği sağlanması başarılı bir kriz yönetimi olarak belirtilir. Başarısız bir kriz yönetimi ise bu koşulların gerçekleşmemesidir. Başarı ve başarısızlık iki nokta olarak ele alındığında, ara gri bölgelerde farklı başarı türlerinin de olabileceği ileri sürülür. Kesin olarak başarılı bir kriz yönetimi veya başarısız bir kriz yöntemi yerine, göreceli olarak daha az başarılı veya daha az başarısız kriz yöntemlerinden bahsedilebilir (McConnell, 2011: 68-74). Farazmand (2014) ise başarılı kriz yönetimi için daha farklı bir çerçeve çizmiştir. Başarılı bir kriz yönetimi için belirlediği şartlar, krizin aciliyetini hissetme, kriz

çözümü için yaratıcı ve stratejik düşünme, karar alırken cesur davranma, en ideal çözümler için riskli kararlar almak ve hızlı değişimlere karşı dikkatli olmaktır (Farazmand, 2014: 5). Quarantelli (2008) ise başarılı hazırlık planlaması ve iyi bir kriz yönetimi için “strateji” ve “taktik” kavramlarını kullanarak değerlendirmede bulunur. Başarılı hazırlık planı için strateji kavramını kullanır. Acil duruma yönelik yapılan hazırlıklar genel stratejileri içerir. Genel hedefe ulaşmak için ortaya çıkma ihtimali bulunan durumlara karşı yapılan eylemler ise taktiktir. Taktiklerin kullanılması başarılı bir kriz yönetimidir (Quarantelli, 2008: 46).

Doğa olaylarının meydana getirdiği krizlerin yönetimi ve devletler arasında meydana gelen dış politika krizlerinin yönetimi çalışmalarına ek olarak, bir iç savaşın sonucunda ortaya çıkan insani kriz yönetimi de literatürde incelenir. Carlson vd. (2018), 2015 Avrupa sığınmacı krizini bir kriz yönetimi açısından ele alır. Çalışma, bilgi yönetimini kriz yönetimi kapsamında inceler. Söylentiler ve bilgi yayılımı kriz yönetimlerini etkilemektedir. Başarılı bir kriz yönetiminin anahtarı bilgi yönetimidir. Yanlış bilgi yönetimi, beklenmedik ve olumsuz sonuçlara neden olur. Bu yüzden kriz durumlarında etkili iletişim ve şeffaflığa önem verilmesi gerekmektedir (Carlson vd., 2018: 671-672). Her türlü kriz zamanlarında liderler vatandaşlarının panik olmamaları için bilgilendirme yaparlar (Boin vd., 2005: 75). Bununla birlikte, yanlış bilgi yönetiminin yanı sıra yanlış algılama da kriz yönetimi için olumsuz niteliktedir. Boin vd. (2005) tehditlerin belirlenmesi sonucunda krizin birtakım zararlarının önlenebileceğini fakat yanlış algılama ve ihmalkarlık bir krize de daha neden olabileceğini belirtir (Boin vd., 2005: 1).

Kriz yönetimi kapsamına giren ve son yıllarda popüler bir kavram olan dayanıklılık (*resilience*) bir sonraki bölümde incelenecektir. Dayanıklılık, krizlere karşı kapasite geliştirme, kriz anında krizle başa çıkma ve kriz sonrasında iyileşme yeteneği olarak ifade edilir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde dayanıklılık bir kriz yönetimidir. Özellikle uluslararası kurumlar son zamanlarda dayanıklılık tanımlamaları yapmakta ve politikalar üretmektedir. Bu sayede dayanıklılık kavramı üzerinden bir kriz yönetimi çerçevesi oluşturmaktadırlar.

1.2.1. Dayanıklılık

Dayanıklılık Psikoloji, Biyoloji, Arkeoloji, Sosyoloji ve Ekolojiye kadar farklı akademik alanlarda kullanılan bir kavramdır. Çeşitli alanlarda gelişim gösteren bu kavram özellikle 1980'lerden sonra çevresel aktivizm alanında ve son zamanlarda ise kriz veya afet yönetimiyle ilgili kamu politikalarında kullanılmaktadır (Colombo ve Ntsousas, 2018: 12). Son dönemde ise dayanıklılık kavramı, NATO, AB, ASEAN ve BM gibi birçok uluslararası kurumun gündemine ve politikalarına önemli ölçüde yerleşmiştir. Uluslararası örgütler açısından dayanıklılık, bir araya getirici bir kavram olarak ifade edilir. Dayanıklılık farklı fikir ve yöntemlerin ortaya çıkmasına neden olur. Katılımda ortaklık sağlar (Wagner ve Anholt, 2016: 425).

NATO'ya göre üye ülkelerin doğal afet, kritik altyapı arızası, hibrit veya silahlı saldırı gibi şoklara karşı toplumun direnmesi ve şoklardan kurtulma yeteneği, dayanıklılık olarak ifade edilir. Dayanıklılık hem sivil hazırlık hem de askeri kapasiteyi birleştirir (NATO, 2022). BM'ye göre ise dayanıklılık, sistemin veya toplumun krize karşı zamanında ve verimli bir şekilde dayanmasıdır. Krizin etkisini azaltma, uyum sağlama, krizi dönüştürme ve iyileştirme yeteneğidir (UNDRR, 2022).

AB, kendi değerlerini önde tutarak bir tanım yapar. AB, dayanıklılığı krizlere yanıt verme kapasitesinin yanı sıra sürdürülebilir, adil ve demokratik bir şekilde zorluklarla başa çıkmak olarak ele alır (Council of the European Union, 2022b). ASEAN ise dayanıklılığa özellikle afet yönetimi açısından odaklanmaktadır. ASEAN'ın “...sosyal ve ekonomik kırılganlıklara, afetlere, iklim değişikliğine ve diğer yeni zorluklara uyum sağlamak ve bunlara yanıt vermek için gelişmiş kapasiteye ve yeteneğe sahip dayanıklı bir topluluk” oluşturma hedefi vardır. (ASEAN Secretariat, 2021; 7). Özellikle insani güvenlik ve sürdürülebilir çevre üzerinden dayanıklılığı ele alır (ASEAN Secretariat, 2015; 113).

Dayanıklılıkla ilgili literatürde çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Genel olarak dayanıklılık krizlere “...uyum sağlama, yanıt verme, müdahale etme, ve şoklar ve krizlerin ardından iyileşme kapasitesi” olarak ifade edilir. Siyasi ve akademik çevrede genel olarak bu tanım yapılır (Tocci, 2020: 3). Dayanıklılık iç kapasiteyi ön plana çıkarır. Yerel aktörlerin kapasitesine odaklanır (Juncos, 2018: 4). Dayanıklılık kavramı, krizlere yanıt verebilmek için iç yapılanmayı desteklemeyi hedefleyen bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre, krizlerle başa çıkmak için dış

müdahaleler yerine, bir aktörün kendi kapasitesini geliştirmesi ve iç kaynaklarını kullanarak krize müdahale etmesi önemlidir. Bu perspektifte, dayanıklılık Batılı aktörlerin evrensel (liberal) değerlere dayalı politikalarının kriz çözümüne yönelik dayatmalarına ve dış müdahalelerine sınırlama getiren bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Juncos, 2017: 4).

Bu bölümde kriz, kriz yönetimi ve dayanıklılık kavramlarına yönelik literatürün çerçevesi çizildi. Literatürde çeşitli kriz türleri ele alınsa da kriz yönetimi hem doğa kaynaklı krizler hem de insan kaynaklı krizler için geçerlidir. Bu krizlerin üç aşaması vardır. Kriz öncesinde krize karşı önlem alınır. Kriz anında, krize müdahale edilir ve krizin etkileriyle başa çıkılır. Kriz sonrasında ise iyileşme ve düzeni sağlamak hedeflenir. Bu süreçler benzer şekilde dayanıklılık kavramı açısından da ele alınır. Bir sonraki bölümde kriz, kriz yönetimi ve dayanıklılık bölgesel örgütler açısından incelenecektir.

1.3.Bölgesel Örgütler ve Krizler

Devletler hem insan kaynaklı hem de doğa kaynaklı birçok krizle karşılaşabilmektedir. Bu krizler genellikle sadece bir devleti etkilemekle kalmaz, aynı zamanda çevrelerindeki diğer devletleri de etkileyebilir. Özellikle sınır aşan krizler, birden fazla sistemde meydana gelen aksaklıkları ifade eder ve ulus-devletin tek başına bu krizlere müdahale etme yeteneği sınırlı olabilir. Bu nedenle, ulus-devletlerin bu krizleri etkin bir şekilde yönetebilmek için iş birliği içinde etkili bir örgütlenme yapısına ihtiyaç duydukları belirtilmektedir (Boin ve Rhinard, 2008: 8). Bu yüzden bölgesel ve uluslararası örgütler bu tür krizlerde önemli role sahiptir. Bu bölümde ise literatürdeki AB'ye ve ASEAN'a yönelik çalışmalar incelenecek, örgütlerin kriz algıları, kriz yönetimleri ve dayanıklılık yaklaşımları ele alınacaktır.

1.3.1. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği, Soğuk Savaş sonrası bir dizi krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizler arasında bölgesel çatışmalar, ekonomik krizler, iklim değişikliği, terörizm, siber saldırılar, altyapı arızaları, mülteci akınları ve son olarak COVID-19 salgını gibi krizler yer almaktadır. Bu krizler, sadece bir ülkeyi değil, pek çok ülkeyi ve bölgeyi etkileyebilmektedir. AB üye devletleri, bu krizlerle başa çıkma ve krizlere yönelik karar alma yükümlülüğüne sahiptir. Krizlerle mücadele etme ve etkili

çözümler bulma sorumluluğu AB'nin temel prensipleri arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, AB, üye devletler arasında çok taraflı iş birliğini sağlama ihtiyacı duyabilmektedir (European Commission, 2022a). AB'nin kriz yönetimi stratejisi için dört aşama belirlenir. Bu aşamalar krizi önleme, krize hazırlık, krize müdahale ve dayanıklılıktır. Krize neden olacak tehditleri tahmin etme, krizlerde meydana gelebilecek zararları önleme, krize etkili bir şekilde müdahale etme ve gelecek krizlerden etkilenmemek için “şokları absorbe edip dayanıklılığı artırma” şeklinde bir çerçeve çizilir (European Commission, 2021).

Boin ve Rhinard (2008), 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşmasının üç sütunlu mimarisine bakarak AB'nin kriz yönetimi kapasitesini, resmi ve fiili olmak üzere iki boyutta inceler. Kriz yönetiminin resmi kapasitesi olarak AB'nin üç temel sütununa atıfta bulunur. İlk sütun, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun politika yapma alanıdır. Krize hazırlık ve müdahale için politika oluştururlar. Bunlar, alarm sistemleri, altyapıları koruma, tatbikatlar, sivil koruma ve “Dayanışma Fonu”dur. Ortak dış ve güvenlik politikalarını kapsayan ikinci sütun, AB'nin üçüncü ülkeleri kapsayan kriz yönetimlerini içerir. Üçüncü sütun ise güvenlik ve adalet alanlarındaki iş birliğidir. Polis güçleri, adli iş birliği ve sınır devriyesi koordinasyonlarını içermektedir. Fiili (*de facto*) AB kapasitesi ise sınır aşan krizlerin yönetiminde AB'nin potansiyelini inceler. AB'nin politika alanlarının gözetim kabiliyetinin güçlü olması, düzenleyici kapasitesinin ve koordinasyon düzeyinin yüksek nitelikte olması ve birçok uzmanı bir araya getirecek yeteneğe sahip olması AB'nin fiili kapasitesinin özellikleridir. Bu özellikler, AB'nin krizleri önleme ve müdahale etme yeteneklerini belirler (Boin ve Rhinard, 2008: 12-15). AB'nin kriz yönetimi anlayışı kendi varoluşsal niteliklerine ve temel özelliklerine uygundur. Bununla birlikte Van Hecke vd. (2021), Birliğin kriz yönetimini “*Avrupa entegrasyonunun DNA'sının bir parçası...*” olarak görmektedir (Van Hecke vd., 2021: 677).

Ancak, 11 Eylül saldırısının ardından AB'nin kriz yönetimi konusundaki eksikliği ortaya çıkmıştır. 2004 yılında çalışmalar başlatılmıştır. AB Komisyonu ve Konseyi sınır ötesi etkisi olan bir kriz yönetimi düzenlemesi oluşturmaya çalışmıştır. Daha sonra 2004-2005 tsunami felaketi ile İngiltere'nin öncülüğünde bir stratejik kriz yönetimi düzenlemesi belirlenmiştir. Kriz Koordinasyon Düzenlemeleri adı verilen bu düzenleme, üye devletler arasında iş birliğinin nasıl sağlanacağı ve

hükümetler arası kriz yönetiminin nasıl yürütüleceğine yönelik düzenlemeleri içerir. Üye devletlerin ve Komisyonun kriz yönetimi koordinasyonunu ve kamu iletişimini sağlayan kriz koordinasyon düzenlemeleri, birkaç üye devleti aynı anda etkileyen ve hızla yayılan krizlerde kullanılır. Bu yaklaşıma göre birden fazla üye devletlerde görülen aniden ortaya çıkan, beklenmeyen, hızla yayılan ve geniş çapta etkileri bulunan krizler, AB'nin kriz olarak ele aldığı durumlardır. AB'nin kriz yönetimi için ele aldığı bir diğer unsur ise Kriz Yönlendirme Grubudur. Kriz Koordinasyon Düzenlemeleri'ne destek için Kriz Yönlendirme Grubu düzenlenmiştir. Bu grup, her üye devletin daimî temsilcilerinden oluşan Coroper II'de alınan kararları hızlandırmaya ve kolaylaştırmaya yönelik alternatifler sunduğu belirtilir (Larsson, 2009:127-130).

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi AB'nin kriz yönetimi için en önemli kurumları arasında yer almaktadır. AB'nin kriz yönetimini içeren ajansları ise Avrupa Polis Teşkilatı, Avrupa Adli İş Birliğini Geliştirme Ajansı, Avrupa Dış Sınırlarda Operasyonel İş Birliği Yönetimi Ajansı (Frontex), Avrupa Hava Güvenliği Ajansı, Avrupa Hastalıkları Önleme ve Kontrol Merkezi, Avrupa Gıda Güvenliği Kurumu, Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı, Avrupa Ağ ve Bilgi Güvenliği Ajansı ve Avrupa Demir Yolu Ajansı olarak bahsedilmiştir (Larsson vd., 2009 : 9-10).

Koenig (2016), Avrupa Birliği'nin kriz yönetimini incelerken "*tutarlılık*" (*coherence*) ekseninde değerlendirir. Afrika'da meydana gelen krizlere ve ortak dış eylemlere yönelik hedefleri artırmayı amaçlayan Lizbon Anlaşması'ndan (2009) sonra AB'nin kriz yönetimine odaklanmıştır (Koenig, 2016:10). AB'nin kriz yönetimini üç aşamada değerlendirir. Bu üç aşama, siyasi, stratejik ve operasyonel aşamalardır. Siyasi düzey hükümetlerin Avrupa Konseyi'nde (*European Council*) aldığı kararlar ve politikalarıdır. Strateji, Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası görevlerinin ve operasyonlarının planlamalarına yönelik eylemlerdir. Operasyon düzeyi ise krize yönelik doğrudan müdahale eden araç ve eylemlerin yönetimidir (Koenig, 2016:12).

Libya (2011), Somali (2011-2012) ve Sahel'de (2012-2013) meydana gelen krizlerde AB'nin kriz yönetiminde farklı sonuçlar elde edilmiştir (Koenig, 2016). AB kriz yönetiminin tutarlılık açısından değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir. Libya krizinde AB'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve Ortak Güvenlik

ve Savunma Politikası (OGSP) açısından başarısızken, Somali krizinde AB ülkelerinin iş birlikçi ve tutarlı bir kriz yönetiminin başarılı olduğu tespit edilmiştir. Sahel’de meydana gelen krizde ise Fransa’nın bireysel uygulamaları ve Birliği’n Fransa’nın uyarılarına rağmen tutarsız eylemleri, kriz yönetimi açısından ne başarılı ne de başarısız olarak değerlendirilmiştir (Koenig, 2016:158).

Richmond vd. (2021) ise AB’nin kriz yönetimini daha çok çatışma yönetimi perspektifinden inceler. Çatışma yönetiminde kullanılan unsurlar, krizi kontrol altına almaya ve krizin büyümesini engellemeye yöneliktir. AB’nin Libya ve Mali’deki çatışmalara müdahaleyi ele alırken kendi çıkarlarına yönelik amaçlar taşır. Bu amaç, tehdidi çevrelemektir. Çatışma bölgesinde iç çatışma, yozlaşma, ekonomik dengesizlik ve hizmetlerin yetersizliği gibi sorunlara odaklanırken AB ise göç dalgası, kaçakçılık ve bölgedeki savaşçıların sınırları aşması gibi kaygılara sahiptir. AB’nin çıkarları ile yerel çıkarlar arasında açık bir şekilde uyumsuzluğun varlığından bahsedilir (Richmond vd., 2021: 42). Bununla birlikte, uluslararası yönetim, devletlerin maruz kaldığı krizlere yeterince yanıt veremediğini savunan Boin (2004), Avrupa Birliği’nin iç ve dış tehditlere karşı yetersiz kaldığını, üye devletlerin kriz yönetimi yetkisini AB’ye devretmeye istekli olmadığını ifade eder. Avrupa Komisyonu bu durumun farkında olsa da çalışmaların genellikle dış tehditler üzerinedir (Boin, 2004: 166).

Koenig, (2016) ise OGSP’nin “stratejik açık”, “kapasite boşlukları”, “işlevsiz koordinasyon” ve “sınırlı etki” olarak karşılaştığı güçlükleri sıralamıştır. Stratejik açıklık, OGSP’nin bütüncül açıdan siyasi strateji eksikliği olarak belirtilir. Kapasite boşluğu, askeri ve sivil personel yetersizliğidir. İşlevsiz koordinasyon, kriz yönetimde koordinasyon problemidir. Bu üç problemin sonucunda ortaya çıkan sınırlı etki ise AB’nin kriz yönetiminin son güçlüğüdür. OGSP’nin kriz yönetimi, kapsamlı siyasi koşullar açısından etkili olmamıştır (Koenig, 2016: 13-15). Koenig (2016) de Boin (2004) gibi AB’nin kriz yönetiminin sınırlılığının üye devletlerden kaynaklandığını ve en çok güç kullanma durumlarında sınırlılığın ortaya çıktığını belirtir.

Koenig (2016), Richmond vd. (2021) ve Boin ve Rhinard (2008), üç temel sütunundan oluşan AB’nin, ortak dış ve güvenlik politikalarını içeren ikinci sütundaki kriz yönetimi kavramına odaklanırlar. Yalnızca ikinci sütuna odaklanan

Koenig (2016) ve Richmond vd. (2021), AB'nin kriz yönetimini üçüncü ülkelere müdahale olarak ele alması kriz yönetimi açısından dar bir yaklaşım olmuştur.

Larsson vd. (2009), Koenig (2016) gibi AB'nin kriz yönetimini inceler. Fakat daha farklı bir yaklaşım sunmaktadır. Larsson vd. (2009), AB'nin kriz yönetimini incelerken afet yönetimi ve kriz yönetimi kavramlarını ayırmamıştır. AB'nin kriz yönetimini üçüncü ülkelere yaptığı askeri ve sivil müdahalelerini incelemeye almaz. Geniş çaplı olaylar olarak ifade edilen afet yönetimi veya acil durum yönetimi açısından AB'nin kriz yönetimini inceler. AB'nin kriz yönetiminin gelişimi, afetlerin ve krizlerin neden olduğunu belirtir. Bu krizler ve afetler, AB'nin içinde veya dışında meydana gelmiştir. 1976 yılında İtalya'daki kimya sanayisi felaketi, 1986'da Çernobil felaketi, 1996'da deli dana hastalığı, 2002'de Orta Avrupa'daki sel felaketi, 2003 SARS ve kuş gribi salgını, 11 Eylül saldırı ve Madrid ve Londra'da meydana gelen terör saldırılarını örnek olarak verir (Larsson vd., 2009:2-4). Hem doğa kaynaklı meydana gelen krizler hem de insanların neden olduğu krizler AB'nin kriz yönetimine dahil edilir. Bu, daha kapsamlı bir kriz yönetimi yaklaşımıdır. Bunun yanı sıra krizlerin AB üye devletleri arasında dayanışmayı artırdığı ileri sürülür. AB İşleyişine İlişkin Antlaşması'ndaki "*dayanışma hükmü*" (*solidarity clause*) ile açıkça belirtilir. Bu maddeye göre AB içindeki devletlerden birinde meydana gelen doğal veya insan kaynaklı krizde devletler iş birliği halinde olmalıdır (Larsson vd., 2009:6).

Son olarak Wolff ve Ladi'ye (2020) göre COVID-19 pandemisinde AB'nin krize tepki verme kapasitesi artmıştır. AB'nin pandemi kriziyle daha güçlendiğini savunurlar. Bu krizin yönetimi için AB ilk olarak Entegre Siyasi Kriz Müdahale mekanizması gibi daha önceden var olan kriz yöntemi araçlarını devreye sokmuş ve krize hızlı yanıt verme sürecini başlatmıştır. İkinci olarak krizin sosyo-ekonomik etkilerini hafifletmek için ekonomik destek sağlamıştır. Üçüncü olarak ise AB imajına yönelik politikalar yürütmüştür (Wolff ve Ladi, 2020: 1026).

AB'nin krizlere yanıt verme politikasını yansıtan önemli belgelerinden biri 2016 Küresel Stratejisi'dir. AB, kendi içinde ve sınırlarının dışındaki krizlerin farkındadır. Bu yüzden bu belgeyi hazırlama ihtiyacı hissetmiştir. 2016 yılında AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Federica Mogherini tarafından AB'nin küresel stratejisi sunulmuştur.

Küresel Strateji, AB'nin kriz algılarını ve kriz yönetimini anlamak için önemli bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır. Belgede kriz yönetimini kapsayan dayanıklılığa yönelik söylemler gelişmiştir. Bu kavram ile AB'nin kriz yönetimi çerçevesi de şekillenmektedir.

Literatürde 2016 Küresel Stratejisine yönelik farklı açılardan çeşitli çalışmalar vardır. Stratejinin amacı (Tocci, 2016), belgede sıklıkla geçen 'dayanıklılık' kavramının derinlemesine analizi (Wagner ve Anholt, 2016; Juncos, 2017; Tocci 2020; Tocci, 2017; Korosteleva, 2020), AB'nin göç politikası (Ceccorulli ve Lucarelli, 2017; Anholt ve Sinatti, 2020), Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da dayanıklılık politikası (Colombo ve Ntsousas, 2018) üzerine incelemeler yapılmıştır. Bununla birlikte, ontolojik güvenlik (Mälksoo, 2016), dış politika kimliği (Pishchikova ve Piras, 2017), AB diplomasisi (Cross, 2016) ve siyasi entegrasyon (Barbé ve Morillas, 2019) açısından da belgeye yönelik incelemeler mevcuttur.

AB'nin 2003 Avrupa Güvenlik Stratejisi ve 2016 AB Küresel Stratejisini ontolojik güvenlik açısından ele alan Mälksoo (2016), bu iki stratejinin krizlerden sonra ortaya çıkan bir kriz yönetimi olduğunu ifade eder. ABD'nin Irak'ı işgaliyle 2003 Güvenlik Stratejisi ve Euro krizi, mülteci krizi ve İngiltere'nin AB'den ayrılması ile de 2016 AB Küresel Stratejisi yazılmıştır. Bu stratejilerin temel amacı hayatta kalmak üzerinedir ve iki hedefi vardır. Bunlar AB vatandaşlarının güvenliğini sağlamak ve AB'nin küresel bir aktör olarak konumunu yeniden korumasıdır (Mälksoo, 2016: 375-376). 2003 ve 2016 belgelerinin ortak özelliği, AB'nin kendi içinde ve dışındaki krizlere karşı direncini artırmaya yönelik çeşitli eylemlerin stratejileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2003 Avrupa Güvenlik Stratejisi, iyi yönetim ve demokrasiyi yayma hedefini gerçekleştirirken yaşanan zorluk ve bu iki hedefin yokluğunda yaşanan krizlerde AB yetersiz kalmıştır. 2016 ABKS ile bu yetersizliğin iyileştirilmesi amaçlanmıştır. 2016 stratejisi, AB'nin dış ve güvenlik politikasına yeni bir yaklaşım sağlamıştır (Biscop, 2016: 1). Tocci'ye (2016) göre 2003 Avrupa Güvenlik Stratejisi, Birlik için bir stratejik vizyon sağlamış, fakat vizyonu gerçekleştirecek araçlar belirlenmemiştir. Bu yüzden 2016 ABKS sadece vizyon oluşturan bir belge değil, eyleme geçen bir strateji olması amaçlanır (Tocci, 2016: 462). Smith (2017) 2003 Avrupa Güvenlik Stratejisini de göz önünde bulundurarak, ABKS'yi bütün AB stratejilerinden çok

daha stratejik bulur (Smith, 2017: 514). Kısacası, 2003 Avrupa Güvenlik Stratejisi yetersiz kaldığı için AB, ABKS'yi hazırlama ihtiyacı duymuştur. 2003 belgesindeki eksikler giderilmiştir. Hedefler belirlenmiş ve onları gerçekleştirmek için yollar ortaya konmuştur.

2016 ABKS'nin beş ana önceliği vardır. Bunlar, AB'nin güvenliği, çevre devletlerin ve toplulukların dayanıklılığı, çatışmalara ve krizlere bütünleşik bir yaklaşım, iş birliğine dayalı bölgesel düzen ve yirmi birinci yüzyıla uygun küresel yönetişimdir (Tocci, 2017: 65). ABKS'nin hedeflerini gerçekleştirmede temel kavram, tartışmalara neden olan ve belgede kendine oldukça yer bulan dayanıklılık kavramı, bir kriz yönetimi olarak karşımıza çıkmaktadır. ABKS'de dayanıklılık, şokları ve krizleri absorbe etme, tepki verme ve yanıt verme yeteneğidir (Tocci, 2017: 70-71). Bununla birlikte, AB'de dayanıklılık kavramı ilk olarak 2016 Küresel Strateji'sinde geçmemiştir. AB'nin dayanıklılık kavramıyla ilk tanışması, Avrupa Komisyonu tarafından 2012'de yayımlanan *“The EU Approach to Resilience: Learning from Food Security and Crises”* bildirisiyle olmuştur (Tocci, 2020: 4).

Wagner ve Anholt (2016), ABKS'de riskler ve krizlere karşı dayanıklılık kavramının sıklıkla kullanıldığını ve belgenin ana temasını oluşturduğunu belirtirler. Dayanıklılığın, *“... aşırı hırslı liberal barış inşası ile az hırslı istikrar hedefi arasında mükemmel bir orta yol”* sağladığını savunurlar. Stratejiye göre, AB'nin dayanıklılık için üç amacı vardır. Altyapıların dayanıklılığını sağlama, AB'nin içindeki ve dışındaki demokrasilerin dayanıklılığını artırma ve Orta Asya'dan Orta Afrika'ya kadar bölgelerde devletlerin ve toplulukların dayanıklılığı için yatırımların sağlanması olarak üç amaç tespit edilmiştir. Altyapıların dayanıklılığını sağlama teknik açıdan ele alınırken, ikinci ve üçüncü amaçlar siyasi bir yaklaşımı temsil eder. Bu siyasi amaçlar, AB'nin normatif gücüne atıfta bulunarak şekillenir (Wagner ve Anholt, 2016: 415).

Wagner ve Anholt'un (2016) ABKS'de dayanıklılıkla ilgili elde ettikleri şu şekildedir. Dayanıklılık hem AB'nin içinde hem de kriz bölgelerinde *“beklentilerin yönetimi” (the management of expectations)* olarak belirlenmiştir. Her an yeni bir krizle karşı karşıya kalacağının farkında olan AB'nin yeni hedefi tekrar eden krizlere karşı uyum kapasitesini artırmaktır. Fakat krizlere karşı etkili bir koruma sağlayacağına ve yıkımı tamamen düzeltereğine dair net bir ifade yoktur.

Dayanıklılık, yerel topluluğa ve bireye sorumluluğu kaydırmıştır. Yerele önem verir ve yerelle iş birliği arttırmayı hedefler (Wagner ve Anholt, 2016: 424-425).

Tocci'ye (2020) göre ABKS ile dayanıklılık kavramı iki topluluğu bir araya getirmeyi sağlamıştır: “*Güvenlik topluluğu*” ve “*kalkınma ve insani yardım topluluğu*”. Güvenlik ve savunma yaklaşımı dayanıklılığı üye devletlerin güvenlik tehditlerine yönelik kapasitelerini artırmasıdır. Üye devletlere yönelik tehdidi önlemek, yanıt vermek ve iyileşmeyle birlikte dayanıklılığın sağlanmasıdır. Kalkınma ve insan hakları açısından dayanıklılık ise devletin dayanıklılığında ziyade toplumun dayanıklılığına odaklanır. Toplumların krize karşı aktif olarak güçlendirilmesidir (Tocci, 2020: 3).

Juncos (2017), dayanıklılıkla birlikte sosyal bilimlerde ve küresel yönetişimde “*pragmatik*” bir dönüşümün gerçekleştiğini savunur. AB Küresel Strateji'nin dayanıklılık söylemlerini inceleyen Juncos, AB'nin dış politikasının “*ilkeli pragmatizm*”e (*principled pragmatism*) geçiş yaptığını ifade eder. Bu yeni dış politika, bir taraftan AB'nin demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerlere göre politikalar yürütmesiyken, diğer taraftan da evrensel değerlerin ahlaki zorunluluklarını göz ardı eden pragmatik bir yol benimser. ABKS'de AB daha pragmatik olmuştur. Fakat liberal değerlere bağlı politikalarına da devam etmektedir (Juncos, 2017: 2).

AB'nin iç sınırlarında (EURO krizi, Brexit, popülizm) ve sınırlarının dışında (İŞİD, terörizm, mülteci krizi) meydana gelen krizlerle birlikte, AB'nin daha pragmatik bir yönden krizlere yanıt verme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Buna paralel olarak da dayanıklılık paradigmasının oluştuğu ileri sürülür. AB Küresel Stratejisi'nde dayanıklılığın beş unsuru Juncos (2017) tarafından şu şekilde belirlenmiştir: “*Yerel sahiplik*” (*local ownership*), “*kapasite geliştirme*”, “*ortaklıklar*”, “*sorumluluklar*” ve “*ortak (kapsamlı) bir yaklaşım*” (Juncos, 2017: 8).

Yerel sahiplik, aktörlerin çeşitlenmesine izin verir ve yerel unsurlar dahil edilir. Krizlere müdahale, uluslararası düzeyde değil, ulusal hükümetler, topluluklar ve birey düzeyinden ele alınır. Aşağıdan yukarı bir dayanıklılık oluşturmak hedeflenir. AB'nin rolü ise dış müdahale olmadan, devletlerin ve toplulukların dayanıklılığını geliştiren ve kolaylaştıran “*akıl hocası*” olarak belirlenmiştir. Kapasite gelişimi,

ortaklıkların ve çeşitli ağların oluşturulması olarak ele alınır. Sorumluluk, AB'nin demokrasi, düzen ve insan hakları gibi değerlerini koruma ve geliştirmeye yönelik eylemlerde bulunması olarak ifade edilirken, ortak yaklaşım ise krizin kompleks durumuna karşı yapılacak müdahalenin çok yönlü olması ve farklı seviyelerdeki aktörlerin uyumlu çalışmasını sağlamaktır (Juncos, 2017: 7-11).

Tocci (2020) ABKS'nin dayanıklılık kavramını üç açıdan değerlendirir. Dayanıklılık ile Strateji'nin örtük hedefi olan, Avrupa dış politikasının daha bütünleşik bir yaklaşımını ifade eder. Kavram, ilkeli pragmatizm anlayışının özetidir. Ayrıca karmaşık değişimlerin meydana geldiği bu zamanlarda dayanıklılık, dönüştürücü bir yaklaşım olmuştur. Biscop'a (2016) göre ABKS'de ilkeli pragmatizmle AB'nin "*bir Realpolitik'e dönüş*" yaptığını savunur. Liberal değerleri yok saymayan fakat liberal ütopyacılığı reddeden yeni bir strateji belirlenmiştir (Biscop, 2016: 1).

Korosteleva (2020) ise dayanıklılığı ABKS'nin politika aracı olarak değerlendirmemiş, "*yeni bir yönetim analitiği*" (*a new analytic of governance*) olarak ele alır. Bir nevi yeni bir yönetim tarzı olarak görür. Dayanıklılık için "*...yalnızca bir sistemin hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğu nitelik(ler)den ziyade, uzun vadeli kendi kendini organize eden bir yetenek geliştirme süreci*" tanımlaması yapar. Dayanıklılığın özelliklerini de şu şekilde sıralar: Dışarıdan tasarlanamaz, sadece dış yardımla iç desteklenir. Dayanıklılık "*yerel ile birlikte ve yerel için konumlandırma*" yapar. Dayanıklılık sayesinde yerel topluluklar kendi belirledikleri yöntemlerle "*iyi yaşam*" amacına kendi kapasiteleriyle ulaşırlar. Dayanıklılık, topluluklara ait bir örgütlenme ilkesiyle kendi kendini örgütleyen ve kendine referans veren bir sistem olarak ele alınır (Korosteleva, 2020: 257-258).

Pishchikova ve Piras (2017), kimlik üzerinden 2016 AB Küresel Stratejisi'ni inceler. Stratejiyi inşacı bir yaklaşımla ele alırlar. Strateji, AB için yeni dış politika kimliği inşa etmiştir. Bu yeni kimlik, "*Ben*" ve "*Öteki*" kavramları üzerinden değerlendirilir. Strateji'nin söylemleriyle birlikte, AB'nin "*Ben*" ve "*Öteki*" kavramlarında değişiklik meydana gelmiştir. "*Ben*" ile AB'nin kendi normatif gücüne atıf yapılır. Normatif güç yaklaşımı, AB'nin dış politika kimliği için artık yeterli temsiliyet göstermediği belgede ifade edilir (Pishchikova ve Piras, 2017: 113). AB'nin eski dış politika kimliğindeki "*Öteki*"de de farklılıklar olmuştur. Komşuların

AB yönetim sistemine dahil edilmesi fikri değişmiştir. Dayanıklılık kavramı ile bu değişim gerçekleşmiştir. Dayanıklılık, AB'nin komşularına yönelik klasikleşen demokratikleşme veya diğer yapısal desteklerden farklı olduğu belirtilir. AB'nin dış eylemleri pragmatik ve soruna dayalı iş birliği esası üzerine dönüştüğü belgede işaret edilir (Pishchikova ve Piras, 2017: 115).

AB Küresel Stratejisi'ni farklı bir açıdan ele alan Ceccorulli ve Lucarelli (2017), AB'nin dayanıklılık stratejisini göç üzerinden değerlendirir. 2003'teki belgeden farklı olarak 2016 Stratejisi'nde göç, güvenlik kapsamına girmiştir. Dayanıklılık, zorunlu ve ekonomik göçü AB sınırlarından uzaklaştırır. Sınırların güvenliği için göçmen ve sığınmacıların AB'ye giriş sayılarını azaltmak amaçlanır. Bu amaçlar, hedef göçe sebep olan durumların azaltılması, menşe veya transit ülkelerdeki göç yönetim kapasitelerinin iyileştirilmesi, göçmenlerin geri kabulünün teşvik edilmesi ve transit ülkelerdeki eğitim ve geçim fırsatlarını artırılması olarak ele alınır. AB göçmenlerin sorumluluğunu ve yönetimini sınırlarının dışındaki menşe ve transit ülkelere devretmeye çalışır (Ceccorulli ve Lucarelli, 2017: 90-91). AB, bir güvenlik sorunu olarak ele aldığı göçü “dışsallaştırır” (Bkz. Üstübcü 2019; Frelick vd. 2016)¹. AB krize sebep olacak bir durumu sınırlarından uzaklaştırarak bir çözüm yöntemi geliştirmiştir. AB, menşe ve transit ülkelerin kapasite ve dayanıklılığını kendi amaçlarına yönelik geliştirir.

Anholt ve Sinatti (2020) de Ceccorulli ve Lucarelli (2017) gibi AB'nin göç politikasını dayanıklılık üzerinden değerlendirdiğinde AB'nin pragmatik bir politika izlediği sonucuna ulaşmışlardır. Anholt ve Sinatti (2020) AB'nin insani ve kalkınma politikası açısından dayanıklılığı inceler. AB'nin Ürdün ve Lübnan'daki dayanıklılık politikasını pratikte ele alırlar. AB'nin dış ülkelerdeki göç üzerine dayanıklılık politikasına olumlu bakılmamaktadır. AB'nin politikası, mültecilere ev sahipliği yapan Ürdün ve Lübnan'ın istikrarını kötü yönde etkileyebilecek mülteci tutma stratejisi olarak ifade ederler. AB'nin bu ülkelerde dayanıklılık uygulamaları kendi güvenliği için de bir tehdit olabileceği savunulur.

¹ Göçün dışsallaştırma üzerine literatürde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Frelick, B., Kysel, I. M. & Podkul, J. The Impact of Externalization of Migration Controls on the Rights of Asylum Seekers and Other Migrants. *Journal on Migration and Human Security*, 4:4, 190-220. Üstübcü, A. (2019). The impact of externalized migration governance on Turkey: technocratic migration governance and the production of differentiated legal status. *Comparative Migration Studies*, 7:46).

Tocci (2020) ABKS'nin yayımlanmasından üç yıl sonra Küresel Stratejiyi değerlendirir. Dayanıklılığın sınırlamalarını üç noktada tespit etmektedir. İlk olarak dayanıklılık, iç güvenlik ve dış güvenlik arasında net bir ayırım yapmayan, kapsayıcı bir kavram olma hedefine sahip olduğu, fakat uygulamada geleneksel dış politika aktörleri ile iç güvenlik aktörleri (polis güçleri, yargı ve jandarma) arasında tek yönlü bir iş birliği görülmüştür. Dış politika aktörleri daha baskın bir rol oynamıştır. İkincisi ise dayanıklılık kavramının işlevselliği sınırlı kalmıştır. Dayanıklılık, politika hedefi olmaktan ziyade tamamlayıcı bir politika yaklaşımı olarak değerlendirilmiştir. Kalkınmayı, güvenliği ve demokrasiyi teşvik etmek için AB, dayanıklılığı da teşvik etmelidir. Ancak, AB'nin değerleri için dayanıklılığın somut örneklerinin sistematik bir şekilde uygulanması henüz tam olarak gerçekleşmemiştir. Son olarak dayanıklılık kavramının güvenliğe yönelik dar yorumlanma riski vardır. ABKS, güvenliğe dayalı ilkeli pragmatizmi somutlaştırırsa da aynı zamanda toplumsal dayanıklılığa da eşit derecede önem verdiği ifade edilmektedir (Tocci, 2020: 7-12).

Juncos (2017) ise dayanıklılığın bir güvenlikleştirmeye neden olmadığını fakat kavramın bir depolitizasyon ihtimaline sebep olduğunu ifade eder (Juncos, 2017: 14). Dayanıklılık ile AB, ülkelerin yeteneklerini geliştirmede aşağıdan yukarı bir yaklaşım benimser ve kapasite gelişimi için yereli teknik açıdan destekler. Diğer bir deyişle, yerel kaynaklar teknik olarak desteklenerek, kapasite gelişimine katkı sağlar. Bu ise kavramın siyasi değil teknik bir kavram olmasına sebep olur (Juncos, 2017: 12). Wagner ve Anholt (2016) da dayanıklılık kavramı için benzer yaklaşım benimser. Dayanıklılığın depolitize edici bir etkiye sahip olduğunu ifade ederler. Dayanıklılık, siyaseti "*tamamen teknik bir pratiğe*" dönüştüren, indirgemeci bir yaklaşımdır (Wagner ve Anholt, 2016: 420).

Dayanıklılık kavramının depolitize riskine karşı Korosteleva (2020) ise siyasi ve akademik açıdan daha net bir eleştiride bulunur. Dayanıklılık teoride yerel kapasiteyi destekleme üzerine olsa da uygulamada daha çok dış müdahaleye yönelik bir dayanıklılık oluşturulmuştur. İçten dışa dayanıklılık geliştirme amacı gerçekleştirilememiştir. Akademi açısından dayanıklılık ise neo-liberal yönetimselliğin devamı niteliğindedir (Korosteleva, 2020: 257).

AB'nin literatürdeki kriz yönetimi yaklaşımları ve uygulamalarına yönelik tartışmalar ele alındı. Bir sonraki bölümde, krizlerden oldukça fazla etkilenen diğer

bir bölgesel örgüt ASEAN'a ışık tutulacaktır. Kriz, kriz yönetimi ve dayanıklılık açısından ASEAN çalışmaları incelenecek ve literatürün çerçevesi çizilecektir.

1.3.2. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)

Dünyada doğal afetlere en çok maruz kalan bölge Asya Pasifik bölgesidir (Simm, 2018; Pennisi di Floristella, 2016; Sawada ve Zen, 2014; Cook ve Dorussen, 2021). Afet yönetimi, örgütün iş birliği yönünden önemli alanlarından (Pennisi di Floristella, 2013: 33). Bu yüzden, ASEAN bölgesel örgütünün ne tür durumları kriz olarak algıladığını incelediğimizde literatür ağırlıklı olarak doğal afetlerden kaynaklı krizlere odaklanır. Çalışmalar çoğunlukla afet yönetimi üzerinedir.

Literatürü ikiye ayırdığımızda ilk grupta yer alan doğa kaynaklı krizler ve kriz yönetimleri kendi içinde de üçe ayrılır. İlk olarak ASEAN'ın afet yönetimine kurumsal açıdan yaklaşan çalışmalar vardır. Örgütün afet yönetimi uygulamaları, anlaşmaları ve toplantıları ele alınmıştır (Lai vd., 2009; Petz, 2014; Cook ve Chen, 2022). Amerika, Asya, Pasifik, Avrupa ve Afrika'da bulunan bölgesel örgütlerin afet yönetimi karşılaştırması yapılarak ASEAN'ın afet yönetimi kurumları ele alınmıştır (Ferris ve Petz, 2013). İkinci olarak vakalar üzerinden ASEAN'ın afet yönetimi değerlendirilir. Nergis Kasırgası (Roberts, 2010; Collins, 2013; Loevy, 2015) ve 2004 Tsunami felaketi (Gentner, 2006) gibi krizlerde ASEAN'ın krize verdiği tepkiler incelenmiştir. Son olarak örgütün "müdahale etmeme" temel prensibi açısından ASEAN afet yönetimi çalışmaları bulunmaktadır (Amador, 2009; Suziki, 2021).

İkinci grup ise hem doğa kaynaklı hem insanoğlunun neden olduğu kriz ve kriz yönetimleri ele alınır (Fan ve Krebs, 2014; Pennisi di Floristella, 2016). Literatürde ASEAN'ın kriz yönetimi kapsamında dayanıklılık politikasına da odaklanılmıştır (Emmers, 2009; Pal vd., 2020). Bununla birlikte, güvenlik tehditleri açısından ASEAN'ın tepkileri incelenmiştir (Acharya, 2013; Pennisi di Floristella, 2013; Rees, 2010).

Rees (2010) ve Pennisi di Floristella (2013) ASEAN'ı ve AB'yi karşılaştırmıştır. Pennisi di Floristella (2013) terörle mücadele ve afet yönetimi açısından ASEAN ve AB karşılaştırması yapar. İkisi de farklı sonuçlar elde eder. Rees'e göre ASEAN'ın ve AB'nin farklı yönlerinin olduğunu, bu yüzden AB'yi

tehditlere cevap verirken daha başarılı bulur. Pennisi di Floristella ise AB'nin ve ASEAN'ın farklılıklarının farkındadır ama geleneksel olmayan güvenlik tehditlerine yönelik verilen tepkilerde benzerlikler tespit eder.

Ayrıca her iki örgütün bölgelerinde meydana gelen mülteci kriziyle (Tubakovic, 2019) birlikte COVID-19 krizi (Kleim, 2021; Papageorgiou ve Melo, 2020; Melo ve Papageorgiou, 2021; Jetin, 2021; Nguyen vd., 2022) de literatürde incelenmiştir. AB'in ve ASEAN'ın krizlere yanıtları karşılaştırılmıştır. Krizlere karşı örgütlerin yeterli olup olmadığına yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Lai vd. (2009), ASEAN'ın afet yönetimini örgütün kendi içinde oluşturulan kurumlar üzerinden değerlendirir. 1998-2008 yılları arasında ASEAN'ın afet yönetimine dair anlaşmalar, paneller ve kurulan merkezleri ele alırlar. Ele alınanlar şu şekilde sıralanmaktadır: 1998 Asya Afet Azaltma Merkezi, 2002 ASEAN Bölgesel Forumu, İnsani Yardım ve Afet Yardımı, 2003 ASEAN Afet Yönetimi Komitesi, 2004 ASEAN Afet Yönetimi Bakanlık Toplantısı, 2004 ASEAN Bölgesel Afet Yönetimi Programı, 2005 ASEAN Afet Yönetimi ve Acil Durum Müdahale Anlaşması (AADMER), 2005 Asya Afet Hazırlık Merkezi ve 2008 ASEAN İnsani Yardım Koordinasyon Merkezi (AHA). ASEAN'ın afet yönetiminin bu karmaşık yapısının, örgütün krize müdahalelerde etkili olmasını engellediği belirtilir (Lai vd., 2009: 306).

Rum (2016) ise ASEAN üye devletleri arasında 2005'te imzalanan ve 2009'da yürürlüğe girmiş olan Afet Yönetimi ve Acil Durum Müdahale Anlaşması ile ASEAN'ın afet yönetimini kurumsallaştığını belirtir. Bu anlaşmayla üye devletler arasında karşılıklı iş birliğinin kurumsallaştığı savunulur. Daha sonra üye devletler arasında krize müdahalede kolaylık sağlanması için Afet Yönetimi ve İnsani Yardım bölümü ve 2011'de Afet Yönetiminde İnsani Yardım Koordinasyon Merkezi kurulduğu ifade edilir. Kurulan bu merkez, üye devletlerde yaşanan afetlere müdahale etmiştir. 2011-2012 Tayland yaşanan sel felaketleri, 2012 Bopha Tayfunu, 2013 Myanmar Kasırgası, 2013 Bener Meuria depremi ve 2013 Haiyan Tayfunu gibi afetlere müdahale edildiği belirtilir (Rum, 2016: 491-492).

Güneybatı Pasifik ve Güneydoğu Asya bölgelerinde afet yönetimini inceleyen Cook ve Chen (2022), ASEAN'ın afet yönetiminin kurumsallaştığı üç ana oluşum olan AADMER, AHA Merkezi ve Tek ASEAN Tek Müdahale Üzerine ASEAN

Deklarasyonu'nu ele alır. Cook ve Chen'e (2022) göre ASEAN AHA Merkezi, bölgede meydana gelen doğal afetler, tayfunlar, depremler ve tsunamiler gibi durumlarda önemli bir afet yönetimi ve acil müdahale merkezi olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Aynı zamanda, ASEAN kendi içinde afet yönetimi operasyonları ve koordinasyon kapasitesini geliştirmiştir (Cook ve Chen 2022: 462-465). Ayrıca ASEAN, krizlere müdahalede merkezi bir kurum olarak önemli bir rol oynamaktadır ve ASEAN Vizyon 2025 Afet Yönetimi için küresel bir lider olma hedefi taşımaktadır (Cook ve Dorussen, 2021: 186).

Simm (2018), ASEAN üye devletleri arasında yasal bağlayıcılığı olan AADMER üzerine yaptığı çalışmada AADMER'nin kapsamlı ve başarılı bir afet yönetimi olduğunu belirtir. Bu anlaşma, riski azaltma, afete yönelik hazırlık, afetin etkilerine karşılık verme ve afet sonrası iyileşme süreçlerini içerir (Simm, 2018: 26). Bununla birlikte, Petz (2014) de AADMER'i başarılı bir afet yönetimi anlaşması olarak değerlendirir. ASEAN'ın hem bölgesel hem de bölge içi afet yönetimi yeteneklerinin güçlendiğini belirtir. Fakat uygulamaların daha geniş kapsamlı gelişim gösteremediğini de ifade eder (Petz, 2014: 36).

AADMER, afet riskini azaltmaya yönelik dünyada yasal olarak bağlayıcılığı olan ilk anlaşmadır. 2008'de Myanmar'da meydana gelen Nargis kasırgasına koordinasyon ve etkin müdahalede ASEAN'ın önemli bir role sahip olduğu ifade edilir (Fan ve Krebs, 2014: 1). Bu krizde Myanmar'daki askeri rejim uluslararası yardımı başlangıçta kabul etmese de ASEAN, askeri rejim ve uluslararası toplum arasında aracı bir kurum olarak kriz yönetiminde önemli bir görev üstlenmiştir (Ferris ve Petz, 2013: 72).

2013'te Filipinler'de meydana gelen ve binlerce insanı etkileyen Haiyan Tayfunu, ASEAN'ın erken uyarı sistemi ve koordinasyonun sağlanması açısından etkili bir müdahale örneğidir (Fan ve Krebs, 2014: 11). Fakat, ASEAN'ın 2008'de Myanmar'da meydana gelen Nargis Kasırğa krizinde daha çok etkili olduğu görülmüştür. Çünkü ASEAN'ın aracı role sahip olması kurumun krizde daha çok etkili olmasına yol açmıştır (Fan ve Krebs, 2014: 13). Bu bağlamda ASEAN dünyada ilk bağlayıcı anlaşma ile afet yönetimini desteklese de üye ülkeler arasında uygulamalarda değişiklikler açıkça görülmektedir.

Uluslararası norm dinamiklerinin ASEAN'ın afet yönetimine etkilerini inceleyen Rumi (2016), ASEAN'ın afet yönetimini başarılı bulur ve başarısının üç nedenini sıralar. Uluslararası toplumun afet yönetimini teşvik için bölgeye yaptığı yardımlar, örgütün iş birliğine yönelik liderlerin kararlı olması ve üye devletler arasında iş birliğinin artmasıyla birlikte ASEAN'ın bölgesel bir mekanizma olması, başarının etkenleri olarak belirlenmiştir (Rum, 2016: 510-512). Fakat, afetlerin sürekli meydana gelmesinin bölgesel örgütlerin rolü arasında doğrudan bir ilişki olmadığını savunan Ferris ve Petz (2013), dünyada meydana gelen afetlerden en çok etkilenen Asya bölgesi olduğu halde bölgesel örgütün müdahalesini zayıf bulmaktadır (Ferris ve Petz, 2013: 6).

Amador (2009) ise Nergis kasırğa krizini ASEAN'ın müdahale etmeme ilkesi açısından afet yönetimini incelemiştir. Diğerleri gibi o da ASEAN'ın krizde Myanmar hükümeti ve uluslararası toplum arasında koordinasyon sağlama ve kolaylaştırıcı olma konusunda etkili bir kurum olduğunu savunur. ASEAN'ın müdahale etmeme ilkesi, bu afet yönetimi için kısa bir süre değişim göstermiştir. Bununla birlikte, ASEAN'ın bu krizden aldığı derslerle kurumsal ve idari iyileşmeler sağlamıştır (Amador, 2009: 19). Fakat Loevy (2015), ASEAN'ın bu krize müdahalesini başarılı bulsa da örgütün temel ilkesinde büyük bir değişim olmadığını savunur. Örgütün fiziksel ve ekonomik açıdan krizlere tepkisini zayıf bulmaktadır. 2011 Tayland'daki sel felaketi ve 2012 Filipinler'deki Bopha tayfunu ASEAN'ın afet yönetimindeki yetersizliğini göstermiştir (Loevy, 2015: 91).

Güneydoğu Asya bölgesinde şiddetli bir şekilde yaşanan doğal afetleri Beck'in risk toplumu teorisiyle ele alan Pennisi di Floristella (2016), ASEAN'ın afetlere verdiği tepkileri, bölgesel kurumlar ve mekanizmalar açısından inceler. ASEAN'ın afet yönetiminde son on yılda gelişmeler yaşandığı, fakat kaynak eksikliği ve örgütün müdahale etmeme ilkesi yüzünden afet iş birliği alanında kısıtlamalar bulunmaktadır (Pennisi di Floristella, 2016: 285). Ulusal hükümetlerin egemenlik endişesi, bölgesel iş birliğini engellemektedir. Bu engeller, ulusal hükümetlerin yardım operasyonları üzerinde kontrollerini kaybetme korkusundan ve bilgi paylaşımı yaparken hassas verileri paylaşmada devletlerin isteksizliğinden kaynaklanmaktadır (Pennisi di Floristella, 2016: 301).

ASEAN'ın afet yönetimini örgütün müdahale etmeme ilkesi açısından değerlendiren Suzuki (2021) de kuruluşun afet yönetim organı olan Afet Yönetiminde İnsani Yardım Koordinasyon Merkezi ile müdahale etmeme ilkesini ele alır. AHA merkezinin kararları ve uygulamaları bu ilke için bir istisnai durum olarak belirtir (Suzuki, 2021: 413). AHA merkezi hem insan kaynaklı hem doğal kaynaklı krizlere yönelik bir merkezdir. Merkezin ilk olarak doğal afetlere yönelik uygulamalara sahip olsa da daha sonra insan kaynaklı krizlere müdahale eden bir organ olduğunu ifade eder. Fakat insan kaynaklı krizler, krize müdahaleden önce siyasi tartışmalara neden olur (Suzuki, 2021: 405-408).

Doğal afetlerin neden olduğu krizlerin yanı sıra etnik çatışmanın sebep olduğu krizlerle de ASEAN karşı karşıya kalmıştır. Arakan eyaletindeki Budistler, bölgede yaşayan Müslümanlara saldırmışlardır. Bu saldırılar yüzünden bölgede insani kriz ortaya çıkmıştır. Birçok insan şiddet olayları yüzünden zorunlu olarak göç etmiştir. Binlerce insan evsiz kalmış ve hayatlarını mülteci kamplarında sürdürmektedirler. Fan ve Krebs (2014), ASEAN'ın kurumsal olarak bu krize doğrudan bir müdahalede bulunmadığını ve ülkelerin kendileri bireysel olarak harekete geçtiğini belirtir. Endonezya Devlet başkanı ve Malezya hükümeti bu insani krize karşı eylemlerde bulunmuştur. ASEAN'ın kriz yönetimi, doğal afetlerin neden olduğu krizlere müdahale için etkili bir kurumken siyasi kaygıların var olduğu kriz yönetimlerinde kısıtlamaların olduğu savunulmuştur (Fan ve Krebs, 2014: 9-10).

Emmers (2009), kapsamlı güvenlik yaklaşımı ve dayanıklılığa göre ASEAN'ın teröre yönelik mücadelesine odaklanır. ASEAN'ın dayanıklılık yaklaşımında ulusal devleti güçlendirip, tehditlere karşı direnci artırmak hedeflenir. Yerelden bölgesel doğru, “aşağıdan yukarı” bir güvenlik anlayışı benimsenir. Bu yaklaşım dış askeri tehditleri ikinci planda tutar, içe dönük ve geleneksel olmayan güvenlik tehditlerine odaklanır. Dayanıklılık ASEAN söyleminde bir ilke olarak 1967'de Bali zirvesinde resmen tanıtılmıştır. Zirveden sonra yayımlanan “*ASEAN Uyum Deklarasyonu ve Güneydoğu Asya Dostluk ve İş birliği Antlaşması*” ile dayanıklılık politikası açık bir şekilde desteklenmiştir. Bu güvenlik yaklaşımı, yereli güçlendirerek, bölgesel iş birliği yolunu benimser (Emmers, 2009: 161-162). Fakat Emmers (2009), terörizm tehdidi açısından ASEAN, bölgesel dayanıklılığı destekleyen bir görüntü sunsa da örgütün bu konudaki rolünden umutlu değildir (Emmers, 2009: 163). Hem örgütün

yapısal ve kurumsal sınırlamaları vardır hem de üye devletlerin yerelde kapasiteleri yetersizdir (Emmers, 2009: 173).

Dayanıklılığı afet yönetimi açısından ele alan çalışmaya göre ise ASEAN bölgesel dayanıklılık için mekanizmalar oluşturmuştur. Afet risk yönetiminde bölgesel iş birliği açısından küresel lider olarak ASEAN'ın öncü bir role sahip olduğu belirtilir (Pal vd., 2020: 12). Afet riskini azaltma ve dayanıklılık bölgenin öncelikli konusudur (Pal vd., 2020: 16).

Acharya (2013), ASEAN'ın 2030 yılına kadar karşılaşılabilecek siyasi ve güvenlik tehditlerini incelemiş ve altı maddelik bir çerçeve çizmiştir. Bu maddelerden birinde ASEAN'ın geleneksel olmayan güvenlik tehditlerini ele alır. Salgınlar, çevresel değişimler, terörizm, deniz korsanlığı, ekonomik krizler, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi suçları Acharya (2013), ulus ötesi (geleneksel olmayan) tehditler olarak tanımlar. Bu sorunlarla ulus devletin tek başına çıkamayacağı, iş birliğinin zaruri olacağını belirtir. ASEAN'ın karşılaştığı iklim krizi, terörizm ve salgın hastalık gibi krizlerdeki iş birliğini inceler ve ASEAN'ın afet yönetimi alanında geliştiğini savunur (Acharya, 2013: 13-20).

Rees (2010), ASEAN'ın ve AB'nin geleneksel olmayan güvenlik tehditlerini de kapsayan modern güvenlik tehditlerine yönelik eylemlerini karşılaştırır. Tehditlere yönelik tepki düzeyinin ASEAN ve AB açısından farklı olacağını ifade eder. AB üye devletleri arasında "*görelî homojenlik*" varken, ASEAN üye devletleri daha "*parçalanmış*" bir görüntü sunar. ASEAN için güvenlik tehditlerine karşı ortak karar almanın daha zorlu olduğunu savunur (Rees, 2010: 408). Diğer bir ifadeyle kurumsallaşmış iş birliği seviyesi yüksek olan AB, güvenlik tehditlerini ASEAN'a göre daha kolay ele alır. ASEAN'da kurumsal yetersizlik, kaynak eksikliği, siyasi irade gücü ve ekonomik iş birliği konularında sınırlamalar bulunmaktadır. Bu faktörler, örgütün tehditlere etkili bir şekilde yanıt vermede zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Ayrıca ASEAN üye devletleri arasında çeşitlilik de bu soruna sebep olur. Vietnam ve Laos sosyalistken, Myanmar'da askeri yönetim iktidar sahibidir ve ekonomik açıdan yoksul bir ülkedir. Diğer ülkeler Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur ve Tayland ise ekonomik olarak ileri düzeyde ve işleyen bir demokrasilere sahiptir. Bu farklılıklar, ASEAN'ın güvenliğini tehdit eden durumlarda ortak karar almayı zorlaştırmaktadır (Rees, 2010: 415).

Pennisi di Floristella (2013) ise terörle mücadele ve afet yönetimi açısından AB'yi ve ASEAN'ı karşılaştırır. AB'nin ve ASEAN'ın güvenlik yaklaşımlarının bölgesel bağlam açısından “benzersiz” olduğu (Rees, 2010) iddiasının “gevşetilmesi” gerektiğini ileri sürer. Kendisi daha farklı bir yaklaşım sunar. Sistemik faktörlere rağmen, normlar ve politikalar yönünden AB'nin ve ASEAN'ın benzerliğinin arttığı ve farklı bölgesel süreçlerin benzer şekilde bir büyüme eğiliminde olduğunu savunur (Pennisi di Floristella, 2013: 23). AB ve ASEAN değerler, güvenlik yaklaşımları ve iş birliği şekilleri açısından farklı olsa da geleneksel olmayan güvenlik tehditlerine karşı stratejiler geliştirirken benzerlikler görülmüştür. Her iki örgütte de geleneksel olmayan tehditlere yönelik, özellikle terörizm ve afet yönetimi alanında benzer gelişmeler göstermektedir (Pennisi di Floristella, 2013: 35).

2015 yılında hem AB hem de ASEAN bölgelerinde mülteci krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Tubakovic (2019), AB'nin ve ASEAN'ın mülteci krizine verdikleri tepkileri karşılaştırır. AB ve ASEAN, bölgeselleşmede farklılıklara sahip olsa da her iki örgütün mülteci krizine yeteri kadar cevap veremediği ve sınırlı davranışlarda bulunduğunu savunulur. Bunun nedeni ise yıllarca süren siyasi ihmal ve üye devletlerin kendi çıkarlarını önceliklendirmesidir. Bu yüzden her iki örgütün kalıcı bölgesel mülteci politikası geliştirmede yetersiz olduğu savunulmuştur (Tubakovic, 2019: 184-185).

AB ve ASEAN karşılaştırmalı çalışmalarında, mülteci krizindeki benzer sonuçların COVID-19 krizinde de ortaya çıktığı literatürde belirtilmektedir. Her iki örgütün de krize yanıtları yetersiz bulunmuştur. Kleim'e (2021) göre AB'nin ve ASEAN'ın tek taraflı eylemleri, bölgesel düzeydeki yetersizliklerini ortaya çıkarmıştır. Örneğin, COVID-19 krizi sırasında AB ve ASEAN üye ülkeleri, sınırlarını tek taraflı olarak kapatmışlardır (Kleim, 2021: 376). Bu durum, ulusların krize tepki verirken öncelikle kendi kendilerini koruma yolunu tercih etmeleri ve bu nedenle bölgesel iş birliğinin kesintiye uğraması sonucunu doğurmuştur (Kleim, 2021: 372). Benzer şekilde Jetin (2021) de iki bölgesel örgütün COVID-19 krizine karşı geç ve yetersiz bir şekilde yanıt verdiğini vurgulamaktadır. Örgütlerin salgınla ilgili kriz yönetimi mekanizmalarına sahip olmalarına rağmen, krize hazırlıksız

oldukları ve etkin bir şekilde müdahale edemedikleri belirtilmektedir (Jetin, 2021:25).

Melo ve Papageorgiou (2021), COVID-19 pandemi sırasında dört bölgesel örgütün kriz yönetimi etkinliğini karşılaştırmıştır. Bu bölgesel örgütler arasında AB ve ASEAN da bulunmaktadır. AB'nin krize yanıt verme konusunda kurumsallaşması yeterli düzeyde olsa da COVID-19 krizine karşı hazırlıksız olduğu ifade edilir. Ancak ASEAN'a göre AB, karar verme konusunda daha proaktif role sahip olmuştur. AB, ilk dönemde hatalı eylemlerde bulunmasına ve dayanışma eksikliğine rağmen daha sonra ekonominin iyileşmesine odaklanarak, krize çok yönlü yaklaşıma çalışmıştır (Papageorgiou ve Melo, 2020: 81).

Nguyen vd. (2022) ise COVID-19 krizinde ASEAN'ın ve AB'nin bölgesel liderlerinin kriz liderliğini ve iletişim yaklaşımlarını incelemiştir. Krizi, örgütlerin davranışlarına göre belirli zamanlara ayırmıştır. ASEAN, ocak ve nisan ayları arasında bölgenin çoğunlukla sağlık güvenliğine ve virüsün yayılımını durdurmaya yönelik adımlar atmıştır. Mevcut bölgesel mekanizmalar ile krize yanıt vermiş ve yeni mekanizmalar geliştirmiştir. Nisan ve aralık ayları arasında ekonomik istikrar, toparlanma ve büyümeye yönelik adımlar atmıştır (Nguyen vd., 2022: 387-390).

AB ise ocak ve şubat ayları arasında krize karşı dış odaklı ve reaktif olmuştur. ASEAN gibi mevcut mekanizmalarını yeniden aktif hale getirmiştir. Mart ve haziran ayları arasında AB, önemli kurumsal önlemler almış ve dayanışma çağrısında bulunmuştur. Temmuz ve aralık ayları arasında ise AB, toparlanma planları ve yeni nesil AB'nin inşası için teşvik planları yürütmüştür. Krize karşı toparlanma planlarında ise AB, ASEAN'dan daha hızlı hareket etmiştir (Nguyen vd., 2022: 390-392).

Ferris ve Petz (2013) bölgesel örgütlerin afet yönetimini inceler. On üç bölgesel örgüt için on yedi gösterge belirlenmiştir. Bu göstergeler ışığında afet yönetimi kapasiteleri değerlendirilir. Bir afet meydana geldiğinde AB, Sivil Koruma Mekanizmasını devreye sokar. Afet yönetimini bu mekanizma aracılığı ile gerçekleştirir. Benzer şekilde, ASEAN da AHA Merkeziyle bunu yapar. AB, Sivil Koruma Mekanizması ile sivil korumayı koordine etmek için kriz alanına uzman ekip gönderir. ASEAN ise AADMER çerçevesinin bir parçası olan Acil Durum Hızlı Değerlendirme Ekibi ile bunu sağlamaktadır (Ferris ve Petz, 2013: 20). Çalışmada

belirlenen on yedi göstergeden on altısı AB’de bulunurken, ASEAN sekiz göstergeye sahiptir (Ferris ve Petz, 2013: 23). Her iki örgüt, benzer afet yönetimi mekanizmalarına sahip olsa da göstergelere göre AB daha başarılı bir afet yönetimine sahiptir.

Göstergeler / Bölgesel Örgütler	AB	ASEAN
Afet risk yönetimine ilişkin düzenli hükümetler arası toplantılar	X	X
Bölgesel afet riskini azaltma çerçeve sözleşmesi	X	X
Bölgesel afet yönetimi çerçevesi/sözleşmesi	X	X
Afet risk yönetimi için özel bir organizasyon	X	
Bölgesel/alt-bölgesel afet yönetim merkezi	X	X
Bölgesel afet yardım fonu	X	
Bölgesel afet sigortası planı		
Bölgesel afet riskini azaltma projeleri için bölgesel finansman sağlamanın bir yolu	X	
İnsani yardım sağlamanın bir yolu	X	
Bölgesel bir hızlı yanıt mekanizması	X	X
Ortak afet yönetimi tatbikatları/simülasyonları	X	X
Ulusal afet yönetim otoritesi personeli için bölgesel kapasite geliştirme/ Afet risk yönetimi konularında teknik eğitim	X	
Afet risk yönetimi konularında araştırma	X	
Afet yardımı için bölgesel askeri protokoller	X	X
Afet risk yönetimi ile ilgili bölgesel web portalı	X	X
Bölgesel uluslararası afet müdahale yasası anlaşması/yönergeleri	X	

Tablo 2: AB’nin ve ASEAN’ın karşılaştırmalı afet yönetimi kapasiteleri (Ferris ve Petz, 2013: 23).

Sonuç

Genel bir değerlendirme yaptığımızda literatürde savaş ve çatışma kaynaklı kriz çalışmaları yoğun olarak görülmektedir. Devletlerin karşılıklı olarak sert güç tehditleri, çatışmalar ve yaptırımlar krizin ana konusu olmuştur. Bu çalışmalar realist

perspektiftedir ve ulusal çıkarlar üzerinedir. Dış politika krizleri genellikle sistem düzeyinde veya aktör düzeyinde ele alınmıştır. Bununla birlikte afetler, terörizm, siber saldırılar, nükleer tehdit ve altyapının çökmesiyle oluşan kriz ve kriz yönetimi çalışmaları da bulunmaktadır. Bu krizlerin yönetimleri, afet veya kriz yönetimi başlıkları altında yapılmaktadır. Afetleri ve diğer krizleri ayırmadan her iki kriz türünü de ele alan çalışmalar vardır.

Kriz kavramı üzerine çeşitli tanımlar olduğunu ifade edebiliriz. Çalışmalarda kriz kavramına yönelik genel ifadelere baktığımızda beklenilmeyen durum, bir belirsizliğin olması, sistemleri ve temel değerleri tehdit etmesi ve tehdiye karşı acil bir müdahaleye gerek duyulması gibi ifadeler kullanılmıştır. Kriz yönetimi ise krize yönelik müdahaleler olarak ele alınır. Bu müdahale kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası dönemde krizin etkilerini azaltmak ve yok etmeye yöneliktir. Politika yapıcılar ve operasyonel olarak ifade edilen teknik ekipler müdahalenin ana aktörleri olarak belirlenmiştir. Bu aktörlerin krizin aşamalarında karşılıklı olarak etkileşimde olduğu görülmektedir.

Küreselleşen bir dünyanın içinde yaşadığımız için krizler de bu bağlamda küreselleşmektedir. Boin (2004), krizlerin etkilerinin sadece bir ulusal devleti etkilemediği, birden fazla devleti, sistemi ve sektörü etkileyen sınır aşan krizler yaşandığını belirtmiştir. Bu yüzden kriz kavramına, küresel yönetişimin ana aktörlerinden olan uluslararası örgütler açısından bakmaktayız. Araştırmamızın iki temel vakası olan AB ve ASEAN bölgesel örgütlerinin kriz yönetimi çalışmaları incelenmiştir. Literatürde AB'nin kriz yönetimi çalışmaları çoğunlukla çatışma ve savaş durumlarını kapsamaktadır. Bu müdahaleler genellikle AB'nin sınırları dışındaki bölgelere yapılmaktadır. Bu tür kriz yönetimlerinde AB başarıya sahip olmuşken başarısız olduğu durumlar da vardır. Bununla birlikte, literatür AB'nin kurumsal açıdan kriz yönetimini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yaptığı, kriz yönetimine yönelik unsurlarını çeşitlendirdiği, organlarını geliştirdiği ve etkin kullandığını belirtir.

Kriz ve kriz yönetimiyle birlikte ele aldığımız dayanıklılık üzerine literatürde oldukça fazla AB çalışmaları vardır. Özellikle 2016 Avrupa Küresel Stratejisi ele alınmış ve AB'nin kriz yönetimi yaklaşımı değerlendirilmiştir. ABKS kapsamlı bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde çeşitli açılardan incelenmiştir. ABKS

krizlerden kurtulma ve önleme üzerine belge olsa da çalışmalarda AB'nin krizlere yanıt verme kapasitesi göz ardı edilmiştir. Bununla birlikte, AB'nin kriz yönetimi, belgede sıklıkla kullanılan dayanıklılık kavramı üzerinden olmuştur. Dayanıklılık, literatüre göre dış politika vizyonu sağlarken iç politika için de bir dinamik sağlamıştır. AB, bu kavram ile sınırları içinde hem de sınırları dışındaki devletlere veya toplulukların dayanıklılığını sağlama hedefine sahiptir. Fakat bu amaç yeteri kadar eleştirel açıdan ele alınmamıştır. AB, komşularının ya da daha ileri bölgedeki toplulukların dayanıklılığını sağlarken meydana gelen negatif etkiler açısından literatür zayıf kalmaktadır. Ayrıca, belgeyle birlikte dayanıklılık kavramı hem AB açısından hem Uluslararası İlişkiler açısından kavramın gelişmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, siyasetin teknik boyuta indirildiği ve kavramın depolitize olma riski taşıdığına dair tartışmalar, ABKS'nin yayımlandığı ilk yıllardaki çalışmalarda görülmektedir. Daha sonraki çalışmalarda kavramın AB'nin güvenikleştirme politikasını beslediği ifade edilir.

ASEAN çalışmaları ise çoğunlukla doğa kaynaklı krizlere odaklanmıştır. ASEAN afet yönetimine yönelik başarılı bir kurumsallaşma sağlamış ve yasal bağlayıcılığı olan bir anlaşmaya sahiptir. Vaka çalışmalarında, ASEAN zaman zaman başarılı olmuşken, örgütün yetersiz kaldığı durumlar da tespit edilmiştir. Örgütün temel doktrini olan müdahale etmeme ilkesiyle birlikte ASEAN afet yönetimi değerlendirilmiştir. Bu ilkenin geleneksel olmayan güvenlik tehdidi durumlarında esnetildiği görülmüştür. Literatür çatışmaların neden olduğu, insan kaynaklı krizlere daha az odaklanmıştır.

Kısacası, ASEAN ve AB geleneksel güvenlik tehditleri ve geleneksel olmayan güvenlik tehditlerinin neden olduğu krizlerin yönetimi açısından oldukça geniş bir literatüre sahiptir. Çeşitli açılardan AB ve ASEAN tek vaka olarak ele alınmış ve bu iki bölgesel örgütün karşılaştırmasında literatür zayıf kalmıştır. Ferris ve Petz (2013), on üç bölgesel örgütün afet yönetimine odaklanmıştır. Belirledikleri göstergelere göre AB daha başarılı bir afet yönetimine sahiptir. ASEAN'ı ve AB'yi karşılaştıran Rees (2010) ise her iki örgütün farklı anlayışlara, değerlere ve bölgesel dinamiklere sahip olduğunu savunur. Ona göre, AB modeli daha başarılıdır. Buna karşı Pennisi di Floristella (2013) her iki örgütün değerler, yaklaşımlar ve iş birliği biçimleri açısından farklılıklarını kabul eder. Fakat geleneksel olmayan güvenlik yaklaşımları

ve uygulamalarında benzerlikler tespit ederek, literatürdeki AB ve ASEAN karşılaştırmaları için farklı perspektif sunar. Bu çalışma, iki örgütün karşılaştırılmasına yönelik ön yargıyı kırdığını ve Batı merkezli çalışmalara karşı farklı bakış açısı sunduğunu söyleyebiliriz.

Literatüre göre ASEAN, afet yönetimine ilişkin uygulamalara ve politikalara sahiptir. ASEAN kendi içinde yaptığı anlaşmalarla, çerçevelerle ve politikalarla krizlere karşı kendini geliştirmektedir. ASEAN'ın krizlere verdiği tepkiler açısından ilerleme gösterdiğine dair fikir birliği olsa da AB ile karşılaştırıldığında, AB'nin kriz yönetiminin daha başarılı olduğu değerlendirilir. Literatürde bu düşünce daha baskın olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak literatürde dayanıklılık için AB çalışmaları çoğunlukta olup ASEAN çalışmaları yetersiz kalmıştır.

Kriz, kriz yönetimi ve dayanıklılığa yönelik literatür taraması burada son bulmuştur. Bir sonraki bölümde ise çalışmamız için kurduğumuz köprünün bir diğer ayağı olan dijital diplomasi literatürü incelenecektir. Literatürdeki dijital diplomasi çalışmaları değerlendirilecektir. Dijital diplomasi bölümünün ardından literatür taraması son bulacaktır.

2. DİJİTAL DİPLOMASİ

Teknolojik gelişmelerle birlikte internetin yaygınlaşması, insan yaşamını oldukça etkilemiştir. Bu etkinin en görünür hali, bilgi ve iletişim alanında olmuştur. Bilgi elde etmek ve insanlar arası iletişim sağlamak internetin sayesinde daha da kolaylaşmıştır. Aktarım hızı, ses ve görüntü kalitesindeki gelişmeler iletişim ortamlarını birleştirmiştir. Bu yüzden internet, konvansiyonel iletişim araçlarının önüne geçmiştir. Örneğin, 11 Eylül saldırıları, 2004'te Hint Okyanusu'nda meydana gelen tsunami felaketi, Burma'daki 2007 demokrasi yanlısı ayaklanma, 2008'de Tibet'teki Çin karşıtı ayaklanma, Irak ve Afganistan'daki intihar saldırıları ve Arap Baharı gibi siyasi olaylarda ve doğal felaketlerde bilgi kaynağı ilk olarak internet olmuştur (Copeland, 2013: 455). İnsanlar artık internet aracılığıyla bir olayın gerçekleştiği yerden anlık olarak iletişim sağlayabilmekte ve bilgi edinebilmektedir.

İnternet sadece bilgi-iletişim alanında değil eğitimde, kamu hizmetlerinde, bankacılıkta, ticarete, eğlence ve sosyal hayatta yenilikler getirmiştir. İnternet bankacılığı, kripto paralar, çevrimiçi alışveriş, Facebook, YouTube, Twitter,

Instagram ve WhatsApp gibi platformlar ortaya çıkmıştır. Bu yeniliklerle hayatımızda yeni çevrimiçi dijital alanlar oluşmaya başlamıştır. Dijital alanlar bireyin yaşamını kolaylaştırmıştır. Herhangi bir yerden fiziksel olarak ayrılmadan işler bir “tık” ile hızlıca yapılabilmektedir. Bu kolaylıklar, bireyi internete daha bağımlı ve muhtaç hale getirmiştir. Birey daha çok dijital alanda varlık göstermeye başlamıştır.

Çevrimiçi dijital alanlar sadece günlük hayat rutinimize eklediğimiz ve temel aktörün bireylerden oluştuğu alanlarla sınırlı değildir. Dijital alanda devletler, uluslararası kurumlar ve hükümet dışı örgütler gibi aktörler de varlığını sürdürmektedir. Gelişen dijital teknolojiler, bu aktörlerin politikalarında ve stratejilerinde değişimler meydana getirmiştir. Artık dijitalleşmenin önemini fark eden hükümetler ve uluslararası kurumlar, dijital araçları ve sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanmaktadırlar. Duncombe (2017), “... *bilgi iletişim teknolojisi uluslararası ilişkilerin kaçınılmaz bir aracıdır.*” (Duncombe, 2017: 561) ifadesiyle Uluslararası İlişkiler disiplinini, gelişen bilgi iletişim teknolojilerinden ayrı düşünülmemeyeceğini açıkça belirtir. Bu bağlamda, Uluslararası İlişkiler disiplininde dijital diplomasi gelişmektedir.

Dijital diplomasi Uluslararası İlişkilere yeni bir boyut kazandırır. Bjola (2015), sosyal medyanın Uluslararası İlişkiler için “*ezber bozan*” (*game changer*) bir potansiyeli olduğunu ve bu durumun devletler ve uluslararası organizasyonlar tarafından farkına varıldığını belirtir. Dijital diplomasinin diplomatların bilgi yönetimi, kamu diplomasisi, strateji planlama, uluslararası müzakereler ve kriz yönetimi gibi alanlarda bir değişim oluşturabilir (Bjola, 2015: 4). Bununla birlikte, Uluslararası İlişkiler disiplininde dijital teknolojilerin kullanılması ilk olarak kamu diplomasisinde ortaya çıktığı ifade edilir. Bunun nedeni ise yeni kamu diplomasisinin mantığı ve araçlarının dijital teknolojilerle uyumlu olması olarak açıklanır (Manor, 2019: 14). Fakat dijital diplomasi sadece kamu diplomasi özelinde gelişen bir alan olarak karşımıza çıkmamaktadır. Literatürde dijital diplomasiye yönelik çeşitli yaklaşımlar vardır.

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak geniş bir açıdan dijital diplomasi kavramına ışık tutulacaktır. Literatürdeki dijital diplomasinin tanımlamaları ele alınacak ve kavramsal çerçeve çizilecektir. Daha sonra dijital diplomasinin kullanım

alanları incelenecektir. Bir sonraki bölümde ise kriz yönetimi açısından dijital diplomasi araştırılacaktır. Son olarak uluslararası kurumların dijital diplomasieleri ele alınıp literatür taraması son bulacaktır.

2.1. Dijital Diplomasinin Tanımları ve Kavramları

Holmes (2015a), dijital diplomasi için “...dijital araçlar ve sanal işbirliği yoluyla değişimi yönetme stratejisi” tanımlaması yapar (Holmes, 2015a: 15). Bjola (2015), dijital diplomasiyi “sosyal medyanın diplomatik amaçlarla kullanılması” olarak ele alır (Bjola, 2015: 4). Kampf vd. (2015) ise “çevrimiçi halkla diyalogu teşvik etmek için sosyal ağ sitelerinin kullanımı” (Kampf vd., 2015: 332) tanımı yaparak dijital diplomasiye katkıda bulunur. Buna karşılık Hedling ve Bremberg (2021), dijital diplomasiyi liderlerin Twitter kullanımının ötesinde bir durum olduğunu ve modern uluslararası siyasetin temel bir boyutu olarak savunur.

Daha genel bakıldığında dijital diplomasi, “diplomasinin ve bilgi teknolojilerinin kesişimi”yle ortaya çıkmıştır. İnternetin, dijital araçların, dijital medyanın ve teknoloji sektörünün diplomasiye etkisini içerir. Bununla birlikte, dijital diplomasi “... daha önce halkın erişemeyeceği bir sahne arkasına açılan bir pencere, günlük diplomasi uygulamalarının bir günlüğü veya kümülatif kaydı ve diplomasi yapma yollarını kolaylaştıran bir dizi araç” olarak görülür (Hedling ve Bremberg, 2021: 1595-1596; 1599). Dijital diplomasiyi uluslararası ilişkilerde bir devrim olarak ele alan Clarke (2015) ise devlet merkezli süreçlerin artık ağ bağlantılı sivil toplum odaklı olduğu ve yukarıdan aşağı olan uluslararası sistemin aşağıdan yukarı bir dönüşüm geçirdiğini ileri sürer.

Sotiriu (2015) dijital diplomasiyi yumuşak gücün (*soft power*) ve kamu diplomasinin yeni bir uzantısı olarak ele alır ve kullanır (Sotiriu, 2015: 35). Benzer şekilde, Ekşi ve Taş (2020), dijital diplomasiyi yeni bir diplomasi türü olarak ele almaz. Dijital diplomasi, kamu diplomasinin bir çeşidi olduğunu savunur. Kamu diplomasisi altında değerlendirilen dijital diplomasi, diplomaside dijital araçların kullanılması olarak ifade edilir (Ekşi ve Taş, 2020: 233). Fakat Holmes (2015a), dijital diplomasinin sadece kamu diplomasi aracı olarak görülmesini reddeder ve dijital diplomasiye önemli bir rol verir. Bu rolü “değişim yönetimi” olarak adlandırır.

Uluslararası sistemde meydana gelen değişim dijital diplomasi aracılığıyla yönetilebileceği iddia edilir (Holmes, 2015a: 20).

Holmes'e göre uluslararası sistemde "*dışsal şoklar*" (*exogenous shocks*) ve "*kademeli değişim*" (*incremental shifting*) olarak iki tür değişim mevcuttur. Dijital diplomasi bu değişimlerden etkilenir. Siyasi krizlerin veya çatışmaların neden olduğu dışsal şoklar, yukarıdan aşağı bir değişimdir. Dijital araçlar ile dıştan gelen bu şoklar yönetilebilir. Aşağıdan yukarı bir değişim olan kademeli değişim ise elçilerin ve diplomatların dijital diplomasiyi benimsemesidir. Veri toplama, görsel analiz, korelasyonları teorileştirme gibi faktörleri içerir. Kademeli değişim, günlük siyasi yaşamda üretilen çok fazla sayıdaki veri ve bilgilerin analizidir (Holmes, 2015a: 23-24).

Benzer şekilde, Hocking ve Melissen (2015) "*dijital çağda diplomasi*" ifadesiyle bir değerlendirmede bulunur. Teknolojik ilerlemeyle birlikte dijital iletişim araçlarındaki gelişimin diplomatik alana yaptığı değişime odaklanır. Dijital diplomasi'nin kamu diplomasisinden farklı dört boyutunun olduğunu savunur. İlki, değişen dış politika ortamıdır. Dijital ortamda olaylar hızla gelişir ve hızla yön değiştirir. İkincisi, siber yönetişim, internet özgürlüğü, siber savaş ve siber güvenlik gibi konuları kapsayan bir siber gündemin varlığıdır. Üçüncü boyut ise bilgi yönetiminin sağlanması internet ve dijital teknolojilerin kullanılmasıdır. Dördüncü olarak dijitalleşmenin hizmet sunumu yönü ele alınır. Kamu hizmetlerinin işlevlerinin gelişimine yöneliktir. Konsolosluk işlerinde ve kriz yönetiminde dijital araçların kullanılmasıdır. Ayrıca, ağlar oluşturarak ve geliştirerek dış politika için geniş katılım modeli sağlanır (Hocking ve Melissen, 2015: 21-23; 26).

Manor (2017), dijitalleşmeyi uzun vadeli bir süreç olarak ele alır. Dijital olan ve dijital olmayan diplomat gibi bir ayrımı reddeder. Dijitalleşmenin bir süreç olduğunu belirtir. Büyükelçileri, bakanlıkları ve diplomatları dijitalleşme sürecine dahil eder. Ayrıca, dijitalleşme yeni normları teşvik eder ve davranışları kolaylaştırır (Manor, 2017:4-5).

Dijital araçların dış politikada kullanılması ABD'de "*21. Yüzyılın Devlet Yönetimi*" (*21st Century Statecraft*), İngiltere'de "*Dijital Diplomasi*" (*Digital Diplomacy*) ve Kanada'da ise "*Açık Politika*" (*Open Policy*) olarak adlandırılır (Adesina, 2017; Hanson, 2012). Bununla birlikte, çeşitli tanımlamaları olan dijital

diplomasiinin farklı isimleri de literatürde karşımıza çıkmaktadır. Bu isimlendirmeler genel olarak diplomasi uygulamalarının dijital alana yansımaları üzerinedir.

Dijital diplomasiyi beş ana başlık altında değerlendirmek, kavrama yönelik kafa karışıklığını azaltacak ve kavramsal karmaşayı engelleyecektir. Başlıklar şu şekildedir: Siber diplomasi (Barrinha ve Renard, 2017; 2020; Riordan, 2019), e-diplomasi (Hanson, 2010; Hanson 2012), sanal diplomasi (Pilegaard, 2016), ağ (network) diplomasisi (Metzl, 2001; Slaughter 2009; Corrie, 2015) ve dijital kamu diplomasisidir. Literatürde hâkim olan dijital kamu diplomasisi de kamu diplomasisi 2.0 (Cull, 2013; Khatib vd., 2012; Hayden 2012), Diplomasi 2.0 (Harris, 2013), yeni kamu diplomasisi (Manor, 2019; Melissen, 2013; Pamment, 2013) ve kamu diplomasisinin dijitalleşmesi (Azócar vd., 2018; Bjola vd., 2019) olarak dört başlığa ayırarak kavrama yönelik daha net bir çerçeve çizilecektir.

2.1.1. Siber Diplomasi

Barrinha ve Renard (2017), siber diplomasiyi “*siber alandaki diplomasi*” olarak tanımlar. Siber uzay (*cyberspace*) veya siber ortam olarak adlandırılan bu alanda, ulusal çıkarlarını korumayı hedefleyen devletin diplomatik kaynakları kullanması ve diplomatik görevini yapmasıdır. Siber diplomasisinin ana konuları siber güvenlik, siber suçlar, güven oluşturma, internet özgürlüğü ve internet yönetimidir (Barrinha ve Renard, 2017: 4). Bununla birlikte, siber diplomasi kavramının resmi olarak bir hükümet belgesinde geçmesi, AB’nin 2015 yılında Siber Diplomasiye İlişkin Konsey Kararları’nda olmuştur (Barrinha ve Renard, 2017: 7).

Barrinha ve Renard (2020) siber uzay ve siber diplomasi için liberal ve post-liberal ayrımı yaparlar. Bu ayrımın temelini, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni liberal düzende internetin icadına dayandırırılar. Daha sonra Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve küreselleşmeyle birlikte, teknoloji ve internet gelişmiş ve bu doğrultuda siber uzay da gelişmiştir. Liberal düzenin bir ürünü olan siber uzay, siyasallaşarak siber diplomasiyi ortaya çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle, uluslararası ilişkiler aktörlerinin siber uzayı kullanmaya başlamasıyla siber diplomasi oluşmuştur. Bu ise post-liberal düzenin bir ürünüdür. Siber diplomasi, siber uzayda ulusal çıkarları korumak için diplomasiinin araçlarından yararlanmaktır (Barrinha ve Renard, 2020: 749-755).

Kısacası uluslararası sistemin aktörleri, dünyanın yeni dijital alemi olan siber uzayda kendi güç dengesini ve güvenliğini sağlamak için siber diplomasi ortaya çıkmıştır.

Dijital diplomasi ve siber diplomasi arasında ayrıma gidilmesini savunan Riordan (2019) ise dijital diplomasiyi, diplomasi hedeflerini gerçekleştirmek için dijital araçların kullanılması olarak ele alır. Siber diplomasi ise diplomasi'nin siber uzaya uygulanmasıdır. Siber uzayda meydana gelen problemlerin çözümüne ve yönetimine yönelik diplomatik araçların ve anlayışın kullanılmasıdır (Riordan, 2019: 5).

Barrinha ve Renard'a (2020) göre siber diplomasi'nin üç rolü vardır. İlk olarak devletler, uluslararası kuruluşlar, devlet dışı aktörler ve sivil toplum arasında iletişimi sağlar. Aktörler arasında iletişim kanallarını açık tutar. İkinci olarak siber uzayda meydana gelebilecek saldırgan faaliyetlerin kötü sonuçlarını engeller veya hafifletir. Siber uzaydaki saldırgan faaliyetler, bir bilgi savaşı olarak görülebilir. Bu savaşta devletler, fikirleri etkilemek ve kendi imajları için siber uzayı kullanır. Üçüncü olarak bölgesel ve uluslararası düzeyde küresel normların ve standartların gelişimi için siber diplomasi önemli role sahiptir (Barrinha ve Renard, 2020: 760-764).

2.1.2. E-Diplomasi

Riordan (2019) ve Barrinha ve Renard (2017), e-diplomasiyi ve siber diplomasiyi birbirinden ayırır. E-diplomasi'nin diğer adının dijital diplomasi olduğunu belirtirler. E-diplomasi diplomatların, dışişleri bakanlığının ve bağlı kuruluşların dijital araçları ve sosyal medyayı kullanması olarak tanımlar (Barrinha ve Renard, 2017: 4).

E-diplomasi kavramını kullanan Hanson (2010), e-diplomasiyi "*diplomatik hedeflerin gerçekleştirilmesine yardımcı olmak için internet ve yeni Bilgi İletişim Teknolojilerinin kullanılması*" olarak tanımlar (Hanson, 2012: 2). E-diplomasiyi sadece Facebook ve Twitter gibi sosyal ağlarla ele almaz. E-diplomasi iç iletişimi, dış iletişimi ve kamu diplomasisini kapsayan bir kavram olarak görür. E-diplomasi, özellikle iç ve dış iletişimde oldukça etkilidir. Verimliliği artırmada, bilgi alışverişini kolaylaştırmada ve sınırlar arasında erişim sağlamada önemli role sahiptir (Hanson, 2010: 3).

2.1.3. Sanal Diplomasi

Siber diplomasi ve e-diplomasiyi bir adım öteye taşıdığı iddia edilen, dijital diplomasi başlığı altında değerlendirdiğimiz bir diğer kavram ise sanal diplomasi. Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşmenin getirdiği yenilikler uluslararası ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Dışişleri bakanlıkları ve buna bağlı kuruluşların blogları, web siteleri ve sosyal medya hesapları dijital alanda var olmalarını sağlamaktadır. Sanal gerçeklikte ise devletler varlık oluşturmanın ilk adımını “Second Life” web tabanlı sanal evrende, sanal elçilikler kurarak gerçekleştirmiştir (Pilegaard, 2016: 324-325).

“Second Life” Kuzey Kaliforniya’daki Amerikan teknoloji şirketi Linden Labs tarafından geliştirilmiştir. İnternet tabanlı 3D bir sanal evrende Maldivler, İsveç, Filipinler, Estonya, Sırbistan, Kolombiya, Makedonya ve Arnavutluk sanal elçilikler kurmuşlardır (Copeland, 2009: 5). Bu dijital iletişim araçlarının kullanımının ötesinde olan bir durumdur. Gerçekliğe daha yakın sanal bir dünyada var olma amaçlanmaktadır.

2.1.4. Ağ (Network) Diplomasisi

Ağ (*network*) diplomasisi, dijital diplomasi çatısı altında değerlendirilen bir diğer kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağ diplomasisi bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimine paralel olarak oluşmuştur. İlk olarak Meltz (2001) tarafından kullanılmıştır. Meltz’e göre ağ diplomasisinin gelişimi, küreselleşme ve bilgi devrimine dayanmaktadır. Küreselleşme ve bilgi devrimiyle birlikte uluslararası sistemde yeni aktörler oluşmuştur. Devlet merkezli hiyerarşide değişimler meydana gelmiştir. Bu yeni aktörler devlet merkezli ilişkilere meydan okuyan merkezi olmayan ağları güçlendirmiştir (Meltz, 2001: 77-78). Ağ diplomasisinin aktörleri devletler, sivil toplum kuruluşları, şirketler ve bireylerdir. Aktörler hem iç hem de dış ağlarını kurarken bilgi alışverişini kolaylaştırır (Corrie, 2015: 145).

Uluslararası Ceza Mahkemesi’ni ağ (network) diplomasisi açısından inceleyen Corrie (2015), mahkemenin hem iç hem dış ağlarını güçlendirerek başarısını ve meşruiyetini artırdığını savunur. Mahkeme ağlarını oluşturmak ve güçlendirmeye yönelik teknolojilere ciddi anlamda yatırım yapmıştır. İçte kurumsal faaliyetlerinin hızını artırma amaçlanır. Dışta ise mahkemeye yönelik desteğin ve iş

birliğinin sağlanması hedeflenir (Corrie, 2015: 161). Kısacası ağ diplomasisi, uluslararası sistemde aktörler arasında ağlar kurmak ve geliştirmek için dijital teknolojilerin kullanılmasıdır. Bu yüzden dijital diplomasi çerçevesinde incelenir.

2.1.5. Dijital Kamu Diplomasisi

Dijital diplomasi çalışmalarında dijital kamu diplomasisi hâkim konumdadır. Çeşitli isimlere sahiptir. Bunlar dijitalleşen kamu diplomasisi, diplomasi 2.0, kamu diplomasisi 2.0 ve yeni kamu diplomasisidir. Bu kavramların hepsi kamu diplomasisinde meydana gelen dijital dönüşümü ele almaktadır. İlk olarak kamu diplomasisinden kısaca bahsedilip, daha sonra dijital kamu diplomasisine devam edilecektir.

Kamu diplomasisi uygulamaları daha eskilere dayansa da ilk kez Edmund Gullion tarafından 1965 yılında kavramsal açıdan ele alınmaya başlanmıştır. Kamu diplomasisi “*yabancı halklarla ilişki kurarak dış politika yürütülmesi*” (Cull, 2013: 125) veya “*uluslararası bir aktörün politikalarının yabancı ülke vatandaşlarına iletilmesi*”dir. (Pamment, 2013:1). Kamu diplomasisi, aktörlerin kültürlerini, tutumlarını ve davranışlarını “*anlamak*”, fikirlerini ve eylemlerini “*etkilemek*” ve ilişkiler “*kurmak ve yönetmek*” için çeşitli yolları ve araçları tanımlayan bir terim olarak ifade edilir. Siyasi aktörler tarafından kullanılır. Bununla birlikte, yönetimde uygulanan “*bir iletişim aracı*” olarak ele alınır. Gazetecilik, halkla ilişkiler ve reklamcılık gibi alanların kurduğu iletişimden farklıdır (Gregory, 2008: 276). Nye (2019) ise kamu diplomasisini aktörün “*çekici görünme*” ve “*yumuşak güç*” oluşturma çabası olarak değerlendirir. (Nye, 2019: 11).

Kamu diplomasisinin beş önemli bileşeni vardır. Bunlar, dinleme, savunuculuk, kültürel diplomasi, değişim diplomasisi ve uluslararası yayıncılıktır. “*Dinleme*”, aktörün yabancı halkları dinlemesi, hakkında bilgi öğrenmesi ve veri toplamasıdır. Bu veriler ışığında politika stratejisini yönlendirmesidir. En temel kamu diplomasisi bileşenidir. “*Savunuculuk*”, aktörün yabancı halka bir politikayı, fikri veya genel bir çıkarı teşvik etmesidir. “*Kültürel diplomasi*”, aktörün kendi kültürünü yabancı haklara tanıtmaları ve bu doğrultuda kültürel faaliyetleri kolaylaştırmasıdır. “*Değişim diplomasisi*”, aktörün eğitim veya kültürel sebeplerle kendi vatandaşlarını yabancı ülkeye göndermesi ve yabancı ülke vatandaşlarını kendi

ülkesine kabul etmesiyle gerçekleşen süreçtir. “*Uluslararası yayıncılık*”, aktörün yabancı halklarla radyo, televizyon ve internet teknolojileri aracılığıyla ilişki kurmasıdır. “*Psikolojik savaş*”, kamu diplomasinin dışında ele alınsa da bir savaş zamanında aktörün düşman halkla iletişim kurmasıdır. Açık veya gizli olarak yapılan bir propaganda olarak ele alınır (Cull, 2009: 17-24).

Kamu diplomasinin savunuculuk bileşeni, siyasi ve ekonomik hedeflere yönelik bir lobicilik faaliyeti olarak da ifade edilir. İktidardaki hükümetin görüşü ve amacına yönelik eylemlerdir. Kültürel diplomasi bileşeni ise sanat, müzik, edebiyat ve tiyatro gibi ortak çıkarlara dayanan uzun vadeli kültürel ilişkilerdir. Bir ulusun görüş ve inancını barındırır ve teşvik eder. (Pamment, 2013: 43-44). Kamu diplomasisinde değişimler, eğitimler, seminerler veya konferanslar aracılığıyla uzun yıllar boyunca kalıcı ilişkilerin kurulması hedeflenir. Örneğin, ABD her yıl verdiği burslar ve değişim programlarıyla yabancı öğrencilerin ülkesine gelmesini sağlamaktadır. Bunlardan yararlanan Anwar Sadat, Helmut Schmidt ve Margaret Thatcher gibi dünya liderleri de olmuştur (Nye, 2019: 103). İngiltere ise ülkenin etkisini artırma ve algıları değiştirmeye yönelik kampanyalar düzenlemiştir. Bunlar, 2012 Londra Olimpiyatları, Papa'nın İngiltere'ye yaptığı ilk resmi ziyaret, kraliyet düğünü ve The GREAT'dir. Bu faaliyetler, İngiltere'nin ulusal-markasına katkıda bulunan, ülkeyi yurtdışına tanıtan ve ülkenin etkisini artıran kampanyalardır (Pamment, 2016: 159-183).

2.1.6. Kamu Diplomasisi 2.0

Kamu diplomasisi 2.0 kavramını kullanan Cull (2013), iletişim devrimiyle birlikte ortaya çıkan yeni çevrimiçi medya araçlarının, "yeni kamu diplomasisi" kavramını doğurduğunu belirtir. Kamu diplomasisi 2.0'ın geleneksel kamu diplomasinin tüm bileşenlerine sağladığı yenilikler, onun güçlü yönünü göstermektedir. Örneğin sosyal medya platformlarındaki yorumlar, tweetler ve beğeniler sayesinde aktör, en temel kamu bileşeni olan dinlemeyi gerçekleştirir. Yabancı halkın fikirlerini elde eder. Aktör ayrıca yeni dijital teknolojiler sayesinde savunuculuk faaliyetlerini gerçekleştirir, kültürünü aktarır, haberleri kolaylıkla ulaştırır. Değişim diplomasisiyle kendi sosyal medya platformlarında insanlar arasında bağlantılar oluşturur. Tüm bu faaliyetleri yeni gelişen teknolojik araçlarla gerçekleştirir (Cull, 2013: 125-126).

ABD'nin kendi dış politikası hakkında Orta Doğu'daki halklara internet forumları aracılığıyla mesaj göndermesini ve etkileşim sağlamasını, Khatib vd. (2012) kamu diplomasisi 2.0 kavramını kullanarak ele alır ve kavrama katkı sağlar. Kamu diplomasisi 2.0 kavramını kullanan Hayden (2012) ise sosyal medya teknolojilerini ABD'nin kamu diplomasisinin bir aracı olarak ele alır. Sosyal medya, kamu diplomasisinin önemli bir bileşeni olan etkileşimle ilişkilendirilir. Facebook, Twitter ve YouTube gibi platformlar ile halkla etkileşim kurulmaktadır. Önemli paydaşlarla, kanaat önderleriyle ve kamuoyuyla bağlantı sağlamak, ABD'nin dış politika amacını gerçekleştirmeye yardımcı olur. Sosyal medyanın çok sayıda insanlara ulaşabilme kabiliyeti sayesinde de kamu diplomasisinin güçlendiği belirtilir (Hayden, 2012: 10).

2.1.7. Diplomasi 2.0

Dijital kamu diplomasi kavramına Harris (2013), diplomasi 2.0 olarak katkı yapmıştır. Devletlerin sosyal medya kullanımını kamu diplomasisinin yeni stratejisi olarak ele alır. Hayden (2012) gibi sosyal medya platformlarını bir araç olarak görür. Özellikle Twitter, kamu diplomasisi için geliştirilen politikalarda bir araçtır. Pilegaard'a (2016) göre ise kamu diplomasi pratiklerinin sadece sosyal medya kullanımıyla ele alınamayacağı ama tüm sosyal medya diplomasisinin kamu diplomasi faaliyetlerini kapsadığını savunur (Pilegaard, 2016: 325).

2.1.8. Yeni Kamu Diplomasisi

11 Eylül, küresel medyanın ortaya çıkışı ve dijital toplumun yükselmesi yeni kamu diplomasisi için katalizör görevi görmüştür (Manor, 2019: 11). Bu üç unsur, diplomatların monologdan ziyade diyaloga doğru zorunlu bir geçişine neden olmuştur (Manor, 2019: 66). Melissen (2013) kamu diplomasisinde e-bültenlerin, blogların ve internet tabanlı ağların kullanımını yeni kamu diplomasisi olarak ele alır. Dışişleri bakanlarının kişisel blogları ve sosyal medya hesaplarının sayısı artmaktadır. Bu sayede halkla siyasi etkileşim ve diyalog da artmaktadır (Melissen, 2013: 437). Diplomatlar, dijital teknolojilerin kullanımıyla birlikte tek taraflı iletişim yerine diyalog temelli bir anlayış benimsemişlerdir. Bu bağlamda yeni kamu diplomasisi, tek taraflı iletişim yerine diyaloga dayalı iletişimi desteklemektedir (Melissen, 2013: 442). Pamment (2013) ise yeni kamu diplomasisinin diyolojik,

işbirlikçi ve kapsayıcı olduğunu ifade eder. Geleneksel yayıncılık modelinden ayrılan yeni kamu diplomasisi, sosyal medya aracılığıyla halkla çift yönlü etkileşim sağlar (Pamment, 2013: 3).

2.1.9. Kamu Diplomasisinin Dijitalleşmesi

Manor (2019), farklı ülkelerdeki dışişleri bakanlıklarının dijitalleşme süreçlerini inceleyerek, dijital teknolojilerin diplomatik kurumların normlarına, değerlerine ve rutinlerine etkilerini kamu diplomasisinin dijitalleşmesi terimini kullanarak bir çerçeve çizer. Bu diplomatik tür, Manor'a göre, sadece hedef kitlelerle etkileşim sağlamayı değil, aynı zamanda dijital toplumun üyeleriyle bir ilişki kurmayı hedefler. Dijital toplum, hayatın her yönünün dijitalleşmesi sonucunda ortaya çıkan bir toplumdur ve kamu diplomasisinin dijitalleşme sürecinde oldukça etkili bir rol oynar (Manor, 2019: 56). Diğer bir ifadeyle dijitalleşme bir süreçtir, kamu diplomasisi de sabit olmayan bu dijitalleşme sürecinin içerisinde yer almaktadır. Dışişleri bakanlıklarının dijital topluma yönelik politikaları ise kamu diplomasisinin dijitalleşmesidir.

Azócar vd. (2018), kamu diplomasisinin dijitalleşmesinin dört boyutu olduğunu ileri sürer. İşlevsel boyut, dijital araçların kamu diplomasi alanında kullanılmasıdır. Normatif boyut, dijital toplumun norm ve değerlerinin kamu diplomasi uygulamalarına etkisidir. Analitik boyut, kamu diplomasisinin faaliyetlerinin ölçümünde dijital araçların kullanımını ifade eder. Kurumsal boyut olarak belirlenen son boyut ise kamu diplomasisi üreten kurumların kamu diplomasi faaliyetleri için yapması gereken yol ve yöntemlerde dijital araçların etkisi ele alınır (Azócar vd., 2018: 2).

Dijital çağda kamu diplomasisini değerlendiren Bjola vd. (2019) ise dış ve iç ilişkiler arasındaki net ayrımın bulanıklaştığını ve yeni aktörlerin güçlendiğini belirtir. Bu bağlamda, dijital teknolojiler çevrimiçi ve çevrimdışı topluluklar arasında bir köprü görevi görür. Bu köprü dijitalleşmeyle birlikte daha güçlü, daha çeşitli ve daha kalıcıdır. Bu yüzden dijital çağda kamu diplomasisinin ileriki yıllarda başarılı olacağı ifade edilir (Bjola vd., 2019: 85). Bununla birlikte devlet dışı aktörlerin çevrimiçi ortamda yer almaları ve devletlerin onlarla ilişkiler kurması, teknolojinin diplomatik alanda gücünün ve etkisinin değişiminin bir sonucudur. Ayrıca, sadece

devletler değil, devlet dışı aktörler de kamu diplomasisiyle dijital alanda seslerini duyurmaktadır (Bjola vd., 2019: 99-100).

Dijitalleşme kurumlara göre farklılık gösterir. Her dışişleri bakanlığının kendine özgü süreçleri vardır. Bazı kurumların dijitalleşme süreçleri yıllar önce başlamışken bazıları ise dijital teknolojileri yeni benimsemeye başlamıştır. Bu farklılaşma kullanım alanlarında da gözükmemektedir. Kimisi ilişkiler kurmak için sosyal medyayı kullanırken başka bir kurum ise ulus markalaşmasına yönelik adımları takip eder (Manor, 2019: 16-17). Bir sonraki bölümde bu kullanıma ilişkin dijital diplomasi uygulamaları ele alınacaktır.

2.2. Dijital Diplomasi Uygulamaları

Devletler ve uluslararası örgütler dijital diplomasiyi farklı açılardan kullanmaktadır. Bu yüzden dijital diplomasi uygulamalarında çeşitlilikler görülmektedir. Literatüre göre dijital diplomasi kullanım alanları şu şekildedir: İmaj ve itibar oluşturma (Manor ve Segev, 2015; Manor, 2019; Khatib vd., 2012; Manor, 2021), yabancı halkları veya kendi halkını bilgilendirme ve mesaj iletme (Bjola ve Jiang, 2015; Harris, 2013), etkileşim sağlama (Bjola ve Jiang, 2015; Kampf vd., 2015), savunuculuk (Pamment, 2016), çeşitli ağlar/networkler kurma (Copeland, 2013), iki devlet arasında ilişkiler kurma (Duncombe, 2017), dış politikada yerel destek sağlama (Bjola ve Manor, 2018), dezenformasyon ve propaganda (Duncombe, 2018; VÉRITER vd., 2020; Bjola ve Pamment, 2019; Manor, 2019; Kearns, 2018), kriz iletişimi (Cassidy ve Manor, 2016) ve kriz yönetimidir (Bjola, 2015; Ross, 2011; Hanson, 2012).

Corneliu Bjola ve Marcus Holmes tarafından editörlüğü yapılan dijital diplomasi temeli kaynaklarından “*Digital Diplomacy: Theory and practice*” adlı kitabın sözlüğünde dijital diplomasi için “...devlet ve devlet dışı aktörlerin uluslararası değişimi yönetmesine yardımcı olmak için video konferanstan sosyal medya platformlarına kadar internet ve bilgi iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanılması” tanımlaması yapılır. Dijital diplomasi üç bileşeni vardır. (1) Belirlenen mesajın iletilmesi veya imajı için yabancı dinleyicilerle etkileşim kurulması; (2) diplomatların ve kurumların bilgi kaynaklarının yapılandırılması ve

organize edilmesi; (3) siyasi yapılardaki veya toplumdaki değişimleri takip ederken aktörlerin sahadan veri sağlamasıdır (Bjola ve Holmes, 2015: 207-208).

2006 yılında kurulan ABD'nin Dijital Destek Ekibi (*Digital Outreach Team*) ve 2007 yılında kurulan İsveç'in sanal elçiliği dijital diplomasinin ilk örnekleri olarak belirtilir (Manor, 2017: 2). Dijital Destek Ekibi, ABD'nin kamu diplomasisi için çalışan on devlet memurdan oluşmaktadır. Amacı, Orta Doğu'daki halklarla doğrudan etkileşim kurmaktır. Ekip, bölge dillerinden Arapça, Farsça ve Urduca'yı kullanarak ABD'nin dış politikasının tartışıldığı popüler sitelerde çevrimiçi kullanıcılarla etkileşim sağlamıştır. Bu ekibin üç özelliği vardır. İlki, ekip için çalışan memurların adları yerel dillerden biridir. İkincisi, ABD Dışişleri Bakanlığı memuru olduklarını saklamazlar. Son olarak, ekip üyeleri hükümete bağlı site yerine popüler tartışma sitelerinde veya sosyal medya platformlarında mesaj yayımlar ve kullanıcılarla doğrudan iletişim kurarlar (Khatib vd., 2012: 456).

Dijital diplomasinin bir diğer dikkat çekici örneği olan İsveç'in Washington DC'deki sanal elçiliği "Second House of Sweden" ise ilk sanal elçilik olmasının yanı sıra ilk küresel elçiliktir. Bu sanal elçilik, zamanı ve mekânı yok sayar. Dijital halk ile İsveç hükümeti arasında etkileşim sağlar. Sanal elçilik, klasik elçiliklerin verdiği hizmetin yanı sıra İsveç sanatı ve kültürüne yönelik faaliyetler, İsveç diline yönelik dersler, film festivalleri, e-öğrenme ve ulusal gün kutlamaları gibi etkinliklere sahne olmuştur (Manor, 2019: 71). Bu bağlamda, ilgi gören sanal elçilik dijital alanda İsveç'in ulus markalaşması için önemli olduğu açıkça görülmektedir (Pelling, 2015: 169).

Kurumlar, dijital diplomasi faaliyetlerini farklı platformlar aracılığı ile sürdürmektedir. Norveç Büyükelçiliği üniversite öğrencileriyle görüşmede Skype'ı, Filistin İsrail vatandaşlarıyla etkileşim sağlamak için Facebook'u, Hindistan Hint diasporasında çocuklara yönelik bilgisayar oyunu, Gürcistan kendi diasporasına yönelik Gürcü dilinde çevrimiçi kursları, BM temsilcileri aldıkları kararları koordine etmek için WhatsApp'ı ve Kenya ise acil konsolosluk yardımı için Twitter'ı kullanır. Aynı zamanda dışişleri bakanlıkları da veri analiz etme ve sosyal medya algoritmalarına yönelik yazılım kullanmaya başlamıştır (Manor, 2017: 2).

Burada bahsedildiği gibi aktörler, sadece sosyal medya hesaplarında yabancı halklarla etkileşim kurmamaktadır. Yabancı halkların yanı sıra kendi diasporasına

yönelik etkileşim de sağlar. Ayrıca oyunları, kursları ve teknolojik yazılımları kapsayan dijital diplomasi, aktörlerin imaj oluşumunu desteklemeye yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte dijital teknolojiler, aktörlerin diplomatik etkisini artırmaya yardımcı olan “etki artırıcılar” (*influence amplifiers*) olarak ifade edilir (Bjola ve Zaiotti, 2021: 1).

Copeland (2013), dijital diplomasiyi etkililik, verimlilik ve kaldıraç gücü olarak üç açıdan değerlendirir. “Etkililik” (*effectiveness*), dışişleri bakanlıklarının farklı ağlar kurarak, STK'lar, iş dünyası, düşünce kuruluşları, üniversiteler, gazeteciler ve bireyler gibi uluslararası toplumun yeni aktörleriyle bağlantı ve iletişim kurmasıdır. “Verimlilik” (*efficiency*), dijital diplomasi için daha az maliyetle geniş kitlelere ulaşma kapasitesidir, önemli bir avantaj sağlar. Dijital diplomasi için “kaldıraç gücü” (*leverage*) ise rekabet ortamının kalabalık olmasından dolayı avantajı en iyi duruma getirmeyi hedefler. Ulusal imaj ve itibarın gücünden yararlanmak için yeni medyanın kullanılmasıyla bu durum sağlanır. Diplomatlar da yeni medyanın yabancı halklarla iletişim kurmada potansiyel gücünü fark etmişlerdir (Copeland, 2013: 459).

Copeland’in (2013) verimlilik yaklaşımı, Manor (2021) ile benzerlik taşır. Manor’a (2021) göre dijital diplomasi devletler için ekonomik açıdan da katkı sağlar. Diplomatik faaliyetler için ayrılan bütçe rakamları, dijital teknolojiler sayesinde küçülür. Bir diplomatın çevrimiçi alanda olmasının maliyeti bir büyükelçilik kurmanın maliyetine göre daha az olduğu belirtilir (Manor, 2021: 184).

Bjola ve Jiang (2015), dijital diplomasi için bir çerçeve çizer. Bunlar,

-dijital gündem belirleme (*digital agenda-setting*),

-dijital varlık genişletme (*digital presence-expansion*),

-dijital iletişim kurmadır (*digital conversation-generating*).

Çerçevenin her bir başlığı ‘etki oluşturma’ temelindedir (Bjola ve Jiang, 2015: 72).

Dijital gündem belirleme, diplomatların dikkat çeken konular üzerine hedef kitleyi bilgilendirmesidir. Dijital varlık genişletmede ulaşılabilirlik hedeflenir. Dışişleri bakanlıkları hedef kitlenin dilinde ülkenin dış politikasını dijital platformlar aracılığıyla iletir. Bu sayede hedef kitleye ulaşır. Ulaşılabilirliğin yanı

sıra diplomatik varlık, zamansal ve mekânsal açıdan da genişler. Dijital iletişim kurma ise dijital alanda çift yönlü iletişimin gerçekleşmesidir. Diplomatlar yabancı halklar ile diyalog sağlar. Bu sayede diplomatlar, gündem belirleme imkanına sahip olur. Doğru bilgileri ileterek yanlış bilginin yayılımını azaltır ve karşılıklı bir anlayış geliştirmenin de önü açılır (Bjola ve Jiang, 2015: 74-76).

Dijital Gündem Belirleme	Dijital Varlık Genişletme	Dijital İletişim Kurma
Bilgilendirme	Ulaşılabilirlik	Uygulama
<ul style="list-style-type: none"> • Bilgiyi iletme • Dikkat çekici konu oluşturma 	<ul style="list-style-type: none"> • Dijital alanda diplomatik mevcudiyetin kapsamının zaman ve mekâna yönelik genişlemesi • İletilen mesajın hedef kitlenin derinliklerine ulaşması 	<ul style="list-style-type: none"> • Diyalog temelinde dinleyiciyle ilişki oluşturma

Tablo 3: Dijital diplomasiinin kullanım amaçları (Bjola ve Jiang, 2015: 72; 74-76)

Bjola ve Jiang'ın (2015) AB, Japonya ve ABD'nin Pekin'deki büyükelçiliklerinin Çin'de kullanılan mikroblog web sitesi Sina Weibo'daki dijital diplomasi stratejilerini, bu çerçeveye karşılaştırmıştır. Elde ettiği sonuçta, dijital alanın bir bilgi yayma aracı olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Dijital alan izleyiciyi dahil eden iki yönlü bir diyalog için çok daha az kullanıldığı tespit edilmiştir (Bjola ve Jiang, 2015: 87).

Manor ve Segev (2015), dijital diplomasiyi ülkenin dış politika amaçlarına hizmet eden, kendi imaj ve itibarını yönetebileceği bir alan olarak değerlendirir. Twitter ve Facebook gibi sosyal ağ sitelerinde devletler kendi portrelerini çizebilmektedir. Devletlerin dijital alanda ulusal marka oluşturmaya yönelik

faaliyetleri “özçekim diplomasisi” (*selfie diplomacy*) olarak ifade edilir. Dijital diplomasi hem ulusun yaygın imajını değiştirme hem de krizlerden sonra ulusal imajı yapılandırmada fayda sağlar (Manor ve Segev, 2015: 90).

Dijital diplomasiinin imaj ve itibar oluşturmada kolaylaştırıcı faaliyetleri şu şekilde sıralanır. (1) Aktör, yerel izleyicilerin tarihi, kültürü ve geleneklerini dikkate alarak mesajlarını iletir. Bu sayede kendi dış politikasının ve imajının kabul edilmesini sağlar. (2) Ulusal markalaşma için dışişleri bakanlığı, tüm aktörleriyle birlikte iş birliğini denetler. (3) Devletin hedeflediği ulusal imajın gerçekliğe uygun olması sağlanır. (4) Çift yönlü etkileşim ile hem uzun süreli ilişkiler hem de marka bağlılığı oluşturulur. (5) Diyalog kanallarının açık olması sayesinde imaj yönetimi için bir araç olur (Manor ve Segev, 2015: 94).

Bilgi yaymak ve itibar oluşturmak için sosyal medya platformu olan Twitter’ın bazı riskleri olduğu ifade edilir. Bunlar, yanlış bilgi yayılımı ve aktörün itibarının olumsuz yönde oluşmasıdır. Örneğin ABD’nin büyükelçilik Twitter hesapları, yanlış bilgileri düzeltmede aktif rol oynar. Ayrıca büyükelçilikler, ev sahibi ülkedeki ABD’nin iç ve dış politikası hakkındaki tartışmayı etkileme yeteneğine sahiptir. Başka bir ifadeyle, sosyal medya aracılığıyla büyükelçilik hesapları kendi ülkesi lehine bir imaj oluşturma kapasitesine sahiptir. Verdiği mesajlarla yerel halkın nezdinde kendi ülkesine yönelik itibarını artırabilir (Harris, 2013: 29).

Khatib vd. (2012) de benzer şekilde imaja yönelik dijital diplomasiyi değerlendirir. Şüpheli ve güvensiz ilişkilerde dijital teknolojiler, güven sağlamaya yönelik imaj oluşturma ve etkileşim sağlama eğiliminde olduğunu belirtir. Bu bağlamda ABD Dışişleri Bakanlığı’na bağlı Dijital Destek Ekibi’ni ele alır. Ekip, dijital alanda Müslüman halklarla ilişkiler kurmayı hedefler. On kişiden oluşan ekibin ana dilleri bölgenin yerel dilleridir. Kendi sosyal medya hesaplarından mesaj göndermek ve kullanıcılarla etkileşim sağlamak görevleri vardır. Obama’nın 2009 yılında Kahire konuşması sonrasında ekip üyeleri, Müslüman çevrimiçi katılımcılarla iletişim kurmayı ve Amerika’nın Orta Doğu politikalarını ve bölgeye olan olumlu etkilerini anlatmayı hedeflemiştir. Amerika’nın çok kültürlülüğe ve dini hoşgörüyeye sahip olduğunu, İslam dünyasıyla savaş halinde olmadığına dair bir imaj oluşturmaya yönelik mesajlar, dijital platformlar aracılığıyla hedef kitleye iletilmiştir (Khatib vd. 2012: 459).

Dijital araçlar, ilişkilerin iyi olmadığı devletin topluluklarına yönelik olumlu imaj çizmek ve doğrudan ilişki kurmak için kullanıldığı yukarıdaki örnekte görülmektedir. Ayrıca, resmiyette birbirlerini tanımayan devletler sosyal medyada birbirlerini takip etme eğilimde olduğu belirtilir. İsrail Dışişleri Bakanlığı'nın Twitter hesabı, Irak, Kuveyt, Fas ve Suudi Arabistan'ın resmi Twitter hesaplarını takip etmesi buna örnek olarak gösterilir (Manor, 2021: 184).

Bir olayın dijital diplomasi açısından farklı kullanımları ABD ve İran arasındaki nükleer anlaşmada görülmektedir. Aktörler, dijital platformları kullanarak dijital diplomasiyi önemini ortaya çıkarır. İki devletin ilişkisi açısından dijital diplomasiyi ele alan Duncombe (2017), Twitter'ın önemli bir role sahip olduğunu belirtir. Duncombe, devlet temsilcilerinin Twitter paylaşımlarının o devlet hakkında bize “*temsil*” ve “*tanınma*” açısından bilgi verdiğini savunur. Paylaşımlar, devletin kimliğini (temsil) ve devletin başkaları tarafından nasıl tanınmak istediğini (tanınma) yansıtır. Bu doğrultuda İran Cumhurbaşkanı Ruhani, Dini Lider Hamaney ve Dışişleri Bakanı Zarif'in müzakereler sırasındaki Twitter gönderileri incelenir. Sonuç olarak her iki devlet de birbirlerini pozitif yönde bir tanıma imkânına sahip olmuştur. Her iki devletin yüz yüze diplomatik etkileşimi en alt düzeyde seyretmesine rağmen Twitter aracılığı ile diyalog sağlanmıştır. Diplomasiğin zorlu olduğu durumlarda bir güven düzeyi oluşturmanın anahtarı, sosyal medya olarak görülmektedir (Duncombe, 2017: 548-549).

Bjola ve Manor (2018) ise dış politikanın yerel siyasi dinamikleri açısından dijital diplomasiyi ele alır. Putnam'ın iki seviyeli oyun teorisinden yola çıkarak “*dijital yerel diplomasi*” (*digital domestic diplomacy*) adında yeni bir kavram üretmişlerdir. Putnam (1998) seviye 1 olarak belirlediği uluslararası siyaset ve seviye 2 olarak belirlediği yerel siyaseti birbirinden ayrı değerlendirmez. Bu yüzden uluslararası müzakerelerin iki seviyeli bir oyun olarak görülmesi gerektiğini savunur (Putnam, 1998). Bu bağlamda bir hükümetin dış politikasının yerel kamuoyu tarafından desteklenmesi için dijital araçların kullanılması, dijital yerel diplomasi olarak tanımlanır. Dijital yerel diplomasi, dış politikadan sorumlu kurumlar tarafından yürütülür. Dış politika gündemi yerli halkla birlikte ve açık bir şekilde yürütülür. Dış politika amaçları için dijital teknolojiden faydalanılır. Bu özellikler ile iç siyasette kullanılan kampanyalardan farklılaşır (Bjola ve Manor, 2018: 7).

Dijital yerel diplomasi, ABD'nin İran Nükleer Anlaşması için Obama döneminde kullanılmıştır. Hükümet, halkın desteğini sağlamak ve anlaşmaya karşı şüpheli bir yaklaşıma sahip olan Kongre'yi anlaşmayı onaylamaya zorlamak için *@TheIranDeal* kullanıcı adına sahip bir Twitter hesabı açmıştır. Dijital yerel diplomasının üç bileşeni üzerinden Twitter paylaşımları değerlendirilmiştir: “Yayıncılık”, “dinleme” ve “etkileşim”. Yayıncılık, dış politikanın desteklenmesi için mesajların sosyal medyada yayımlanmasıdır. Dinleme, yayımlanan argümanlara ve mesajlara yönelik geri bildirimlerin dinlenmesidir. Etkileşim ise sosyal medyada çevrimiçi halkın yorumlarına ve sordukları sorulara yanıt verilmesidir, çift yönlü etkileşim sağlanmasıdır. Bu kampanya, yayıncılık ve dinlemede başarılı olmuş, fakat etkileşimde yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. (Bjola ve Manor, 2018: 8-10). Yayıncılık, dinleme ve etkileşim olarak belirlenen üç bileşenli dijital yerel diplomasi çerçevesi, dijital diplomasının kullanımına önemli bir katkı sağlamıştır.

Benzer bir şekilde, etkileşim açısından dijital diplomasiyi değerlendiren Kampf vd., (2015), Etiyopya, Hindistan, İsrail, Japonya, Kenya, Polonya, Ruanda, Somali, Güney Kore, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nin dışişleri bakanlıklarının Twitter ve Facebook aktivitelerini incelemiştir. Bakanlıkların bu platformlardaki etkileşimi ve diyalojik iletişimi nadir olarak gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Dışişleri bakanlıklarının dijital diplomasının diyalog oluşturma potansiyelini fark etmedikleri ileri sürülür. Sosyal medya basın bülteni görevindedir. Diğer bir ifadeyle, dijital diplomasının yayıncılık rolü daha ön plandadır.

Dijital diplomasi yayıncılık, etkileşim ve dinlemenin yanı sıra savunuculuk için de kullanılmaktadır. Dijital diplomaside savunuculuk, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın desteklediği ‘Çatışmada Cinsel Şiddeti Sona Erdirme Kampanyası’nda görülmektedir. Bu kampanya, kırılgan devletlerde cinsel şiddet failleri ve mağdurları için uluslararası normlar oluşturmayı hedefler. İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın web sitesinde, Twitter, Facebook, YouTube, Tumblr ve Flickr gibi sosyal medyalarda kampanya desteklenmiştir. Dışişleri Bakanlığı, hükümete bağlı çeşitli kurum ve birey hesaplarında #sexualviolence hashtagi kullanmıştır. Hükümete bağlı çeşitli aktörler, çevrimiçi tartışmaya dahil olmuştur. Daha sonra ‘Çatışmalarda Cinsel Şiddete Son Verme Küresel Zirvesi’ için hükümet, web sitesi kurmuştur. Sitenin amacı, bu

kampanyadan haberdar olmayan insanlara ulaşmak ve küresel destek sağlamaktır (Pamment, 2016: 207-212).

Westcott'a (2008) göre dijital diplomasi, dış politika üzerinde dört alanda etkilidir: fikirler, bilgi, ağlar ve hizmet sağlama. İnternet, hizmet sağlamada değişimler meydana getirmiştir. Dışişleri bakanlıklarının ve diplomatların web tabanlı uygulamalar kullanması, e-posta aracılığıyla hızlı iletişim sağlanması, ayrıca seyahat danışmanlığı, pasaport ve vize başvurularında artık çevrimiçi ağlar kullanılması örnek olarak gösterilir. Dijital diplomasinin fikirlere etkisi ise internet tabanlı sanal platformlarda dünya kamuoyunu etkilemek için mesajların veya düşüncelerin iletilmesidir. Dijital platformlar aracılığıyla oluşturulan ağlar ise dış politika tartışmalarında ve kararlarında etkili olacağı ifade edilir. Son olarak internet, dış politikada bilginin toplanmasında önemli bir araç olduğu belirtilir (Westcott, 2008: 16-19).

Genel olarak ifade edersek dijital diplomasi mesaj iletmek, etkileşim sağlamak, ağlar kurmak, imaj oluşturmak ve savunuculuk için kullanılmıştır. İnternet tabanlı web siteleri veya sosyal medya platformları bu amaçları gerçekleştirmede aktörlere kolaylık sağlamıştır. Dijital teknolojiler zaman zaman aktörlerin çıkarları için dezenformasyon ve propaganda aracı olarak da kullanılmaktadır. Bjola ve Pamment (2019), dezenformasyonu ve propagandayı dijital diplomasinin “*karanlık yüzü*” olarak ifade eder (Bjola ve Pamment, 2019: 2).

Dijital diplomasi devletin olumlu yönlerini yansıtan çevrimiçi bir kimlik geliştirdiği bir alanken, dijital dezenformasyon devletin istikrarını bozabilecek kabiliyete sahiptir (Duncombe, 2018: 97). Vériter vd. (2020) ise dezenformasyon için hedeflenen kitleye yönelik kasıtlı ve sistematik bilgi manipülasyonu tanımlaması yapar. Amaç ise kamuya zarar vermek, kar elde etmek ve siyasi hedeflere ulaşmaktır (Vériter vd., 2020: 570-571).

Dijital ortamda oluşturulan “*filtre balonu*” ve “*yankı odaları*” dezenformasyonun ve propagandanın yayıldığı araçlar olarak belirtilir. Filtre balonu siyasi inançlara, fikirlere ve tartışılan konu hakkındaki görüşlere göre algoritmik filtrelemeler tarafından oluşturulur. Bu balonda aynı düşüncedeki insanların etkileşime geçebileceği ön görülür. Yankı odalarında ise bu filtre balonunun içinde bulunanların fikirleri, tutumları ve ön yargıları desteklenir ve büyütülür (Tucker vd.,

2018 ve Garrett, 2017 aktaran Manor, 2019: 138). Bu algoritmalar, dezenformasyonun ve propagandanın etkilerini artırmaktadır (Manor, 2019: 138; 168). Bununla birlikte, gerçek kullanıcıları olmayan, otomatik çalışan botlar ve kimliğini gizleyen gerçek kullanıcılardan oluşan troller de dijital kanallarda etkili olmaktadır. Bunlar dezenformasyonu yaymak için kullanılmaktadır (Vériter vd., 2020: 571).

Örneğin Hizbullah ve DEAŞ terör örgütleri, bir yandan konvansiyonel savaş taktiklerini kullanırken diğer yandan dijital alanda propaganda ve siber saldırılar yapmaktadırlar. Amaçlarına ulaşmak ve kendisini meşrulaştırmak için bu tür yöntemler kullanırlar. Bu hibrit savaşlarda terör grupları, bilgiyi kontrol etmek ve gerçekleri kendileri yazmak isterler (Kearns, 2018: 101).

Devlet dışı aktörlerin yanı sıra devletler de dezenformasyon ve propaganda yöntemlerini kullanırlar. Rusya dezenformasyon ve propagandada usta olan bir devlet olarak belirtilir (Duncombe, 2018: 98). Bu durum, Ukrayna krizinde görülmektedir. Ukrayna ve Rus birliklerinin çatıştığı bölgeye Malaysia Airlines 17 sefer sayılı uçağın düşürülmesinde, Rusya birden fazla anlatı yayarak ve komplo teorileri yaratarak kafa karışıklığı stratejisini takip ettiği ifade edilir (Kearns, 2018: 117). Bununla birlikte, COVID-19 krizinde Çin, AB'ye yönelik komplo teorileri ve kendi anlatısını yaymaya çalışmıştır. Maske diplomasisi ile kendini küresel bir lider olarak göstermeye çalışan Çin, Avrupa'nın daha savunmasız bölgelerinde siyasi ve ekonomik açıdan kendine alan oluşturup, bunu güçlendirmeye çalıştığı ifade edilir. Buna bağlı olarak Avrupa kurumlarının yetersiz olduğu algısı oluşturmak hedeflenir (Vériter vd., 2020: 576-577).

Dijital diplomasiye yönelik eleştirilerde dijital diplomasiinin daha çok çift yönlü iletişimi kolaylaştırmaya yönelik olduğu ve hedeflediği amaçları gerçekleştirilmede yetersiz kaldığı ifade edilir. Uluslararası kurumların veya dışişleri bakanlıklarının dijitalleşme aşamasına geçmeden önceki iletişim tarzının devam ettiği, dijitalleşmenin farklı bir tarzda iletişim faaliyetlerine yol açmadığı iddia edilir (Lemke ve Habegger, 2021: 230).

Lemke ve Habegger (2021), diplomasiinin dijitalleşmesinin aşırı iyimser yaklaşımına karşı çıkar. Diplomatların dijital medyayı kullanmasının bir kolaylıktan ziyade daha fazla zorluk oluşturabileceğini iddia eder. Açık ve serbest bir alan

sağlayan sosyal medya sitelerinin geleneksel diplomasiye uygun olmadığı, kuralları, normları ve ritüelleri olan geleneksel diplomatik pratikleriyle uyuşmadığı belirtilir. Sınırlı sayıda aktör içeren ve etkileşimi yönetmek için kurallara sahip olan diplomasi'nin ilk amacı, devletler arasındaki çatışmanın barışçıl yollarla çözülmesidir. Anonim hesaplar ve düzensiz etkileşime giren sayısız aktörleri içeren dijital iletişim alanı ise radikalleşen, kutuplaşan ve ayrışan bir iletişimsel mantık çerçevesinde olduğu belirtilir. Bu yüzden diplomasi'nin dijitalleşmesinin etkisiz ve tehlikeli olabileceği ileri sürülür. Kötü niyetli aktörlerin dijital alanı kullanarak diplomasi'nin temel amacı olan devletler arasında uzlaşmayı ve çatışmayı iyileştirmeyi engelleyebileceği ifade edilir. Bu yüzden dijital diplomasi'nin bir “çelişki” olduğunu savunur.

Dijital diplomasi'nin çelişmesini, NATO'nun resmi Twitter hesabı ve Rusya'nın Birleşik Krallık Büyükelçiliğinin resmi Twitter hesaplarını karşılaştırarak elde etmişlerdir. NATO'nun hesabından attığı tweetler genel olarak resmi duyuru ve basın bültenlerine yöneliktir. Bu ise NATO'nun diplomasi'nin iletişimsel mantığıyla örtüştüğü ve dijital alanı kamu erişim içeriğinin yayılması için kullanır. Rusya büyükelçiliğinin attığı tweetler ise duygusal içerik üretimiyle düşmanca ve tartışmacı bir yaklaşım benimsemektedir (Lemke ve Habegger, 2021: 231-232).

Bu bölümde kapsamlı bir şekilde dijital diplomasi uygulamaları incelendi. Her açıdan literatürdeki tartışmalar ele alındı. Bir sonraki bölümde daha özele inilerek dijital diplomasi açısından kriz yönetimi ele alınacaktır.

2.2.1. Dijital Diplomasi: Kriz ve Kriz Yönetimi

Dijital platformlar, bir kriz meydana geldiğinde krizi yönetmek için önemli bir araçtır. Dışişleri bakanlıkları, elçilikler veya uluslararası kurumlar bu platformlar aracılığıyla kriz zamanında krizi anlamlandırabilir, karar verme süreçlerini düzenleyebilir, halkın beklentilerini yönetebilir ve kriz sonrasında krizin etkilerini iyileştirebilirler (Bjola, 2017). Diğer bir ifadeyle, günümüzde uluslararası sistemdeki aktörler tarafından sıkça kullanılan dijital platformlar, kriz yönetiminde kullanılabilir. Kriz yönetimi (Boin vd., 2018; Boin vd., 2021; McConnell, 2011; Farazmand, 2014) ve dijital diplomasi arasında köprü kurduğumuz çalışmamızın bu bölümünde, dijital diplomasi'nin kriz yönetimi açısından kullanımını daha ayrıntılı

olarak ele alınacaktır. Dijital diplomaside krizler şu şekilde ele alınmaktadır: Krizleri anlamlandırma (Bjola, 2022), krizlerde bilgi ve iletişim sağlama (Harris 2013; Manor, 2019; Hanson 2012; Cassidy ve Manor, 2016), dezenformasyon (Manor, 2019), dayanıklılık (Hanson, 2012) ve imajı şekillendirmek (Manor ve Segev, 2015; Harris, 2013).

Holmes (2015a), dijital diplomasının uluslararası sistemde iki tür değişimde rol oynadığını ifade eder. Bunlardan biri, diplomatların ve elçilerin dijital araçları kullanarak dijitalleşmeyi benimsemesidir. Aşağıdan yukarı içsel bir değişimdir. Doğal afetlerin, çatışmaların veya siyasi krizlerin neden olduğu dışsal şoklar ise ani değişimlere neden olur. Yukarıdan aşağı bir değişim olan dışsal şoklar, dijital araçlar kullanılarak yönetilebilir. Örneğin konsolosluklar kriz zamanında dijital platformlar aracılığıyla yardıma ihtiyacı olan insanlara ulaşmaya ve platformun algoritmik sınırlarını aşmaya çalışmışlardır. Ayrıca krizlerde dijital diplomasi kullanımının profesyonelleşmesine yönelik adımlar atılmıştır. Dışişleri bakanlıkları kriz durumlarında diplomatlar için sosyal medya kullanım kılavuzu hazırlamaktadır (Manor, 2019: 103).

Krizlerde dijital araçların kullanılmasına yönelik bir eğilim gözükmemektedir. Kriz anlarında krizi yönetmek, doğru bilgi akışını sağlamak ve insanlarla iletişim kurmak için kullanılmaktadır. Ross (2011), teknolojilerin hem vatandaşlar hem de devletler açısından krize hazırlık, krizle müdahale ve krizden kurtulma yöntemleri geliştirmede önemli bir rolünün olduğunu savunur. Örneğin, Harris (2013) krizlerde Twitter'ı gerçek zamanlı yanıt verme aracı olarak değerlendirir. Bunu bir kamu diplomasisi stratejisi olarak ele alır. Kriz zamanlarında sosyal medyanın iletişim sağlama ve doğru bilginin iletilmesine yönelik önemine dikkat çeker. Kurumların geniş kitlelere ilettikleri mesajlarla bireyin algılarını etkilemek ve bunun sonucunda ise kurumlara yönelik olumlu bir imaj veya marka oluşturmak hedeflenir.

Kriz yönetiminde dijital araçların kullanılması Haiti ve Japonya depremlerinde incelenmiştir (Harris, 2013; Ross, 2011). 2010 Haiti depreminde ABD Dışişleri Bakanı Clinton'ın desteklediği SMS mesajları ile bölgeye yardım toplanmıştır (Ross, 2011: 453). Ayrıca Haiti depreminde bireylerin sosyal medyayı, bilgiyi kontrol etme ve dağıtma yönünden aktif olarak kullanması dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra, 2011 Japonya depremi ve tsunaminin neden olduğu Fukushima Nükleer Santrali'nde

meydana gelen felakette, sosyal medya bilgi kaynağı görevinde olmuştur. Kriz anında krizin yönetimi için ABD büyükelçisi John Roos ile Twitter'dan temasa geçilmiştir. Sonrasında büyükelçinin takipçi sayısı artmıştır. Bu durum, ABD açısından olumlu bir imaj oluşturmuştur. Kısacası krizlerde kurumlar, sosyal medya aracılığıyla doğru bilgiyi yayarak güven oluşturur. Oluşan güvenle devletler, kendi imajlarına pozitif yönden katkı sağlar (Harris, 2013: 24-27).

Aynı şekilde 2015 Nepal depreminde görüldüğü gibi diplomatlar, vatandaşlara yardım etmek için Twitter aracılığıyla iletişim kurmuşlardır. Fakat diplomatlar, kendi hesaplarından ilettikleri mesajları sadece onları takip eden kullanıcıların göreceğini fark etmişler ve strateji değiştirmişlerdir. Hedef kitleye ulaşabilmek için algoritmik iletişim modeli kullanmışlardır. Hashtagleri kullanarak iletişimi artırmak amaçlanmıştır. Bunu, Kanada Dışişleri Bakanlığı uygulamıştır. Trend olan “#NepalQuake” hashtagini kullanarak mesajlar iletilmiş ve mesajın erişim potansiyeli artırılmıştır. Ayrıca mesajının başına “PLEASE RT” ifadesini koyarak mesajının daha çok çevrimiçi kullanıcılara ulaşması hedeflenmiştir (Manor, 2019: 105-106).

Bjola (2022), COVID-19 pandemi döneminde Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın dijital diplomasi etkinliğini inceler. Pandemide Alman Dışişleri Bakanlığı'nın dijital alanda verdiği tepkileri ve krizi nasıl anlamlandırdığı araştırılmıştır. Krizin ilk aşamasında Alman diplomatların attığı tweetlere göre Almanya'nın krizi anlamlandırması ve ciddiyetini algılamada hızlı hareket etmediği, fakat kriz sınırlarına yaklaştıkça yerel öncelikleri ve uluslararası sorumluluklarını dengeleyen başarılı bir strateji izlediği ifade edilir. Aktörün yerel ve uluslararası sorumluluklar arasında iyi bir dengeleme yapması hem itibar kazanmasına hem de kriz sonrası diğer ülkelerle ilişkilerinde olumlu etkiye sahip olabileceği belirtilir (Bjola, 2022: 25).

Manor ve Segev (2015) dijital diplomasi krizlerden sonra ulusal imajı yapılandırırken katkı sağladığını savunur. ABD'nin olumsuz imajı ve Amerika markasına yönelik krizi ele alırlar. Özellikle 11 Eylül sonrası ABD'nin tepkileri, ülkenin ulusal markasına yönelik bir krize neden olduğu savunulur (Manor ve Segev, 2015: 95). ABD, dijital diplomasi aracılığıyla itibar ve imaj krizini düzeltmeye çalışmıştır. Bu düzeltmeler, Arap ve Müslüman ülkeler ile ilişkilerin iyileştirilmesi,

dünya çapında ahlaki bir lider olarak itibarını geri kazanması, ABD'nin askeri gücüne atıfta bulunulmaması ve ekonomik açıdan lider ülke olduğuna yönelik yapılan düzeltmelerdir (Manor ve Segev, 2015: 103-104).

Hanson (2012) ise devletlerin dijital diplomasiyi benimsemeleri onlara dayanıklılık yeteneğini kazandırdığını savunur. Ulusal markaya zarar verecek bilgi ve olayların hızla internet ortamında yayılımında dışişleri bakanlıklarının sosyal medya hesapları devreye girer. Kötü etkilerin en aza indirgenmesi, sosyal medyada doğru bir halka ilişkiler stratejisiyle olacağı belirtilir. Dayanıklılık kapasitesi geliştirmenin üç yolunu şu şekilde sıralar: Ulusal çıkarları etkileyen durumlarda çevrimiçi hızlı yanıt verme olan "*gerçek zamanlı izleme*", "*önemli çevrimiçi etkileycilerin belirlenmesi ve geliştirilmesi*" ve "*kitlesel izleyiciyle doğrudan konuşma (etkileşim kurma) yeteneği*". Krizlerde sosyal medyanın önemli olduğu ve dışişleri bakanlıklarının buna uyum sağlaması gerektiğini belirtir. Sosyal medya, dinleme, etkileşim kurma, düzenleme ve kriz zamanlarında halkla iletişimi sağlarken kullanılır (Hanson, 2012: 19-20). Benzer şekilde Bjola ve Papadakis (2019) de dijital dayanıklılık incelemesi yapar. Finlandiya'yı inceleyerek dezenformasyona karşı dijital dayanıklılık yaklaşımı sunar. Finlandiya'nın bir dijital dayanıklılık geliştirdiğini belirtir. Bunu etkin kurumların iş birliği, şeffaf ve proaktif politikalarla makro düzeyde önlem olarak gerçekleştirmiştir.

Devletlerin karşılıklı çatışmaları sonucunda meydana gelen krizlerden dijital diplomasi etkilenmektedir. 2013'te Rusya'nın Kırım ilhakı, başta Ukrayna olmak üzere AB ve ABD gibi Batılı devletler ve Rusya arasında bir krize neden olmuştur. Manor'a (2019) göre bu kriz dijital teknolojilerin kullanımında değişimler meydana getirmiştir. Bu krizde Rusya dijital alanda dezenformasyon stratejisi benimsemiştir. Dijital platformları aktif olarak kullanan Rusya, yanlış bilgiyi, söylentileri ve propagandayı yaymayı amaçlamıştır. Rus troller dijital platformlarda kullanıcıların algılarını etkilemek için hayali hikayeler ve yanlış bilgiler oluşturmuşlardır. Rusya karşıtı diplomatlar ise Rusya'nın dezenformasyon stratejisine karşı kendi anlatılarını desteklemek için sosyal medyayı kullanmışlardır. Fakat sadece konuya ilgisi olan veya hesabı takip eden kullanıcılara ulaşabilmişlerdir. Kriz zamanında Kanadalı diplomatlar hashtag kullanarak bu sınırlılığı aşabildiği ifade edilir (Manor, 2019: 102-107).

Dijital diplomasiye kriz iletişimi çerçevesinden bakan Cassidy ve Manor (2016), politika krizlerinde dışişleri bakanlıklarının kriz iletişimini eleştirel bir bakış açısıyla ele alır. Bakanlıkların ve elçiliklerin kriz iletişiminde dijital araçları kullanmasına yönelik mitleri yıkarak değerlendirmede bulunurlar. İlk olarak dışişleri bakanlığının basın ile aralarındaki çevrimiçi ilişkinin olması gereken durumun aksine, gazeteciler ve medya kuruluşlarının dijital diplomatik kanallara ilgisinin yüksek olmadığı ifade edilir. İkinci olarak sosyal medyanın iyi bir etkileşim aracı olduğu, temsilciler ve halkla iyi bir diyalog sağlandığına yönelik algı yanlıştır. Son olarak, bakanlığın yani merkezin bir kriz zamanında tüm dijital platformda etkin olması algısının doğru olmadığı belirtilir. Bir diğer ifadeyle, dışişleri bakanlıklarının teoride bir kriz iletişim stratejilerine sahip olduğu fakat pratikte bunu gerçekleştiremediği ileri sürülür (Cassidy ve Manor, 2016: 4-11).

Cassidy ve Manor (2016) gibi Bjola ve Jiang (2015) da dijital araçları kriz yönetimi için yeterli bulmamaktadır. Sosyal medyanın mesaj iletme yönü güçlüdür. Fakat profesyonel açıdan diplomatik davranışlar olarak ifade edilen iyi strateji planlama, ilişki kurma ve kriz yönetimi için yetersiz olduğu ifade edilir (Bjola ve Jiang, 2015: 87).

Dijital diplomasiinin çok yönlü uygulamaları ve özellikle kriz ekseninde literatür ele alındı. Bir sonraki bölümde ise uluslararası örgütlerin dijital diplomasi faaliyetleri ele alınacaktır. Literatüre göre uluslararası örgütlerin dijital diplomasi faaliyetlerinin nasıl şekillendiği ele alınıp, araştırma için bir çerçeve çizilecektir.

2.3. Dijital Diplomasi ve Uluslararası Örgütler

Dijital diplomasi sadece devlet merkezli bir yaklaşıma sahip değildir. Dışişleri bakanlıklarının, elçiliklerin ve diplomatların yanı sıra sivil toplum kuruluşları ve uluslararası organizasyonlar da dijital diplomasiyi aktif olarak kullanmaktadır. Buna yönelik stratejiler geliştirmektedir. Kurumsal düzeyde dışişleri bakanlıkları, STK'lar ve uluslararası organizasyonlar dijital teknolojilerin devrimiyle birlikte yeniden biçimlenmiştir (Holmes, 2015b: 199). Çeşitli sosyal medya platformlarında dijital varlık gösteren uluslararası örgütlerin belirsiz ve aşılmaz gibi görünen bürokrasileri, dijital alanda daha görünür ve sosyal hale gelmiştir (Bjola ve

Zaiotti, 2021: 1). Bu görünür hal literatüre de yansımaktadır. Uluslararası örgütler açısından dijital diplomasi çalışmalarının sayısı artmaktadır.

Anlatı oluşturma ve iletme (Hedling, 2020; Eichert, 2021), bilgi paylaşımı (Corrie, 2015; Manor, 2019), imaj ve itibar inşası (Zaiotti, 2021; Eichert, 2021; Wright, 2019; Hedling, 2020; Krzyżanowski, 2021), etkileşim sağlama (Bouchard, 2021; Hedling, 2020; Manor, 2019), savunuculuk (Wright, 2019; Hedling, 2020; Wright ve Guerrina, 2020; Manor, 2019; Vadura, 2015; Pagovski, 2015), ve ağ oluşturma (Corrie, 2015; Eichert, 2021; Bouchard, 2021; Chachavalpongpun, 2011; Intentilia vd., 2022) gibi konularda uluslararası örgütlerin dijital diplomasi çalışmaları bulunmaktadır. Yukarıda oluşturduğumuz çerçeve belirlenirken bazı yazarlar birden fazla yerde bulunmaktadır. Bunun nedeni bir çalışmanın birden fazla konuyu kapsamamasından kaynaklanmaktadır.

Bjola ve Zaiotti (2021), uluslararası organizasyonlar ve dijital diplomasiyi değerlendirirken dört analitik tema kullanır: Uluslararası organizasyonların “*dijital evreninin doğası*”, “*dijital özerklik*”, “*dijital meşruiyet*” ve “*dijital mücadele*” dir. Uluslararası organizasyonların *dijital evreni*, kurumların sosyal medyadaki varlığını tanımlayan yapı ve dinamiklerdir. Dijital evrendeki varlığı, sadece kendine ait sosyal medya hesaplarından oluşmamaktadır. Bu evreni kapsayan hem iç hem de dış hesaplar bulunur. İç hesaplar olarak ifade edilen, uluslararası örgütün sekreterliği, bağlı kurumları, üye devletlerinin delegasyonları ve personel hesaplarıdır. Dış hesaplar ise STK'lar, baskı grupları, şirketler ve vatandaşlar (gazeteciler, uzmanlar, savunuculuk örgütleri, kurumsal lobiler) gibi çeşitli paydaşlar tarafından yürütülen hesaplardır. Bu geniş evrendeki aktörlerin dijital iletişimi, uluslararası örgütlerin küresel ağını oluşturmaktadır (Bjola ve Zaiotti, 2021: 4).

Uluslararası örgütlerin “*dijital özerkliği*”ni şekillendirmede sosyal medya merkezi bir rol oynadığı savunulur. Kurumlar kendilerini ve neyi temsil ettiğini bir anlatı geliştirerek iletirler. Bu anlatı sayesinde kimliklerini oluşturan uluslararası örgüt, sosyal medya aracılığıyla kendi kimlik anlatısını iletir, olumsuz imajını düzenleme fırsatı yakalar. Daha tutarlı ve etkili olurlar. Bununla birlikte, uluslararası örgütler, sosyal medyanın sunduğu olanakları kullanarak paydaşlarla doğrudan etkileşim kurma, müzakerelerde niyetleri algılama, kampanyalarda veya kriz yönetiminde koordinasyon sağlama ve paydaşları göreve çağırarak davranışlarını

etkileme gibi faaliyetleri geliştirmektedirler. Bu sayede dijital özerkliklerini sağlamlaştırırlar (Bjola ve Zaiotti: 2021: 6-8). Ayrıca organizasyonlar sosyal medya sayesinde izleyicilerle doğrudan etkileşim kurarak, imajlarını proaktif bir şekilde yönetebilirler (Zaiotti, 2021: 218).

Uluslararası örgütler, sosyal medya aracılığıyla “*dijital meşruiyet*”ini artırabilecekleri savunulur. Sosyal medyayı aktif kullanarak imajlarını geliştirebilirler. Kitlelerle doğrudan iletişim kurarak başarılarını gösterirler. Ayrıca izleyiciler de doğrudan kurumlarla etkileşime geçebilir ve kurum hakkında görüşlerini ifade edebilir. Bu görüşler doğrultusunda uluslararası örgütler anlatılarını oluşturabilirler (Bjola ve Zaiotti, 2021: 10). “*Dijital mücadele*” ise uluslararası örgütlere sosyal medyada meydan okunması (dezenformasyon) ve onların bu meydan okumaya verdikleri yanıtlar olarak ifade edilir (Bjola ve Zaiotti, 2021: 11).

2.3.1. Uluslararası Ceza Mahkemesi

Corrie (2015), bağımsız bir kurum olan Uluslararası Ceza Mahkemesi’ni ağ (network) diplomasisi açısından ele alır. Mahkemeyi hem iç hem de dış açıdan bir inceleme yapar. Mahkeme, kendi içinde önemli kanıtlar ve hukuki süreçler için dijital teknolojiden yararlanır. Bu sayede mahkeme kurumsal faaliyetlerini hızlandırır. Dışta ise dijital platformları kullanır. Bunlar, mahkemenin resmi internet sitesi, YouTube hesabı, Twitter hesabı, bloglar ve uluslararası ceza hukuku konusunda bilgi hizmeti sağlayan The Legal Tools’dur. Bu platformlarla mahkemeye dışsal destek sağlama ve diğer aktörlerle iş birliği amaçlanır. Doğru bilgi paylaşımıyla devletler, uluslararası ve hükümetler arası kuruluşlar, STK’lar ve vatandaşlar mahkemeye yönelik desteklerini ve iş birliğini artıracaktır. Bu iletişim kanalları sayesinde mahkemenin meşruiyetinin de artacağı savunulur (Corrie, 2015: 161).

Benzer şekilde Uluslararası Ceza Mahkemesi’ni ele alan Eichert (2021), mahkemenin sadece Twitter hesabına odaklanır. Twitter hesabından atılan tweetleri on bir kategoriye ayırır. Mahkemenin birlik, adalet ve erişilebilirlik olarak üç tane temel anlatısının ortaya çıktığını belirtir. Birlik anlatısında mahkeme kendini geniş bir desteğe sahip, etkili ve yetkin bir aktör olarak gösterir. Adalet anlatısında mahkeme kendisini küresel bir adalet mücadelesinin baş aktörü olarak görür.

Erişilebilirlik anlatısıyla da seçkin olmayan Twitter kullanıcıları için, diğer bir ifadeyle ‘normal’ kullanıcılar için ulaşılabilir olduğu mesajını verir. Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin dijital diplomasi stratejisi, imaj ve marka inşası ve siyasi destek elde etmektir. Corrie (2015) ve Eichert (2021) benzer şekilde kuruma destek sağlanması için dijital diplomasiyi ele alır. Bununla birlikte imaj oluşturma, marka inşası ve ağ (network) kurma mahkemenin dijital diplomasi faaliyetleri içerisinde ele alınmıştır.

2.3.2. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)

Intentilia vd. (2022), ASEAN’ın resmî web sitesini ve sosyal medya platformundaki hesaplarını özellikle devlet-dışı aktörlerin rolüne odaklanarak inceler. ASEAN, dijital diplomasisini gerçekleştirirken bir devlet aktörü gibi hareket ettiği ve ağ diplomasisini yürütmek için dijital diplomasiyi kullandığı belirtilir. Diğer bir ifadeyle, ASEAN’ın dijital diplomasisi ağ diplomasisini destekler. Sivil toplum kuruluşları, gençlik örgütleri, düşünce kuruluşları ve eğitim kurumları ASEAN’a yönelik bilgilerin dijital alanda yayılmasında aktif olarak katılım gösterirler. Bu açıdan ASEAN’ın dijital diplomasisinde devlet dışı aktörler ön plandadır. Bununla birlikte, ASEAN halkla daha fazla etkileşim kurmak için ve temel söylemlerinden olan “insan odaklı” topluluk amacı için dijital diplomasiyi kullanması gerektiği ifade edilir (Intentilia vd., 2022: 5).

ASEAN Sekreterliği, Twitter ile faaliyetlerini halka ulaştırır ve bilgilendirir. (Chachavalpongpun, 2011: 112). Kurumun halkla iletişimini kolaylaştırır. Kurumsal ve devlet politikalarının gelişimine de katkı sağlar (Pagovski, 2015: 10). Twitter gönderileri sadece kendi vatandaşı için değil şirketlere ve diğer devlet dışı aktörlere ulaşmak için dijital platformlardan yararlanmaktadır. Ayrıca, dijital platformlar ile ASEAN, genç nesil vatandaşlarına ulaşmaktadır. Bununla birlikte, geleneksel diplomasi tercih edilerek kapalı kapıların ardında gerçekleştirilen diplomasi, ASEAN’ın dijital diplomasinin gelişmesinin önündeki bir engel olarak görülmektedir (Chachavalpongpun, 2011: 121-123).

ASEAN savunuculuk faaliyetlerinde de dijital platformları kullanmaktadır. ASEAN web sitesinin 1995 yılında kurulmasıyla örgütün savunuculuk faaliyetleri pekişmiştir. Örgüt hedef kitlesini web sitesine çekmeyi başarılı bir şekilde

gerçekleştirmiştir. Facebook, Twitter, YouTube, Flickr ve Scribd gibi sosyal medyada kullanımını da artırmıştır. Facebook'ta günlük olarak mesajlar, haberler, videolar, fotoğraflar ve olaylarla ilgili paylaşımlar yapılır. YouTube'da diplomatik, kültürel ve ekonomik faaliyetler hakkında videolar yüklenir. Flickr ve Scribd'da ise ASEAN'ın belgeleri paylaşılır. ASEAN'ın sosyal medya platformlarında yaşadığı sorun ise sınırlı bir kitleye ulaşmasıdır (Pagovski, 2015: 24-25).

ASEAN'ın dijital diplomasi faaliyetleri kültürel diplomasi çabasında da görülmektedir. ASEAN, karşılıklı etkileşimin olduğu bir çevrimiçi oyun geliştirmiştir. “Next Top Chef” ve “The Legend of the Golden Talisman” adlı bu oyunlarla üye devletlerin kültürleri hakkında farkındalık oluşturmak hedeflenmiştir. Bu sayede hem gençlere ulaşılmış hem de etkileşim sağlanmıştır (Pagovski, 2015: 30).

2.3.3. Birleşmiş Milletler

Küresel yönetişimin önemli aktörlerinden biri olan BM ise Facebook'ta 13 sayfası, Twitter'da 23 hesabı ve YouTube'da 4 kanalı vardır. Ayrıca Pinterest, Tumblr, Snapchat, Instagram, LinkedIn, Medium, Weibo, WeChat ve Vkontakte'deki hesapları ile sosyal medya platformlarını oldukça fazla kullanan bir organizasyondur. BM, 2007 yılından beri Facebook'ta ve 2008 yılında bu yana @UN kullanıcı adıyla Twitter'da aktif olarak dijital varlık göstermektedir. BM, Küresel İletişim Departmanı'na bağlı sosyal medya ekibi kurmuş, birçok hesabı bu departman aracılığıyla yönetmektedir (Bouchard, 2021: 104).

Bouchard (2021), BM Sekreterliği ve kuruluşa bağlı Küresel İletişim Departmanı'nın yeni dijital ortama uyum sağlamasını inceler. “Prosedür kurallar”, “stratejik iletişim” ve “gayri resmi ağ oluşturma” olarak bir çerçeve çizer. Prosedür kuralları, BM'nin kurum içi iletişimidir. Kurum içinde dijital araçlardan yararlanılarak iç iletişim ve bilgi paylaşımı sağlanmaktadır. Stratejik iletişim, yeni dijital araçlarla dış izleyicilerle iletişim sağlanmasıdır. BM, bu kanallar aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği gibi gündemdeki konuların kampanyalarını tanıtır. Bu kampanyalar ile izleyicilerle etkileşim kurar. Gayri resmi ağ ise dijital platformlarda BM üye devletleri ve sivil toplum arasında kurulan gayri resmi ilişkilerdir (Bouchard, 2021: 111-116).

Hofferberth (2021) ise Habermas'ın İletişimsel Eylem teorisini kullanarak BM'nin Twitter kullanımını inceler. Twitter aracılığıyla iletişim, BM için yeni olduğu ve kurumun isteksizce kullandığını ifade eder. Bu yüzden Twitter etkileşim sağlamaktan ziyade kurumun tanıtımını ve doğrulamasını sağlayan kurumsal bir 'yankı odası' olarak değerlendirilir. BM, bu açıdan zayıf olsa da kurum ve bireyin dahil olmasıyla büyüme eğiliminde olduğu ifade edilir (Hofferberth, 2021: 177).

Bjola (2021), BM'nin Küresel Göç Mutabakatına karşı dijital alanda yürütülen dezenformasyonu değerlendirir. Dezenformasyon yüzünden kamuoyunun dikkati BM gündeminden uzaklaşmış ve Mutabakata yönelik bir kafa karışıklığı oluşmuştur. Bu tür bir kampanyanın BM'nin meşruiyetine büyük çapta zarar vermemiş olsa da dezenformasyon kampanyalarının uluslararası örgütlere uzun vadede etkileri olabileceğini belirtir. Dezenformasyon kampanyalarına karşı uluslararası örgütler, çevrimiçi alanda proaktif bir şekilde hareket etmeli ve dayanıklı olmak için "itibar kalkanı" oluşturması gerekmektedir (Bjola, 2021: 282).

2.3.4. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

Wright (2019), NATO'nun dijital diplomasi kullanımını "Return to Hope" adlı web belgeseliyle ele alır. Bu belgesel NATO'nun kahramanlık imajını güçlendirdiği Afganistan hikayesidir. İçeriğinde Afgan kadınlarının hikayeleri anlatılır. NATO'nun dijital diplomasisi toplumsal cinsiyet açısından analiz edilir. İlk olarak web sitesinde bulunan belgesel YouTube, Facebook ve Twitter gibi sosyal medyada paylaşılmıştır. İttifak, hedef kitleye ulaşmak için çok yönlü bir yaklaşım benimsemiştir. Toplumsal cinsiyete dayalı bireysel anlatıların öne çıktığı bu belgesel, NATO'nun çok yönlü yaklaşımını destekler (Wright, 2019: 97-98). NATO'nun dijital diplomasi yaklaşımı savunuculuk faaliyeti kapsamındayken diğer bir taraftan kahramanlık anlatısıyla da imajını güçlendirir.

2.3.5. Avrupa Birliği

AB açısından ise dijital diplomasi, genellikle Dış İlişkiler Servisi'nin dijital faaliyetleri odaklıdır. Manor (2019), AB Dış İlişkiler Servisi'nin dijitalleşmesini diğer dışişleri bakanlıklarına göre anomali bir durum olduğunu ifade eder. 2010 yılında kurulan Dış İlişkiler Servisi, diğer kurumlara göre daha geç kurulan bir kurumdur. Dijital çağın içine doğmuştur. Dijital çağın içinde kurulmasının faydası,

yeni rutinlerin oluşturulması, dijitalleşmeye göre bölümlerin kurulması ve paradigma geçişleri gibi dijitalleşmenin sancılı sürecinden geçmediği belirtilir. Ayrıca, AB'nin siyasi bir aktör olarak vizyonunu gerçekleştirebilmesi için dijital platformlara ihtiyacı olduğu ileri sürülür (Manor, 2019: 311).

Hedling (2020) hikâye anlatıcılığı (*storytelling*) açısından Avrupa Dış İlişkiler Servisi'ni ve 2016 Küresel Stratejisi'ni değerlendirir. Hikâye anlatıcılığı, anlatı stratejileri anlamına gelir. Uluslararası politikada belirli duygular uyandırır. Kimliğe yönelik dramaturji ve görsel unsurların gücünden yararlanır. Bu sayede sosyal medya, anlatı stratejisi için önemli hale gelir. Dijital diplomasi açısından hikâye anlatımı, mikro hikayelere odaklanan, belirli kişi veya politika odaklı ve yüksek siyasetin (*high politics*) daha az olduğu hikayelerle devlet anlatisının desteklenmesidir (Hedling, 2020: 145).

Avrupa Dış İlişkiler Servisi "*The European Way*" başlıklı bir kampanya başlatmıştır. AB dış politikasını ve Küresel Stratejiyi desteklemek için YouTube'da dört adet video yayımlanmış ve #EuropeanWay, #EUGS ve #EUGlobalStrategy gibi hashtaglerle videolar desteklenmiştir. Bu videolarda kişisel hikayeler bulunur. Duygular aracılığı ile halka etkileşim amaçlanır. Videoların içeriğinde AB dış politikasının AB vatandaşları için önemi, Suriyeli mültecilerin geleceği ve onlara yönelik çözümler ve AB'nin Uganda'da güneş santrali için yaptığı yatırım hikayesi bulunmaktadır. Ayrıca bir kurtuluş hikayesi olan Somalili hamile bir kadının ülkesindeki şiddetten kaçarak, AB'nin bölgedeki askeri gemisine sığınması ve bebeğini bu gemide doğurmasının hikayesi anlatılır (Hedling, 2020: 149). Özetle, bu videolar ışığında AB'nin hikâye anlatımı, mikro hikayeler ile kendi dış politikasını meşrulaştırma, yanlış anlaşılmalara, eleştirilere karşı çıkma ve Avrupa entegrasyonu için halk desteği sağlamaya yönelik olmuştur. AB hem içerde hem de dışarda itibar yönetimi ve başarısının tanınması için dijital alanda eylemlerde bulunmuştur (Hedling, 2020: 151).

Wright ve Guerrina (2020) ise AB'nin dijital diplomasi yaklaşımını Avrupa Dış İlişkiler Servisi'nin toplumsal cinsiyet eşitliği yönünden ele alır. Ekonomik, sosyal, siyasi, güvenlik ve hakların elde edilmesi gibi çeşitli konularda AB'de iç ve dış krizler meydana gelmektedir. Bu zamanlarda AB, kimliğini, değerlerini ve varlık nedenini dışa yansıtmak ister. AB, bu yansıtmayı dijital diplomasi aracılığıyla

yapmaktadır. Dijital diplomasi AB'nin hem iç hem de dış kimliğini inşa ederken AB'nin temel mesajlarını da güçlendirir (Wright ve Guerrina, 2020: 396). Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nin 60. Yıldönümü ve 2017 Dünya Kadınlar Günü'nde Avrupa Dış İlişkiler Servisi'nin Twitter faaliyetleri değerlendirilir. Avrupa Dış İlişkiler Servisi'nin Twitter'daki dijital anlatısının toplumsal cinsiyet eşitliği yönünden zayıf kaldığı ifade edilir. Ayrıca, Avrupa Dış İlişkiler Servisi'nin dijital diplomasiye entegre edilemediği sonucuna da varılmıştır (Wright ve Guerrina, 2020: 407-408).

Vadura (2015) ise AB'nin bir norm girişimcisi olarak insan hakları savunuculuğu rolünü Asya bölgesine dijital diplomasi aracılığıyla nasıl ilettiğini ele alır. AB'nin norm girişimciliği ve dijital diplomasi arasında bir köprü kurar. AB dış eyleminde insan hakları alanında normatif görünürlüğü artırarak için dijital diplomasiyi yeni araç olarak benimser. AB Delegasyonlarının sosyal medya ve web sitelerinde insan haklarına yapılan atıfların incelenmesi sonucunda, AB'nin insan hakları alanındaki dış eylemi norm girişimciliği yönünden belirsiz olmuştur. AB'nin insan haklarına yönelik normların yayılmasında ziyade Asya bölgesinde stratejik olarak “yanlışıklıkla” bir norm girişimcisi olduğu belirtilir (Vadura, 2015: 353; 356-359).

Hedling (2020), Manor (2019) ve Wright ve Guerrina (2020) da AB'nin dijital diplomasisi faaliyetlerini Avrupa Dış İlişkiler Servisi aracılığıyla ele alır. Üstelik, Wright ve Guerrina (2020) toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanarak AB'nin dijital diplomaside savunuculuk faaliyetlerinin ne ölçüde gerçekleştirdiğini anlamamıza katkı sağlar. Bununla birlikte, AB'nin sadece Avrupa Dış İlişkiler Servisi açısından dijital diplomasi yaklaşımı literatürde ele alınmamıştır. Ayrıca, AB'nin dış temsilciler açısından yapılan araştırmalar dijital diplomasi faaliyetleri kapsamındadır.

Örneğin, AB'nin ABD temsilcisi David O'Sullivan'ın Twitter kullanımında AB'nin önemli meseleleri tanımlanmış ve takipçileri için gündem belirlenmiştir. Her gün bilgiler yayımlayan AB temsilcisi, özellikle ticari ilişkilere vurgu yaparak AB ve ABD arasındaki ilişkileri ele alır. Temsilcinin paylaştığı tweetlerde “doğru” ve “gerçekler” kelimelerini kullanması yanlış bilgiye karşı aldığı bir önlem olarak değerlendirilir. Bu ifadeler hem AB'nin doğrularla ilişkili olduğu hem de AB'nin ABD'deki imajını kontrol edebileceği ifade edilir (Manor, 2019: 308-310).

AB'nin İsrail temsilcisi de sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır. AB temsilcisi İsrail vatandaşlarıyla karşılıklı etkileşim kurmak, AB'nin Orta Doğu'daki politikalarını anlatmak ve AB ve İsrail arasındaki yakın ilişkileri göstermek için sosyal medyayı kullanır. Bu amaca yönelik AB, Facebook'ta soru-cevap ve bir kampanya düzenlemiştir. "*AB neden diğer küresel çatışmalara odaklanmıyor? AB Arapları desteklerken neden İsrail'in politikalarını kınıyor? AB neden Esad rejiminin kendi halkını öldürmesine izin verirken insan hakları ihlallerinden İsrail'i sorumlu tutuyor?*" gibi eleştirel sorular AB temsilcisine sorulmuştur. Temsilci soruların büyük bir kısmına cevap vermiştir. Soru-cevaba duyulan ihtiyaç AB ve İsrail arasında gerilen ilişkiler yüzünden olduğu ifade edilir. Kampanya ise İsrail ve AB arasında araştırma geliştirme projelerine, yakın ilişkilerin faydalarına, ticari ilişkilere, ortak değerlere, girişimlere ve paylaşılan köklere vurgu yapan bir kampanyadır. Ancak İsrailli Facebook kullanıcıları bu kampanyayı reddettiği analiz sonucunda ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu vaka, sosyal medya kullanımının faydalarını ve sınırlamalarını gösterir. (Manor, 2019: 81-89).

Avrupa Komisyonu (AK) Sözcülerinin Twitter hesaplarını analiz eden Krzyżanowski (2021) ise AB'nin dijital diplomasisine diğer çalışmalardan (AB dış temsilcileri, Avrupa Dış İlişkiler Servisi) farklı yaklaşır. AB Twitter'da çeşitli şekillerde var olmaya çalıştığını, bu varoluş sürecinin arkasındaki itici güç ise AK Sözcüleri olduğunu savunur. AK Sözcüleri, AB'nin sosyal medya profilini oluşturur ve sürdürür. Amacı ise AB'nin iyi bir iletişimci olmasının yanı sıra sorumlu bir uluslararası aktör olarak imajını geliştirmektir. Ayrıca, AB yetkililerinin Avrupa halkına yakın olduğu imajını destekleyerek açık, demokratik, siyasi-kurumsal bir aktör imajını da geliştirmeyi hedefler. Fakat AB'nin sosyal medya öncesi, eski siyasi-örgütsel iletişim tarzını büyük ölçüde devam ettirmiştir. Twitter'da dahi AB iletişimi, elitist ve seçkin ağlar oluşturduğu ileri sürülür. Bu yüzden AB, kilit kurumlarını halka açmadığı ve Avrupa şüphesini azaltmaya yardımcı olacak bu uygulamalarla siyasi meşruiyetini artıramadığı ifade edilir (Krzyżanowski, 2021: 69-70).

COVID-19 pandemisi küresel çapta bir krize neden olsa da aynı zamanda bir dezenformasyon krizi olarak da ele alınmaktadır. Bu dönemde dezenformasyonu ele alan Vériter vd. (2020), komplo teorilerinin AB'nin stratejik iletişimine zarar

verdiğini ifade eder. Komplo teorileri bazen halk tarafından benimsenirken, aynı zamanda dış aktörler tarafından da yayılmaktadır. Bu durumda yayılımın kontrol altına alınmasının zor olduğu belirtilir. Bu dönemde Çin, komplo teorilerini güçlendirmiş ve kendi anlatısını bölgeye yaymaya çalışmıştır. Bu yüzden AB'nin stratejik iletişimi zarar görmüştür. Dezenformasyona karşı toplumsal dayanıklılığı sağlamak ve dış aktörlerin müdahalelerini karşı önlem almak Avrupa'nın istikrarlı bir geleceği için önemli olduğu vurgulanır (Vériter vd., 2020: 570- 577).

Sonuç

Çalışmanın bu bölümünde dijital diplomasiye yönelik çeşitli tartışmalar ele alındı. Tartışmalar, dijitalleşmenin diplomasiye ve uluslararası ilişkilere etkisine yönelik olmuştur. Literatüre göre dijital diplomasi, diplomaside dijital araçların kullanılması veya dijital teknolojilerin diplomatik amaçlara yönelik kullanılmasıdır. En büyük özelliği ise bireyi dahil etmesidir. Aktörler dijital araçlarla geniş kitlelere yani bireylere ulaşmayı hedefler.

Uluslararası ilişkilerin ve diplomasinin dijitalleşmesi, siber diplomasi, sanal diplomasi, e-diplomasi, ağ diplomasisi ve dijital kamu diplomasi gibi farklı isimlere sahiptir. Literatürde hâkim olan ise dijital kamu diplomasisidir. Bütün kavramların temeli, dijital alanda varlık göstermek isteyen devletlerin, devlet-dışı aktörlerin ve uluslararası örgütlerin çeşitli açılardan dijital araçları kullanmasına dayanmaktadır. Ayrıca farklı isimlendirmeler dijital diplomasiye yönelik kavramsal açıdan netlik sağlanamamasına ve kavram karmaşasına neden olduğunu da ifade edebiliriz. Özellikle kamu diplomasi açısından dijitalleşmenin farklı isimlendirmeleri bu karmaşıklığa neden olduğunu söyleyebiliriz. Literatürdeki kavramları tek bir dijital diplomasi çatısı altında ele almak karmaşanın önüne geçebilir ve kavramın güçlenmesine de neden olabilir.

İmaj oluşturma, etkileşim sağlama, savunuculuk, ağ kurma, gündem belirleme, kriz iletişimi ve kriz yönetimi gibi birçok yönden dijital diplomasi kullanılmıştır. Kurumlar web siteleri, sosyal medya platformları ve bloglar aracılığıyla bu faaliyetleri gerçekleştirir. Bununla birlikte, sosyal medya aracılığıyla aktörlerin bireylerle diyalog kurması dijital diplomasinin önemli bir özelliğidir. Twitter ve Facebook gibi sosyal medya platformları çift yönlü etkileşimin sağlandığı

alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu platformlarda hesap oluşturan aktörler, etkileşim kurmanın yanı sıra imajını olumlu bir şekilde de şekillendirir.

Dijital diplomasi literatürde ağırlık olarak dışişleri bakanlıkları, büyükelçilikler ve diplomatlar açısından incelenir. Devlet merkezli bir anlayış söz konusudur. Fakat, son zamanlarda dijital diplomasinin gündeminde uluslararası örgütler de yerini almaktadır. Küresel yönetişimin önemli aktörlerinden olan AB, NATO, ASEAN ve BM gibi birçok uluslararası kurum, dijital alanda varlık göstermektedir. Uluslararası kurumlar kendi anlatılarını yaymak, imaj inşa etmek, bilgi paylaşmak, etkileşim kurmak ve ağ oluşturmak için dijital alanda faaliyet göstermektedirler. Literatürde görüldüğü üzere, uluslararası örgütlerin dijital diplomasi yaklaşımları devletlerin yürüttüğü dijital diplomasiden çok farklı değildir. Devletlerin dijital diplomasi kullanımlarıyla benzerlik gösterir (Zaiotti, 2021: 220). Uluslararası kurumlar da devletler gibi dijital platformları, stratejilerine ve amaçlarına yönelik kullanmışlardır.

İKİNCİ BÖLÜM: AB'NİN ve ASEAN'IN KRİZ

YÖNETİMİ MEKANİZMALARI

Dünyanın en gelişmiş iki bölgesel örgütü olan AB ve ASEAN (Kliem, 2021: 387), farklı normlara, politikalara ve entegrasyon süreçlerine sahip olmasına rağmen bölgesel düzeyde benzer büyüme eğilimlerine sahiptir (Pennisi di Floristella, 2013: 23). Bu eğilim örgütlerin kriz yönetiminde de görülmektedir. Bu bölümde AB'nin ve ASEAN'ın kriz yönetim uygulamaları ele alınacak ve COVID-19 krizi sürecinde verdikleri tepkiler incelenecektir. Burada bölgesel örgütlerin kriz zamanında sahip oldukları mekanizmaların kurum içinde gelişimleri ele alınacak, krizde kurumların başarılı olup olmadığı değerlendirilmeyecektir. Kısaca örgütler hakkında bilgi verip daha sonra kriz yönetimi mekanizmaları ve COVID-19 mücadele stratejileri incelenecektir.

2.1. Avrupa Birliği ve Kriz Yönetimi

Avrupa Birliği ilk olarak Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un oluşturduğu Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu olarak ortaya çıkmıştır. Bu topluluk, 1951 yılında imzalanan Paris Antlaşması ile kurulmuştur. Daha sonra 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur. AB'nin şekillenmesinde önemli dönüm noktaları arasında 1987 Avrupa Tek Senedi, 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması, 1993 Kopenhag Kriterleri ve 2007 Lizbon Anlaşması gibi birçok önemli anlaşma bulunmaktadır. Bu anlaşmalar, AB'nin yetkilerini genişletmiş, politika alanlarını ve üye devletler arasındaki iş birliğini derinleştirmiştir. Bugünün AB'si, bu anlaşmaların sonucunda şekillenmiştir.

AB'nin altı kurucu babası dışında 1973'te Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda, 1981'de Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz, 1995'te İsveç, Finlandiya ve Avusturya, 2004'te Slovakya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya ve Malta, 2007'de Romanya ve Bulgaristan ve 2013'te Hırvatistan AB'ye üye olmuştur. Ancak,

Birleşik Krallık'ın 2020'de AB'den ayrılmasıyla birlikte AB, şu anda 27 üye devletten oluşan bir yapıya dönüşmüştür.

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, AB'nin en değerli anlaşmalarından biridir. Bu anlaşma ile üç sütunlu AB oluşmuştur. İlk sütun, 'Avrupa Topluluğu'dur. Bu sütunun amacı, tek pazarın işleyişini sağlamak, ekonomik faaliyetleri geliştirmek ve istihdamı artırmaktır. İkinci sütun 'Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'dır. Bu sütunun amacı, AB üye devletlerinin ortak bir dış ve güvenlik politikası benimsemesini sağlamaktır. AB, BM Şartı'na uygun olarak, ortak değerleri, çıkarları, bağımsızlığı ve bütünlüğünü koruma hedeflemektedir. Bu politika kapsamında, AB'nin güvenliğini güçlendirmek amaçlanırken aynı zamanda demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi konularda gelişimi teşvik etmek de hedeflenir. Üçüncü sütun ise 'Adalet ve İçişleri' sütunudur. Bu sütunda özgürlük, güvenlik ve adalet alanında ortak eylem geliştirilir. Dış sınırların kontrolü, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve uluslararası dolandırıcılıkla mücadelede iş birliğini sağlama, yasadışı göçün kontrol edilmesi, ortak sığınma politikası ve ulusal polis güçleri arasında bilgi alışverişi sağlanması gibi konular bu sütunun kapsamındadır (Sokolska, 2022).

Kriz yönetimi açısından baktığımızda AB'nin kriz yönetimi, birinci ve ikinci sütunu kapsamaktadır. Birinci sütundaki topluluk eylemleri, uzun vadeli kurumsal inşa projeleri olarak ele alınır. İkinci sütundaki sivil veya askeri kriz yönetimleri kısa veya orta vadede gerçekleştirilen, operasyonlarda kapasite geliştirmeyi amaçlayan, sivil veya askeri görevler olarak ifade edilir (Schroeder, 2007: 19).

AB tarih boyunca çatışma, terörizm, göç, salgın, deprem, sel ve yangın, gibi birçok doğa ve insan kaynaklı krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu zorluklarla mücadele etmek için çeşitli anlaşmalar ve kurumsal uygulamalar ortaya koymaktadır. AB'nin kriz yönetimi, önleme, hazırlık ve müdahale mekanizmalarından oluşmaktadır. Buna yönelik mekanizmalar şu şekilde sıralanmaktadır: AB Sivil Koruma Mekanizması, Acil Müdahale Koordinasyon Merkezi, ARGUS, Entegre Siyasi Kriz Müdahale mekanizması, Avrupa Dış Eylem Servisi ve AB Durum Odasıdır (European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, 2022: 16).

AB Sivil Koruma Mekanizması, Avrupa Komisyonu tarafından 2001 yılında kurulmuştur. Bu mekanizma, afetlere karşı önlem, hazırlık ve cevap vermeye

yöneliktir. AB üye devletleri ve 8 katılımcı ülke (Arnavutluk, Bosna Hersek, İzlanda, Karadağ, Kuzey Makedonya, Norveç, Sırbistan ve Türkiye) arasında iş birliğini amaçlar. Mekanizma, AB sınırları içinde veya dışında meydana gelen bir felakette devreye girer. Yardım talep eden ülkeye Acil Müdahale Koordinasyon Merkezi aracılığıyla destek sağlanır. Acil duruma karşı uzman ekipler, kriz bölgesine gönderilir. Mekanizma, Belçika'da meydana gelen sel felaketlerinde, Akdeniz, Batı Balkanlar ve Avusturya'daki orman yangınlarında, Haiti'deki deprem ve kasırga felaketinde, son olarak COVID-19 salgınında ve Ukrayna krizinde devreye girmiştir. Ukrayna krizine verdiği destekle AB'nin bu mekanizması, kurulduğundan bu yana en büyük acil durum operasyonunu gerçekleştirdiği ifade edilmektedir (European Commission, 2022b).

Diğer bir mekanizma Entegre Siyasi Kriz Müdahalesidir. Mekanizmanın amacı, insan veya doğa kaynaklı herhangi bir krizde siyasi düzeyde krizin koordine edilmesini, bilgi paylaşımını ve iş birliğini kolaylaştırır. Entegre Siyasi Kriz Müdahalesi, AB Konseyi tarafından 2013'te onaylanmıştır. İlk olarak 2015 mülteci krizinde etkinleştirildiği ve bilgi paylaşımı gerçekleştirildiği ifade edilir. Bu kriz yönetimi aracının üç çalışma modu bulunmaktadır. İzleme modu, mevcut kriz raporlarının paylaşılmasıdır. Bilgi paylaşım modu, krizin anlaşılması ve hazırlığı için raporların ve web platformlarının kullanılmasıdır. Tam etkinleştirme modu ise Konsey tarafından alınacak kararlardır. Kısacası, krizi anlamlandırma, krizle ilgili bilgi paylaşımı ve krize yönelik atılacak adımların belirlenmesi olarak üç aşamalı bir mekanizmadır (Council of the European Union, 2016). Konsey, 2015 mülteci krizinden sonra COVID-19 salgınında etkinleştirdiği bu mekanizmayı şu anda Rusya'nın Ukrayna askeri saldırısında da etkinleştirmiştir (Council of the European Union, 2022a).

AB'nin bir diğer önemli kriz yönetimi mekanizması ise Avrupa Dış Eylem Servisi kriz yönetimidir. Dış Eylem Servisi Krize Yanıt Verme Sistemi, AB'nin içinde ve dışında güvenliğini ve çıkarlarını etkileyen krizlere yanıt vermektedir. Krizi önleme, müdahale ve kriz sonrası iyileşme dahil, tüm kriz aşamalarında var olmaktadır. Bu servis, Kriz Müdahale Planlaması ve Operasyonları, AB Durum Odası ve Konsolosluk Kriz Yönetimi olmak üzere üç bölüme sahiptir. Kriz Müdahale Planlaması ve Operasyonları bölümü kriz yönetiminde AB'nin dış eylem

tutarlılığını ve koordinasyonunu sağlamaktadır. AB Durum Odası bölümü, 7/24 izleme yapan AB kriz merkezidir. Kriz anında ilk irtibat noktasıdır. Ayrıca BM, ASEAN, Afrika Birliği ve Arap Birliği gibi bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla kriz zamanında bağlantı kurmaktadır. Konsolosluk Kriz Yönetimi ise kriz anında AB konsolosluklarının yardımcı olduğu bir mekanizmadır (European External Action Service, 2021a).

Avrupa Dış Eylem Servisi diğer kriz yönetimi mekanizmalarından farklı olarak Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) ile AB'nin kriz yönetimine katkı sağlamaktadır. Barışı koruma operasyonlarında, çatışmaların önlenmesinde ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesinde önemli rol oynadığı ifade edilir. Hem askeri hem de sivil kaynaklarla bunu gerçekleştirmektedir. Geleneksel ve geleneksel olmayan tehditlere karşı AB, vatandaşlarının güvenliğini sağlamayı amaçlar. Bu yüzden Avrupa'nın güvenliği ilk olarak sınırlarının dışında başladığı belirtilir (European External Action Service, 2021b).

2.1.1. Avrupa Birliği ve COVID-19 Krizi

Avrupa kıtası COVID-19 salgınından oldukça etkilenen bir bölge olmuştur. Wuhan'da başlayan salgın Avrupa'da ilk olarak Fransa'da görülmüştür. Fransız sağlık yetkilileri, 24 Ocak 2020 tarihinde ilk vakayı doğrulamıştır (European Centre for Disease Prevention and Control, 2020a). 27 Ocak 2020'de Almanya ilk vakasını teyit etmiştir. Her iki ülkedeki ilk vakalar, Çin'e seyahat eden kişilerden kaynaklandığı tespit edilmiştir (European Centre for Disease Prevention and Control, 2020b). Daha sonra 29 Ocak 2020'de Finlandiya, 30 Ocak 2020'de İtalya, 31 Ocak 2020'de İspanya ve İsveç, 5 Şubat 2020'de Belçika, 25 Şubat 2020'de Avusturya ve Hırvatistan, 26 Şubat 2020'de Romanya, Estonya ve Yunanistan, 27 Şubat 2020'de Litvanya, Danimarka ve Hollanda, 28 Şubat 2020'de İzlanda, 1 Mart 2020'de Çek Cumhuriyeti ve Lüksemburg, 2 Mart 2020'de Letonya ve Portekiz, 4 Mart 2020'de Slovenya, Macaristan ve Polonya, 6 Mart 2020'de Slovakya, 7 Mart 2020'de Malta, 8 Mart 2020'de Bulgaristan ve 9 Mart 2020'de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ilk vakasını onaylamıştır (ASEAN BioDiaspora Regional Virtual Centre, 2021).

Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi 9 Ocak'ta yayımlandığı raporda hastalığın Avrupa'da olası olduğunu, fakat açıklamasında salgın tehdidinin pek

önemsenmemiştir. Daha sonra 22 Ocak 2020 itibariyle AB'nin kriz yönetimi mekanizması Entegre Siyasi Kriz Müdahale sistemi devreye girmiştir. Sistemin devreye girmesiyle birlikte, 28 Ocak'ta yurtdışındaki AB vatandaşlarının ülkelerine dönmeleri için AB'nin sivil koruma mekanizması aktifleştirilmiştir. Beraberinde Entegre Siyasi Kriz Müdahale mekanizması, izleme modundan bilgi paylaşım moduna geçiş yapmıştır (Boin ve Rhinard, 2022: 9-10).

13 Şubat 2020'de ise AB'nin sağlık bakanları olağanüstü toplanmış ve COVID-19 kararları kabul edilmiştir. Alınan kararlar, risk değerlendirmesinde koordinasyonun devam etmesi, seyahat tavsiyeleri, salgının ilerlemesine yönelik hazırlıkların yapılması, Sağlık Güvenliği Komitesi'ne destek verilmesi ve üye devletlere yönelik finansman mekanizmalarının aktif hale getirilmesidir (Council of the European Union, 2023b). Bu kararlar, kriz durumunda AB'nin sağlık ve güvenlik açısından mücadele stratejilerinin uygulanmasını ve koordinasyonunu sağlamayı amaçlar.

Üye devletlerin sağlık ve sivil koruma sistemlerini ve ekonomilerini desteklemek için önlemler alınmıştır. AB, üye devletlerinin ekonomilerini desteklemek amacıyla 540 milyar Euro'luk bir ekonomik destek paketi sunmuştur. Bu paket, istihdamın korunması ve işletmelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için tasarlanmıştır. AB'nin bütçesinden krizle mücadele için 3,1 milyar, 37 milyar ve 800 milyon Euro'luk AB Dayanışma Fonuyla ve 750 milyar Euro Avrupa Merkez Bankası programıyla ekonomik dayanıklılık sağlanmaya çalışılmıştır (Council of the European Union, 2021). Avrupa Dayanışma Fonu'nun oluşturulması, "RescEU" tıbbi stokunun bütçesinin artırılması ve AB'nin Acil Durum Destek Aracı'nın başlatılması gibi adımlar, AB'nin krize karşı aldığı makro ekonomik önlemlerdir (Boin ve Rhinard, 2022: 11-12).

2 Mart 2020 itibariyle Entegre Siyasi Kriz Müdahalesi tam modda etkinleştirilmiştir. 6 Mart'ta ise ikinci olağanüstü sağlık bakanları toplantısıyla birlikte COVID-19'a karşı koordineli bir şekilde cevap verme kararı alınmıştır. Toplantıda alınan kararlar, virüse karşı farkındalığı daha da artırmak, risk altındaki kişilerin korunmasını güçlendirmek ve riskli bölgelere gidiş ve dönüşlerle ilgili önlemler almaktır. 10 Mart'ta ise liderler düzeyinde bir toplantı düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Başkanı ve Avrupa Konseyi üyeleriyle video konferans

gerçekleştirilmiştir. Liderlerin öncelikli konuları, virüsün yayılımını azaltma, tıbbi malzeme sağlanması, tedavi ve aşı araştırmalarının teşvik edilmesi ve sosyo-ekonomik sonuçlarla mücadele edilmesidir (Council of the European Union, 2023b).

Avrupa Komisyonu salgına karşı halk sağlığı mekanizmalarını güçlendirmeyi ve salgının sosyo-ekonomik etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır. Buna yönelik AB, tüm ulusal müdahalelere yardımcı olacağını belirtir. Salgına karşı Avrupa Komisyonu, ortak bir Avrupa müdahalesini koordine eder (European Commission, t.y.a). Komisyon krize yönelik müdahale alanlarını belirlemiş ve önlemler almıştır. Virüse karşı ilk müdahale alanı olarak sağlık alanını belirlenmiştir. Tıbbi tedarik ve yardım sağlamayı amaçlamıştır. İkinci müdahale alanı ulaşım ve Schengen'dir. Üçüncü olarak, turizm, ulaşım, ticaret ve makro ekonomiyi kapsayan müdahale alanları belirlenmiş ve bu alanlarda ekonomik etkilerin hafifletilmesi için önlemler alınmıştır (European Commission, t.y.b).

Kıyası AB, COVID-19 kriziyle mücadele ederken öncelikli olarak virüsün yayılımını kısıtlamayı, tıbbi malzeme ve ekipmanların temini, aşı ve tedavi çalışmalarının desteklenmesi, işletmelere ve ekonomiye mali destek sağlanması gibi önemli adımlar atmıştır. Bununla birlikte AB, COVID-19 krizine en büyük çözümü aşının geliştirilmesi, dağıtılması ve uygulanması olarak belirlemiştir. AB, 21 Aralık 2020 tarihinde BioNTech ve Pfizer tarafından geliştirilen aşığı onaylamıştır. Daha sonra 6 Ocak 2021'de Moderna tarafından, 29 Ocak 2021'de AstraZeneca tarafından ve 11 Mar 2021'de Janssen (Johnson & Johnson) tarafından geliştirilen COVID-19 aşılarının kullanımını onaylamıştır. Bu aşıların dağıtımını ve koordinasyonu için üye devletler arasında iş birliğini güçlendirme kararları alınmıştır (Council of the European Union, 2023b).

AB, COVID-19 salgını için küresel bir yanıt verilmesi gerektiğini savunmuştur. Buna yönelik küresel ölçekte pandeminin etkilerine yönelik fon sağlamış, AB aşı bağışısı konusunda söz vermiştir. Avrupa Konseyi Başkanı Charles Michel, *“Yalnızca ortak bir küresel dayanışma ve sorumluluk ruhu, COVID-19 krizini yenebilir.”* (Council of the European Union, 2022c) ifadesiyle küresel çapta bir kriz mücadelesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır.

'Küresel dayanışma' söylemine sahip olan AB, dünya çapında en büyük aşı ihracatçısı ve aşı bağışçısı olduğunu ifade eder. Afrika, Batı Balkanlar, doğu ve

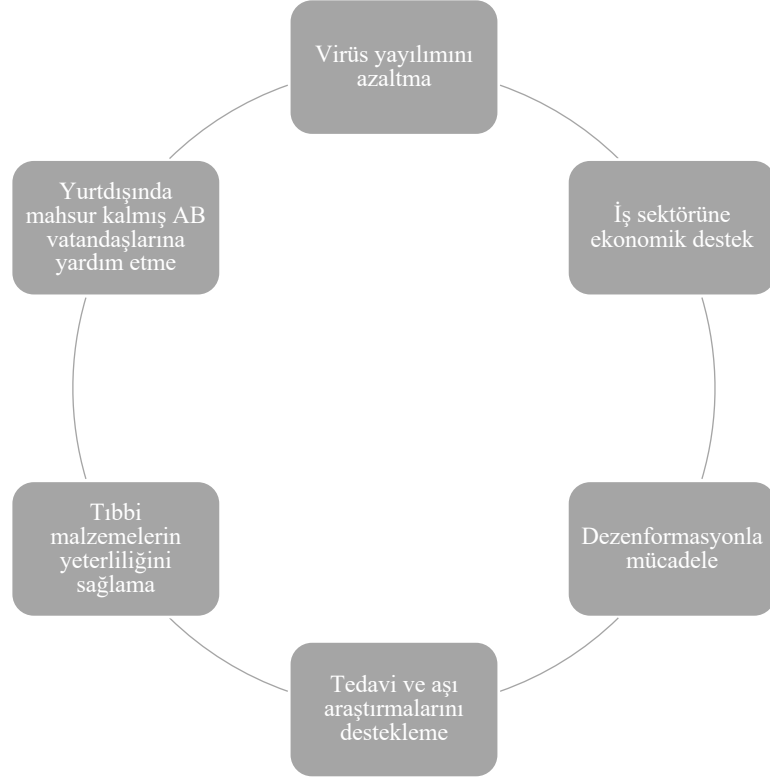
güney komşular, Asya, Karayipler ve Pasifik'e aşı yardımıyla bulunmuştur. Ayrıca Japonya, Birleşik Krallık, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Vietnam en çok aşı ihraç ettiği ülkeler olmuştur. Küresel dayanışma sadece aşı alanında olmamıştır. Salgının sosyal ve ekonomik etkilerini azaltılması, sağlık, su ve sanitasyon sistemlerinin güçlendirilmesi gibi çeşitli alanlarda da AB, ihtiyaç bölgelerine yardımlar sağladığına vurgu yapar. Bununla birlikte, AB, G7, G20 ve DSÖ liderleriyle COVID-19 krizine karşı iş birliği taahhüt etmiştir (Council of the European Union, 2023a).

Halk sağlığı acil durumu, kriz yönetimi ve sosyo-ekonomik etkilerin azaltılmasını içeren COVID-19 mücadelesinin ilk aşamasında AB Komisyonu'nu öncülük etmiştir. Komisyon öncelikli olarak halk sağlığı, sivil koruma, araştırma ve uluslararası yardım konularında harekete geçmiştir. Daha sonra "*tek pazar*"ı korumak ve COVID-19 krizinin sosyo-ekonomik etkilerini azaltmaya yönelik adımlar atılmıştır. İlk aşamada Komisyon ve Avrupa Konseyi karşılaştırıldığında, Komisyonun daha pro-aktif bir role sahip olduğu belirtilir (Kassim, 2023: 10). Mücadelenin ikinci aşamasında "*ekonomik iyileşme*"ye yönelik adımlar atılmıştır. Bu aşamada da Avrupa Komisyonu'nun lider olduğu ifade edilir (Kassim, 2023: 11). Üçüncü aşama olan "*aşı tedariki*"nde ise, diğer aşamalarda da görüldüğü üzere, Avrupa Komisyon yine daha öncül bir role sahip olmuştur (Kassim, 2023: 15).

COVID-19 mücadelesinde AB Konseyi enerji, tarım, hayvancılık, turizm, eğitim, ekonomi, spor ve seyahat kısıtlamaları gibi birçok konuda toplantılar gerçekleştirmiş ve kararlar almıştır. Ayrıca, AB COVID-19 mücadelesinde hibrit tehditlere karşı dayanıklılığı artırma kararları almıştır. AB demokratik kurumlarını ve topluluklarını, düşman devlet ve devlet dışı aktörler tarafından gelen hibrit tehditlerden korumak zorunda olduğunu belirtmiştir. AB, dezenformasyona, manipülatif müdahalelere, ekonomik güvenliğe yönelik tehditlere ve kötü niyetli siber faaliyetlere karşı etkili iş birliği ve koordinasyon için kararlar almıştır. Bu kararlar Avrupa Dış Eylem Servisi Stratejik İletişim Görev Gücünün güçlendirilmesi, Hızlı Alarm Sisteminin geliştirilmesi ve çevrimiçi platformlar için şeffaflığın artırılmasıdır (Council of the European Union, 2020).

AB, bilginin doğruluğunun kontrol edilmesi için çevrimiçi platformlar kullanmaktadır. Ayrıca çevrimiçi kullanıcıların dezenformasyona karşı nasıl

davranması gerektiğine yönelik adımlar belirlemiştir. Sahte haberlere karşı, (1) kaynağı kontrol etmek, (2) hikâyeyi kontrol etmek ve (3) niyeti kontrol etmektir. Çevrimiçi kullanıcıların bu adımları takip etmesi teşvik edilmiştir (European Commission, t.y.c).



Şekil 1: AB'nin COVID-19 ile mücadele stratejisi (Council of the European Union, 2021).

Özetle AB, virüsün yayılımını azaltmak için mücadele stratejisi çizmiştir. Bunlar, tıbbi malzemelerin yeterliliğini sağlamak, tedavi ve aşı çalışmalarını desteklemek ve iş sektörüne ekonomik destekler sağlamaktır. Bu mücadele stratejisine dezenformasyonu da ekleyerek virüsün sosyo-ekonomik etkilerini hafifletmeyi amaçlamıştır. Ayrıca, AB krizle mücadele konusunda küresel iş birliğinin önemine vurgu yapmış ve mücadeleyi bölgesel seviyeden küresel seviyeye taşımayı hedeflemiştir.

2.2.Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ve Kriz Yönetimi

Güneydoğu Asya Uluslar Birliği 8 Ağustos 1967 yılında Endonezya, Malezya, Tayland, Singapur ve Filipinler tarafından imzalanan Bangkok/ASEAN Deklarasyonu'yla kurulmuştur. Bu beş ülke ASEAN'ın kurucu babalarıdır (ASEAN, t.y.-e). Daha sonra 7 Ocak 1984'te Brunei Darussalam, 28 Temmuz 1995'te Vietnam,

23 Temmuz 1997'de Lao PDR ve Myanmar ASEAN'a katılmıştır. Bu dokuz üyeye son olarak 30 Nisan 1999'da Kamboçya da dahil olarak on üye devletli ASEAN oluşmuştur. ASEAN'ın kurulma amaçları şu şekilde sıralanır: Ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim ve teknik açıdan üye devletler arasında iş birliği sağlamaktır. Adalet ve hukukun üstünlüğüne saygı göstererek ve BM Anlaşma ilkelerine bağlı kalarak bölgesel barış ve düzenin sağlanmasıdır (ASEAN, t.y.-e).

Üye devletler arasında iş birliğini geliştirmek ve bölgesel düzenin sağlanmasına yönelik ASEAN'ın kurulması, bölgenin sömürgecilik geçmişi için önemli bir olaydır. O dönemde sömürgeciler, bölge ülkelerinin birbirleriyle ilişkiler geliştirmesini istememişlerdir. Bu yüzden ASEAN, üye devletler arasında iş birliği amaçlayarak, sömürge döneminden kalma komşu ülkelerle ayrılığa ve birbirlerinden uzak durmaya karşı çıkmıştır (Khoman, 2015).

ASEAN 1976 yılında Güneydoğu Asya'da Dostluk ve İş birliği Antlaşması'nı imzalamıştır. Antlaşma, üye devletler arasında yapılan bir barış anlaşmasıdır. Barış içinde bir arada yaşama ve dostane iş birliğine ilişkin evrensel ilkeleri içermektedir. Bunun yanı sıra topluluk oluşturma süreci ve dış ilişkiler açısından önemli maddeler bulunmaktadır. Anlaşmanın 2. maddesine göre ASEAN üye devletleri;

•“*tüm ulusların bağımsızlığına, egemenliğine, eşitliğine, toprak bütünlüğüne ve ulusal kimliğine karşılıklı saygı gösterme,*

•*her Devletin dış müdahaleden, yıkımdan ve baskıdan uzak kendi ulusal varlığını sürdürme hakkı,*

•*birbirinin içişlerine müdahale etmeme (non-interference),*

•*farklılıkların veya anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi,*

•*tehditlerden veya güç kullanımından feragat etmek (renunciation)” haklarına sahiptir (ASEAN, t.y.-f).*

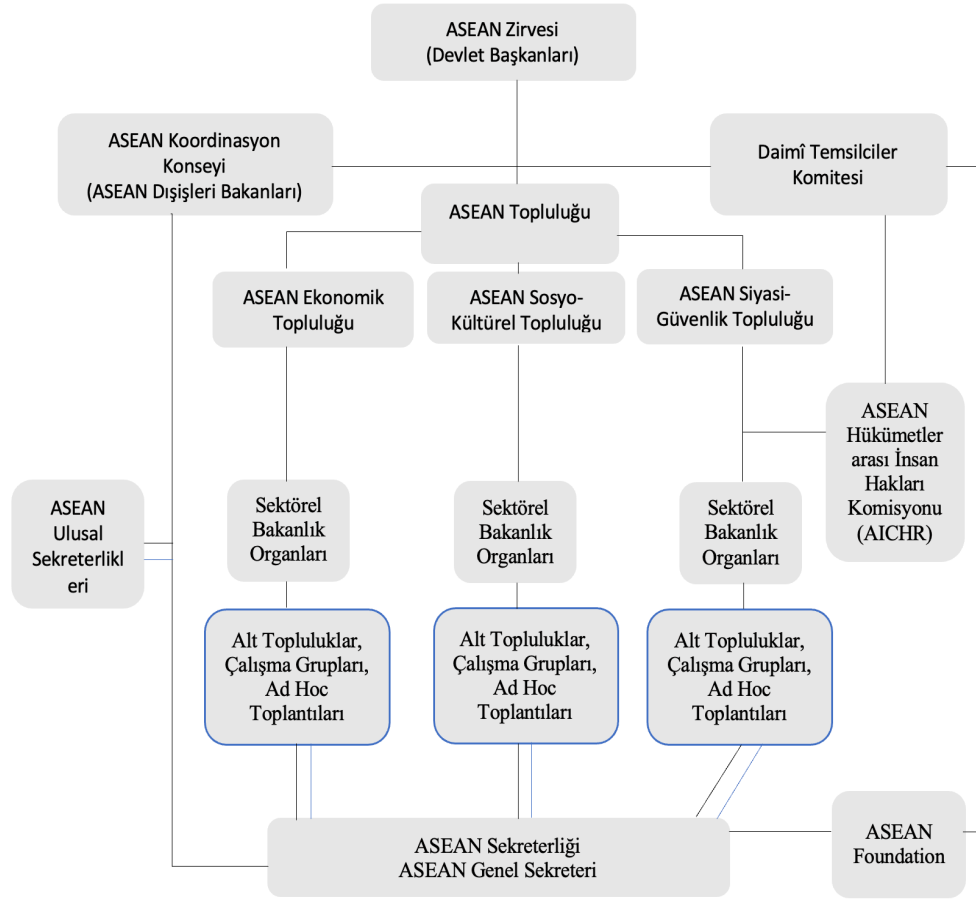
Müdahale etmeme ilkesi ASEAN'ın ana ilkesidir. Bu ilke, üye ülkelerin birbirlerini açık bir şekilde eleştirmemesi ve üye ülkelerde bulunan muhaliflerin desteklenmemesi anlamına gelmektedir (Collins, 2006: 213).

Müdahale etmeme ilkesiyle birlikte ASEAN'ın bir diğer özel normu, "*ASEAN Yolu*" (*the ASEAN Way*) dur. ASEAN Yolu, üye ülkeler arasında gerçekleşen ilişkiye işaret eder. Bu ilişki, gayri resmi bir istişare sürecidir. Süreç, bir fikir birliği yoluyla

gerçekleşir. Bir karar alınmadan önce tüm üyelerin fikir birliği içinde olmasıdır. Bu fikir birliği süreci ise gayri resmî süreçlerle ilerlemektedir. ASEAN'ın kurulmasından dokuz yıl sonra ilk Devlet Başkanları toplantısı yapılması, buna örnek olarak gösterilir (Collins, 2006: 213). “İstişare” ve “fikir birliği” yoluyla bir karara varılmadığında üye ülkeler, kendi çıkarlarına göre hareket eder. ASEAN üye ülkeleri aralarında bir anlaşmazlık yaşadığında, karar veremediği konuyu rafa kaldırıp diğerinden daha az zorlayıcı konularda iş birliği yapar. ASEAN'ın bu özelliği bir “çatışma çözümü” değil “çatışmadan kaçınma sanatı” olduğu ifade edilir (Narine, 1999: 360).

ASEAN'ın organlarından bahsedecek olursak, örgütün en yüksek politika yapma organı ASEAN Zirvesi'dir. ASEAN Zirvesi üye devletlerin, devlet veya hükümet başkanlarından oluşmaktadır. ASEAN'ın bir diğer önemli organı ASEAN Koordinasyon Konseyi'dir. ASEAN üye devletlerin dışişleri bakanlarından oluşmaktadır. Konseyin ASEAN içinde kolaylaştırıcı bir rolü vardır. ASEAN Zirvesi tarafından atanan görevleri veya Zirve haricinde diğer verilen görevleri yerine getirir. ASEAN Topluluk Konseyleri arasında iş birliğini ve koordinasyonu sağlar. ASEAN Topluluk Konseyi ise ASEAN Siyasi-Güvenlik Topluluğu Konseyi, ASEAN Ekonomik Topluluk Konseyi ve ASEAN Sosyo-Kültürel Topluluk Konseyi'nden oluşur. ASEAN Topluluk Konseyi, ASEAN Zirvesi tarafından alınan kararların uygulanmasını sağlar. Toplulukların ilgilendiği konuların işlevselliğini ve topluluklar arasında bağlantılı konuları koordine eder (Seah, 2009: 202).

ASEAN Sektörel Bakanlık Organı, ASEAN Zirvesi'ndeki kararları ilgili alanlara uygular. ASEAN entegrasyonu ve topluluk inşasını desteklemek için iş birliğini güçlendirir (ASEAN Secretariat, 2020b: 14). ASEAN Foundation, ASEAN kimliğine yönelik farkındalık geliştirmek ve ASEAN topluluğu oluşturmayı desteklemek için diğer organlarla iş birliği içerisindedir. İş sektörü, sivil toplum, akademi ve diğer paydaşlarla yakın ilişkiler geliştirir (ASEAN Secretariat, 2020b: 19).



Şekil 2: ASEAN'ın kurumları (Deinla, 2017: 138)².

12-14 Aralık 2005 yılında Kuala Lumpur'da düzenlenen on birinci ASEAN zirvesinde "*ASEAN Şartı Hazırlanmasına Yönelik Kuala Lumpur Deklarasyonu*" imzalanmıştır (Narine, 2009: 374). ASEAN Şartı (*ASEAN Charter*), 15 Aralık 2008'de yürürlüğe girmiştir. ASEAN için yeni bir yasal ve kurumsal çerçeve çizilmiştir. Bu Şart, bölge için önemli bir belge olarak nitelendirilir. Çünkü örgütün gayri resmi süreçleri ve bağlayıcılığı olmayan taahhütleri vardır. Şart ile bir hukuk rejiminin temeli oluşturulmuştur. Ayrıca, ASEAN Şartı ASEAN entegrasyonunun "*temel bir aracı*" olarak belirtilir. ASEAN Şartı, örgüt için bir anayasallaştırma süreci değildir. Fakat dinamik bir sürece sahip olan anayasallaştırmanın ileriki yıllarda ASEAN'da gerçekleşebilme olasılığının bulunduğu işaret eder (Deinla, 2017: 127).

²ASEAN organlarını gösteren bu çerçeve, örgütün kurumları arasındaki resmi bağlantıları göstermektedir. İkinci çizgiler (mavi çizgiler), resmi olmayan bağlantıları temsil eder. Alt Topluluklar, Çalışma Grupları ve Ad Hoc Toplantıları (mavi renkteki çerçeve) ise kurumsal olmayan düzenlemeleri içerdiği belirtilmiştir (Deinla, 2017: 138).

ASEAN Şartı'nda ASEAN Topluluğu'nun temelleri atılmıştır. Üç sütunlu bir topluluk oluşturulmuştur. Bunlar, ASEAN Siyasi-Güvenlik Topluluğu, ASEAN Ekonomik Topluluğu ve ASEAN Sosyo-Kültürel Topluluğudur. ASEAN Siyasi-Güvenlik Topluluğu hem bölgesel düzeyde hem de küresel düzeyde barış ve düzen içinde yaşamayı hedeflemektedir. Üye devletler, bölgede yaşanan olumsuzluklara karşı barışçıl süreçler vaat eder. Topluluk, siyasi kalkınma, normların şekillendirilmesi ve paylaşılması, çatışma önleme, çatışma çözümü, çatışma sonrası barış inşası ve uygulama mekanizmaları gibi bileşenlerden oluşur. Kısacası, Siyasi ve Güvenlik Topluluğu ortak değerler ve normlara dayalı, kapsamlı bir güvenlik için ortak sorumluluğa sahip, barışçıl, istikrarlı ve dayanıklı bir bölge olmayı hedefler. Sadece kendi içinde değil, dış ilişkilerinde de dışa dönük olma hedefi vardır (ASEAN, t.y.-a).

ASEAN TOPLULUĞU		
ASEAN Siyasi-Güvenlik Topluluğu	ASEAN Ekonomik Topluluğu	ASEAN Sosyo-Kültürel Topluluğu
<ul style="list-style-type: none"> • İnsan Hakları • Demokrasiyi Güçlendirme • İyi yönetişim • Hukukun Üstünlüğünü • Silah Kaçakçılığı • Düzensiz İnsan Hareketi, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti • Terörle Mücadele • Uluslararası Ekonomik Suçlar, Kara 	<ul style="list-style-type: none"> • Tek Pazar • Enerji • Madenler • Gıda, Tarım ve Ormancılık • Bilgi ve İletişim Teknolojileri • E-ticaret • Turizm • Bilim ve Teknoloji • Ulaşım • Standart ve Uyum • Hizmetler • Yatırım 	<ul style="list-style-type: none"> • Kültür ve Sanat • Bilgi ve Medya • Eğitim • Gençlik • Spor • Sosyal Refah ve Kalkınma • Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Çocuk Hakları • Kırsal Kalkınma ve Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması • İş gücü

Para Aklama <ul style="list-style-type: none"> • Sınır Yönetimi • Göçmenlik ve Konsolosluk İşleri • Siber güvenlik • Yasadışı ilaçlar • Savunma İş birliği • Önleyici Diplomasi • Nükleer Silahların Yayılımını Önleme ve Silahsızlanma • Deniz İş birliği • Deniz Güvenliği • Güney Çin Denizi 	<ul style="list-style-type: none"> • Ticaretin Kolaylaştırılması • Gümrük 	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu hizmeti • Çevre • Pus • Afet Yönetimi ve İnsani Yardım • Sağlık
--	---	--

Tablo 4: ASEAN Topluluklarının İlgilendiği Konular (ASEAN, t.y.-a; ASEAN, t.y.-b; ASEAN, t.y.-d).

ASEAN Ekonomik Topluluğu bölge içinde ekonomik bütünleşmeyi, tek bir pazar ve üretim merkezi olmayı hedefler. Adil ekonomik kalkınmayı ve küresel ekonomiye entegre olmayı amaçlar (ASEAN, t.y.-d). ASEAN Sosyo-Kültürel Topluluğu ise üye devletlerin halkına yönelik politikaları kapsamaktadır. Bu topluluk yüksek yaşam kalitesini artırmayı amaçlar. İnsan haklarını ve çevreyi destekleyen ve koruyan sürdürülebilir topluluk olmayı hedefler. Afetlere, iklim değişikliğine ve diğer yeni zorluklara uyum sağlama ve tehditlere yanıt verme konusunda dayanıklı bir topluluk oluşturmak ister. Bununla birlikte, kimliğinin, kültürünün ve mirasının farkında olan bir topluluk oluşturma hedefine sahiptir. Bu amaçlar doğrultusunda üye devletler, kültür ve sanat, bilgi ve medya, eğitim, gençlik, spor, sosyal refah ve kalkınma, toplumsal cinsiyet, kadın ve çocuk hakları, kırsal kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması, işgücü, kamu hizmeti, çevre, pus (kirliliği), afet yönetimi, insani yardım ve sağlık gibi alanlarda iş birliği yapmaktadır (ASEAN, t.y.-b).

ASEAN, dünyada en çok afete maruz kalan bir bölgededir. Bu yüzden ASEAN Sosyo-Kültürel Topluluğu, Afet Yönetimi ve İnsani Yardım başlığında bu konuyu ele almaktadır ve stratejiler geliştirmektedir. Afetler, ekonomik açıdan zarara, ölüm oranlarının ve yerinden edilmiş nüfusun artmasına neden olmaktadır. ASEAN afet risklerini ve zararlarını en aza indirmek için harekete geçmiştir. ASEAN Afet Yönetimi ve Acil Durum Müdahale Anlaşması (AADMER) ile üye devletler arasında afet riskini azaltma ve afetlere müdahale etme konularında iş birliği yapmaktadır. AADMER, 24 Aralık 2009 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma üye devletler arasında yasal olarak bağlayıcılığı olan bölgesel bir anlaşmadır. Ayrıca 2007'de imzalanan ve 2008'de yürürlüğe giren ASEAN Şartı ile üye devletler arasında iş birliğini artırma kararı alınmıştır. Bu karar ile topluluğun dayanıklılığı ve sürdürülebilir kalkınması amaçlanmıştır (ASEAN, t.y.-c).

AADMER, ASEAN'ın bölgesel politikalarının temeli oluşturduğu ifade edilir. Anlaşma, afet yönetimi ve acil durumlara yönelik müdahalelerde bölgesel iş birliği, koordinasyon, teknik yardım ve kaynak seferberliği sağlamaktadır (ASEAN Secretariat, 2020a: 17). Yürürlüğe girmesiyle birlikte, ASEAN Afet Yönetimi Komitesi tarafından 2010-2015 ve 2016-2020 olarak iki tane AADMER Çalışma Programı geliştirilmiştir. Son olarak 2021-2025 AADMER Çalışma Programı yayımlanmıştır (ASEAN Secretariat, 2020a: 14). 2021-2025 AADMER Çalışma Programında *“Daha güvenli topluluklar ve sürdürülebilir kalkınma arayışında afetlerin olumsuz etkilerini en aza indirmede ortak bir bağı paylaşan, karşılıklı olarak birbirine yardım eden ve birbirini tamamlayan, afete dayanıklı ülkelerden oluşan bir bölge.”* vizyonu açıklanmıştır (ASEAN Secretariat, 2020a: 23).

AADMER için beş öncelikli program belirlenmiştir. Bu programlar şu şekildedir: (1) Risk değerlendirmesi ve gözlemlenmesi, (2) önleme ve azaltma, (3) hazırlıklı olma ve müdahale, (4) dayanıklı iyileşme ve (5) küresel liderlik. Bu programlar, kriz öncesi hazırlık durumu, krize müdahale için koordinasyon ve kapasitenin güçlendirilmesi ve kriz sonrasında iyileşmenin sağlanmasıdır. Ayrıca ASEAN kendi bölgesel afet yönetimi deneyimini paylaşarak küresel bir lider olmayı hedefler (ASEAN Secretariat, 2020a: 23).

2.2.1. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ve COVID-19

Krizi

ASEAN üye devletleri COVID-19 krizinden oldukça etkilenen bir bölge olmuştur. Çin'de başlayan salgın, kısa sürede üye ülkelerde görülmeye başlanmıştır. COVID-19 nedeniyle Çin dışında meydana gelen ilk can kaybı Filipinler'de meydana gelmiştir (BBC Türkçe, 2020). Tayland'da 13 Ocak 2020'de, Vietnam ve Singapur'da 23 Ocak 2020'de Malezya'da 25 Ocak 2020'de, Kamboçya'da 27 Ocak 2020'de, Filipinler'de 30 Ocak 2020'de, Endonezya'da 2 Mart 2020'de, Brunei Darussalam'da 10 Mart 2020'de, Myanmar'da 23 Mart 2020'de ve Lao PDR'de 24 Mart 2020'de ilk koronavirüs vakası görülmüştür (ASEAN BioDiaspora Regional Virtual Centre, 2021).

Dünya Sağlık Örgütü'nün 11 Mart 2020'deki ilanı ile ASEAN, yeni tip koronavirüsü hastalığını belirlemeye, önlemeye ve cevap vermeye yönelik ulusal ve bölgesel mekanizmalarını devreye sokmuştur. Üye devletler, ülkelerindeki ilk koronavirüs vakasının görülmesiyle birlikte, salgına yönelik tedbirler almaya başlamıştır. Sık sık el yıkamanın teşvik edilmesi, uygun maske kullanımı, doğru öksürme ve hapşırma gibi hijyen kurallarına yönelik halk sağlığı için tedbirler alınmıştır. Bunun yanı sıra seyahat kısıtlamaları, sosyal mesafe ve karantina gibi sıkı önlemler de alınmıştır. Ulusal tedbir mekanizmaları bölgesel sağlık mekanizmalarıyla desteklenmiş ve üye devletler arasında güçlü bölgesel iş birliği ve koordinasyonun güçlendiği ifade edilir (ASEAN Socio-Cultural Community Department, 2020: 30-31).

COVID-19 krizine yönelik iş birliği için ilk olarak 13 Mart 2020'de ASEAN Üst Düzey Sağlık Yetkilileri Toplantısı yapılmıştır. 6 Nisan 2020'de ise COVID-19 ile ilgili ilk Sağlık Bakanları Toplantısı gerçekleştirilmiştir (Kliem, 2021: 377). Daha sonra ASEAN Zirvesi, COVID-19 için ilk olarak 14 Nisan 2020'de video konferansı aracılığıyla bir araya gelmiştir. Bununla birlikte, aynı gün Çin, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'dan oluşan ASEAN Artı Üç Zirvesi de toplanmıştır (Rüland, 2021: 6).

Zirvede yayımlanan COVID-19'a Özel ASEAN Zirvesi Deklarasyonu'nda hastalığın yayılımını kontrol altına alma, ASEAN halkının COVID-19'un ekonomik açıdan zararını en aza indirme, sosyo-ekonomik istikrarı koruma ve dış ortaklarla

birlikte çalışma hedeflenmiştir. Bölgede pandeminin etkilerini hafifletmek için ASEAN Acil Durum Operasyon Merkezi Ağı'nın, ASEAN Risk Değerlendirmesi ve Risk İletişim Merkezi'nin, ASEAN BioDiaspora Sanal Merkezi'nin ve ASEAN Afet Yönetimi İnsani Yardım Merkezi'nin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (ASEAN, 2020b). Bununla birlikte, zirvede salgında etkili ve şeffaf kamu iletişimi hedeflenmiş, *"yanlış bilgi ve sahte haberlere karşı iş birliğini güçlendirmeye"* yönelik karar alınmıştır (ASEAN Socio-Cultural Community Department, 2020: 38).

ASEAN'ın COVID-19 mücadelesinde halk sağlığı acil durumları için ASEAN Acil Durum Operasyon Merkezi Ağı, COVID-19 krizinde gerçek zamanlı bilgi paylaşımı sağlamıştır. Bu bilgi paylaşımı, günlük durum güncellemesi ve müdahale önlemleri gibi teknik bilgileri içermektedir. Kısacası, ASEAN Acil Durum Operasyon Merkezi Ağı, halkı bilgilendirme ve mobil uygulama aracılığıyla hızlı bilgi paylaşımı sağlamıştır. Bununla birlikte, bu mekanizmayı desteklemek için ASEAN Sekreterliği, ASEAN'ın resmî web sitesinde COVID-19 için bir web sayfası³ oluşturmuştur (ASEAN Socio-Cultural Community Department, 2020: 33-35).

ASEAN BioDiaspora Sanal Merkezi ise büyük veri analitiği ve görselleştirme yaparak risk değerlendirme raporları paylaşmaktadır. Bu raporlarda küresel ve bölgesel düzeyde COVID-19'un yayılımı ve ilerlemesine yönelik bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca, toplam vaka, ölüm, yeni vaka ve aşılama sayılarına dair güncellemeleri de paylaşmaktadır (ASEAN, 2020a). İlk Risk Değerlendirme Raporu 20 Ocak 2020 tarihinde yayımlanmıştır (ASEAN BioDiaspora Regional Virtual Center, 2020).

ASEAN ülkeleri ayrıca afet risk yönetim sistemlerini COVID-19 mücadelesinde kullanmıştır. Halk sağlığına yönelik acil durum için ulusal ve bölgesel müdahaleleri desteklemiştir. Örneğin ASEAN AHA merkezi, COVID-19 döneminde salgın ile mücadele için yardım malzemeleri dağıtmıştır (ASEAN Secretariat, 2020a: 50).

³https://asean.org/?static_post=updatesasean-health-sector-efforts-combat-novelcoronavirus-COVID-19 adresi verilmiştir. Fakat verilen adrese ulaşamamaktadır. Daha sonraki incelemede, basın bültenlerini, risk değerlendirme raporları ve ilgili bağlantıları içeren salgınla ilgili bölgesel sağlık müdahaleleri için benzer bilgiler bu web sayfasında bulunduğu tespit edildi. <https://asean.org/asean-health-sector-efforts-in-the-prevention-detection-and-response-to-coronavirus-disease-2019-COVID-19-3/>

ASEAN, kriz yönetimi ve bilgi paylaşımı konusunda yetkililer arasında etkili bir iş birliği yürütmek amacıyla video konferanslar gerçekleştirerek, bölgelerarası diyaloglara katılmıştır. Krize karşı çok taraflı girişimleri desteklemiştir (Melo & Papageorgiou, 2021: 64). ASEAN, Artı Üç Ülke (Çin, Kore Cumhuriyeti ve Japonya) ile salgının etkilerinin hafifletmek için görüş alışverişlerinde ve iş birliğinde bulunmuştur. COVID-19 üzerine ortak bildiri yayımlamışlardır (ASEAN Socio-Cultural Community Department, 2020: 32). ASEAN Artı Üç ile yapılan video konferansında alınan kararlar, hastalığın teşhisi, müdahale şekli, aşuların araştırılması ve geliştirilmesinde bilgi paylaşımı, temel ilaçların ve cihazların yeterliliğinin sağlanması ve tıbbi personele ve tesislere teknik açıdan yardım malzemesi sağlanması, yanlış bilginin yayılımını önlenmesi, bölgesel ve küresel seviyede ortaklıkların kurulması gibi konularda iş birliğini geliştirmeye yönelik kararlar alınmıştır (ASEAN Socio-Cultural Community Department, 2020: 35). ASEAN'ın Çin, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın yanı sıra diğer ortakları ile de ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir. ABD, AB, Kanada, Avustralya ve Rusya ile iş birliğine yönelik toplantılar düzenlemiştir (Rüland, 2021 :6).

Özetle, COVID-19 krizinde ASEAN bölgesel iş birliği ve koordinasyonu sağlamak için toplantılar gerçekleştirmiştir. Krizle mücadele etmek için kendi içindeki mekanizmaları devreye sokmuştur. ASEAN virüs hakkında doğru bilgilendirme, krizin ekonomik açıdan etkilerini hafifletme ve sosyo-ekonomik düzenin korunmasına yönelik mücadele stratejileri hedeflemiş, buna yönelik üye devletlerini desteklemiştir. Bununla birlikte ASEAN üye devletleri arasında iş birliğinin yanı sıra Çin, Kore Cumhuriyeti ve Japonya (ASEAN +3), Rusya ve ABD gibi çeşitli ülkelerle de iş birliğine yönelik adımlar atmıştır. İş birliklerini bölgesel düzeyden küresel düzeye çıkararak krizle mücadelesini genişletmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA TASARIMI

3.1.Vaka Seçimi

Bu çalışma, ‘küresel yönetişimin ana aktörlerinden olan bölgesel örgütler, bir kriz zamanında dijital diplomasiyi nasıl kullanırlar? Dijital alanda krize nasıl yanıt verirler?’ sorusuna cevap vermek için küçük-N (*small-N*) karşılaştırmalı yöntemi benimsemektedir. Küçük-N karşılaştırma yöntemi hem vakaların ayrıntılı analizine hem de kapsamlı bir bağlamsallaştırma (*contextualization*) sağladığı için (Halperin ve Heath, 2020: 238) araştırmamız için avantaj sağlamaktadır. AB’nin ve ASEAN’ın farklı coğrafi bölgelerde yer almaları ve farklı bölgesel entegrasyon süreçlerine sahip olmaları nedeniyle ‘en farklı sistemler tasarımı’ olarak araştırmanın vakaları olarak seçilmiştir. Kriz zamanında dijital diplomasiyi farklı bölgelerdeki yaklaşımları karşılaştırılacaktır. Uluslararası örgütlerin meşruiyetlerinin azaldığı kırılgan bir dönemde, farklı entegrasyon süreçlerine sahip olan örgütlerin dijital alandaki benzerlikleri ön plana çıkarılarak. Bu sayede bölgesel örgütlerin meşruiyetlerini artırmada dijital alanların rolü (Corrie, 2015; Bjola ve Zaiotti, 2021 :9) ele alınacaktır.

AB ve ASEAN, bölgesel kimliğe yönelik farklı yaklaşımlara, farklı kurumsal yapılanmalara ve politikalara sahip olsa da her iki örgüt de kriz ve afet yönetimi konusunda uygulamalara ve stratejilere sahiptir. Yukarıda daha ayrıntılı olarak incelenen örgütlerin önemli sütunlarında bu konu ele alınmaktadır. AB’nin birinci ve ikinci sütununda ve ASEAN’ın sosyo-kültürel topluluğu sütununda kriz/afet yönetimi yürütülür. Bu sütunlarda krizlere yönelik çeşitli mekanizmalar bulunmaktadır. Bu mekanizmaların COVID-19 krizinde de devreye girdiği görülmektedir.

AB’nin ve ASEAN’ın vaka olarak seçilmesinin bir diğer nedeni, her iki bölgesel örgütün de dijital alanda varlıklarının bulunmasıdır. Twitter, Facebook ve YouTube gibi sosyal medya platformlarını kullanmaktadırlar (Hedling, 2020; Wright ve Guerrina, 2020; Manor, 2019; Pagovski, 2015). Çalışmanın araştırma sorusuna cevap verebilmek için seçilen vakaların Twitter hesapları ele alınacaktır. Twitter’ın seçilme nedeni ise Twitter, kriz zamanında daha aktif kullanılmakta ve gerçek

zamanlı kriz yönetimi için bir araç olarak görülmektedir (Manor, 2019: 32; Harris, 2013).

AB'nin (@EU_Commission) ve ASEAN'ın (@ASEAN) idari organlarına bağlı Twitter hesapları araştırmamız için seçilmiştir. AB'nin Twitter'da birçok resmi hesabı olmasına rağmen çalışma için Avrupa Komisyonu ele alınmıştır. Çünkü Avrupa Komisyonu kriz sırasında liderlik rolü üstlenerek krizin yönetiminde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, Avrupa Komisyonu, Konsey'e kıyasla COVID-19 krizinde daha etkin bir şekilde hareket etmiştir. Bu dönemde Konsey, Komisyon'un liderliğini takip etmiştir (Kassim, 2023).

Kriz döneminde Avrupa Komisyonu'nun Twitter hesabı da (@EU_Commission), Avrupa Konseyi'nin Twitter hesabına (@EUCouncil) göre daha aktif olmuştur. Kriz boyunca Avrupa Komisyonu'nun Twitter hesabında canlı basın toplantıları gerçekleştirilmiştir. Konsey'in Twitter hesabında bu toplantılar daha seyrek yapılmıştır. Ayrıca, Avrupa Komisyonu'nun Twitter hesabında ikili ilişkilere yönelik tweetler daha fazla yer almaktadır. Twitter'ın 'Gelişmiş Arama' özelliğinde aynı tarih aralığında (11.03.2020-01.07.2020) arama yapıldığında ikili ilişkilere (Çin ve Kore Cumhuriyeti) yönelik tweetler, Komisyonun Twitter hesabında bulunurken Konseyin Twitter hesabında bulunmamaktadır. Buna ek olarak Avrupa Komisyonu krizde dünya çapında küresel kampanya yürüterek Twitter'ı daha aktif kullanmıştır. Bu bağlamda Avrupa Komisyonu'nun Twitter hesabı, araştırma sorumuza daha iyi yanıt verebilmek ve daha doğru sonuçlara ulaşabilmek için incelenecektir.

3.2.Kavramsal Çerçeve

Kriz yönetimi ve dijital diplomasi arasında kurduğumuz köprü ile araştırmanın vakaları ele alınacaktır. Köprü kurulurken kriz yönetiminin teknik yönü göz ardı edilecektir. COVID-19 krizinde AB'nin (@EU_Commission) ve ASEAN'ın (@ASEAN) idari organına bağlı Twitter hesapları, dijital diplomasi pratikleri olarak incelenecektir. Bu inceleme kriz yönetimi aşamalarına göre yapılacaktır. COVID-19 krizi, kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası aşamalara ayrılacaktır. Bu aşamalar ise Boin vd.'nin (2018) oluşturduğu politika yapıcılar açısından kriz yönetimi çerçevesindeki (erken tanı, anlamlandırma, kritik karar verme, kriz koordinasyonu,

anlam oluşturma, performans muhasebesi ve ders çıkarma) anlamlandırma, kritik karar verme, kriz koordinasyonu ve anlam oluşturmaya göre ele alınacaktır.

Boin vd. (2018), kriz öncesi aşamayı krizin başlangıç aşaması olarak değerlendirir. Diğer bir ifadeyle kriz öncesi aşama krizi anlamlandırma (*sense-making*) aşamasıdır. Bu, belirsizliğe karşı yapılan bir anlamlandırmadır. Yaklaşan krizin sinyallerini algılamaktır. Yaklaşan krizin doğru tanımlanmasıdır. Kriz anı ise kritik karar alma, kriz koordinasyonu ve anlam oluşturma (*meaning-making*) aşamasıdır. Anlam oluşturma, meydana gelen krizin belirsizliğini azaltmak için eylemlerde bulunmaktır. Krize yönelik “...*neler oluyor, neden oluyor ve ne yapılması gerekiyor?*” sorularına dair cevapların verilmesidir (Boin vd., 2018: 32-33). Soruların cevapları “*inandırıcı bir hikâye (bir anlatı)*” ile kamuya iletilir. Kriz iletişiminin ön plana çıktığı bir aşamadır (Boin vd., 2005: 69-70). Daha sonra koordinasyonu sağlanan ve anlamı oluşan krizin son aşaması ele alınır. Kriz bu aşamada artık son bulur. Boin vd.’nin (2018) erevesindeki kriz sonrası aşama olan hesap verebilirlik ve ders çıkarma göz önünde bulundurulmayacaktır. Krizin son bulmasına yönelik davranışlar ve sinyaller ele alınacaktır.

Kriz ncesi aşama için belirlediğimiz tarih aralığı 28 Ocak 2020 ile başlayıp 10 Mart 2020’de son bulmaktadır. Çin’de meydana gelen bilinmeyen vakalardan yaklaşık bir ay sonra kriz öncesi aşamayı başlatma nedenimiz, ele aldığimiz Twitter hesaplarının konuya yönelik bu zaman diliminde tweet atmasıdır. AB 28 Ocak’ta, ASEAN ise 30 Ocak’ta krize yönelik ilk tweetlerini atmıştır. AB ilk tweetini ASEAN’a göre daha erken attığı için ve aralarındaki gün farkı çok olmadığı için başlangıç tarihi 28 Ocak 2020 olarak belirlendi.

DSÖ 11 Mart 2020’de COVID-19 pandemisini ilan etmiştir. 11 Mart 2020 tarihi ile kriz anı aşaması başlamıştır. 11 Mart-31 Aralık 2020 tarihleri arasındaki dönem krize yanıt verme aşamasıdır. Krize karşı kararlar alınması, koordinasyon sağlanması ve artık kesinleşen tehdide karşı anlam oluşturma aşamasına geçiş yapılmıştır.

Kriz sonrası aşama ise 1 Ocak 2021 tarihinde başlamaktadır. Çünkü 31 Aralık 2020 tarihi itibariyle Pfizer/BioNTech COVID-19 açısı, DSÖ’den acil kullanım onayı alan ilk aşı olmuştur (World Health Organization, 2020). Bir virüse verilecek en büyük yanıt, virüse karşı aşının geliştirilmesi olduğu için kriz sonrası aşama bu

tarihte başlatılmıştır. Bu aşamada aşı onayından sonraki bir ay ele alınmıştır. Kriz sonrası aşama, kriz öncesi eski rutine geri dönme anlamını taşısa da bu çalışmada krizin hafiflemesine yönelik bir kriz sonrası durum olarak incelenmiştir.

Kriz Öncesi	Kriz Anı	Kriz Sonrası
Krizi Anlamlandırma	Kritik Karar Alma Anlam Oluşturma	Krizin Sona Ermesi
28/01/2020-10/03/2020	11/03/2020-31/12/2020	01/01/2021-31/01/2021
Örgütlerin COVID-19'a yönelik ilk tweetleriyle başlayan dönem	DSÖ'nün pandemi ilanı ile başlayan dönem	DSÖ'nün ilk aşı onayı ile başlayan dönem

Tablo 5: COVID-19 krizinin kriz yönetimi aşamaları (Boin vd., 2005; Boin vd.,2018; Bjola, 2017).

3.3.Araştırma Yöntemi

Bu tez nitel bir araştırma yöntemi benimsemiştir. Bu yüzden araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini sağlamak için Morse vd.'nin (2002) doğrulama stratejileri takip edildi. Doğrulama stratejileri, metodolojik tutarlılık, örneklem yeterliliği, örneklem, veri toplama ve analiz arasında bir ilişki oluşturma, teorik düşünme ve teori geliştirme olarak ifade edilir. (1) Metodolojik tutarlılık, araştırma sorusu ile yöntemin birbiriyle uyumlu olmasını sağlamaktır. (2) Örneklem yeterliliğiyle örneklemin araştırma sorusuna uygun olması ve onu en iyi bir şekilde temsil etmesidir. (3) Örneklem, veri toplama ve analiz arasında dinamik bir ilişki geliştirilmesi, bir diğer strateji arasındadır. Verileri eşzamanlı olarak toplama, analiz etme, bilinen ve bilinmesi gerekenler arasında karşılıklı bir etkileşim sağlanmasıdır. (4) Dördüncü adım teorik düşünmedir. Verilerden ortaya çıkan fikirlerin yeni verilerden yeniden doğrulanmasıdır. (5) Son olarak mikro perspektif (veriler) ile makro perspektif (kavramsal/teorik anlayış) arasında tartışılarak teori geliştirilir ve çalışma son bulur (Morse vd., 2002: 18-19). Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği için bu adımlara dikkat edilmiştir.

Tezde nitel içerik analizinden faydalanılmıştır. İçerik analizi sistematik bir şekilde metinlerin analiz edilmesidir. Bu metinler, siyasi liderlerin seçim bildirimleri

ve haberler olabildiği gibi resmî belgeler, kültürel belgeler ve kişisel belgeler de analiz edilmektedir (Halperin ve Heath, 2020: 373-374). İki tür içerik analiz yönetimi vardır. Bunlar nicel içerik analizi ve nitel içerik analizidir. Araştırmamız nitel içerik analizine göre yapılacaktır. Nitel içerik analizi, içeriğe yüzeysel olarak değil daha derinlemesine bakar. Anlamlar, normlar, değerler, güdüler ve amaçlara yönelik bilgiler sağlar (Halperin ve Heath, 2020: 376-377).

@ASEAN ve @EU_Commission Twitter hesapları, Halperin ve Heath (2020)'in dört adımlı nitel içerik analizi kullanılarak incelenmiştir. Bu dört adımlı araştırmanın ilk adımı, araştırma sorusuna cevap verecek materyalin saptanmasıdır. İkinci adımda saptanan materyalin ne kadarının analiz edileceği seçilir. Araştırmayla ilgili konular veya kategoriler belirlenir. Üçüncü adım, belirlenen materyalin kayıt biriminin seçilmesidir. Tek bir kelime veya sembol, bir cümle veya paragraf, bir tema, bir karakter ve bir haber veya tüm metin olarak beş kayıt birimi oluşturulabilir. Son olarak kayıtlanan birimler için kodlama protokolü oluşturulur. Her değişken için bir kod veya her tema için bir etiket belirlenir. Metnin içinde bu kodların işaretlenmesi ile dördüncü adım tamamlanır (Halperin ve Heath, 2020: 376-380).

Yukarıdaki aşamalara göre araştırma sorumuza cevap verecek veri seti olarak @EU_Commission ve @ASEAN Twitter hesapları ele alındı. İkinci adımda seçilen hesaplarda COVID-19 krizi boyunca atılan tweetler analiz edilmek için seçildi. Üçüncü adımda COVID-19 krizinde atılan tweetlerin hangilerinin COVID-19 ile ilgili olduğu belirlendi, kaydedilecek birim seçildi. Son adımda kaydedilen birimler kodlandı. COVID-19 ile ilgili her tweet kodlanıp, etiketlendi.

Belirlenen tarih aralığında @EU_Commission hesabındaki (n=2837) ve @ASEAN hesabındaki (n=804) tweetler incelendi. Bu tweetlere Twitter API ile erişildi. R ve Python⁴ program dilleri aracılığıyla hesaplardan atılan geçmişe ait tweetlere ulaşıldı. Ulaşılan tweetlere şu sorular soruldu: Tweetin içeriği COVID-19 ile ilgili mi? COVID-19 dışındaki konularla mı ilgili? COVID-19 ile ilgili tweetlerin konusu ve iletildiği mesaj nedir? Bu sorulara göre kodlama gerçekleştirildi.

Veriler, gömülü kod (*grounded codes*) yaklaşımı tercih edilerek kodlandı. Bu kodlama yaklaşımı açık kodlamadır. Önceden belirlenen bir kodlama listesi yoktur,

⁴ @ASEAN hesabından belirlenen tarih aralığındaki tweetlere R ile erişilirken, teknik nedenlerden dolayı @EU_Commission hesabındaki tweetlere Python ile erişildi.

verilere göre kodlama yapılmaktadır (Halperin ve Heath, 2020: 380). Bu bağlamda çalışmada tweetlere göre kodlama yapıldı. Tweetler okundukça bir kodlama listesi oluşturuldu. Eğer yeni okunan bir tweet listede olan bir koda ait değilse yeni bir kod oluşturuldu. Tümevarımsal bir şekilde analiz gerçekleştirildi. Ek olarak, veri sayısının çok olmasından dolayı bir bilgisayar programı kullanıldı. Elde edilen veriler Atlas.ti kullanılarak kodlanıp, analiz edildi.

Tweetler 6+3 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar, bilgilendirme, örgüt içi iş birliği, üye devlet dışı iş birliği, bireysel hikayeler, etkinlikler ve duyurulardır. Kategorilerin içerikleri şu şekildedir:

1. Bilgilendirme: Virüse karşı bilgilendirme (maske-mesafe-hijyen), ortak alınan önlemler, kısıtlamalar, sektörel önlemler, kısıtlamaların hafifletilmesi, tedavi/aşı, dezenformasyona karşı doğru bilgi ve farkındalık.

2. Örgüt içi iş birliği: Ekonomik destek programları, tıbbi ekipman yardımları.

3. Üye devlet dışı iş birliği: Sanal zirveler, sanal zirvede çekilen diplomatik fotoğraflar.

4. Bireysel hikayeler: Pandemiye karşı bireylerin mücadele hikayesi.

5. Etkinlikler: Kültürel etkinlikler, web seminerleri, konserler, spor yapmaya teşvik tweetleri.

6. Duyurular: Planlanan programların, web seminerinin duyurusu.

Ek olarak, AB için kampanya, üçüncü ülkelere yardım ve basın açıklaması (canlı yayın) kategorisi eklenmiştir.

7. Kampanya: AB'nin yürüttüğü 'Koronavirüse Küresel Müdahale' kampanyasına (*#GlobalResponse*) ve 'Küresel Hedef: Geleceğimiz için Birleşin' kampanyasına (*#GlobalGoalUnite*) yönelik duyurular ve destek tweetleri.

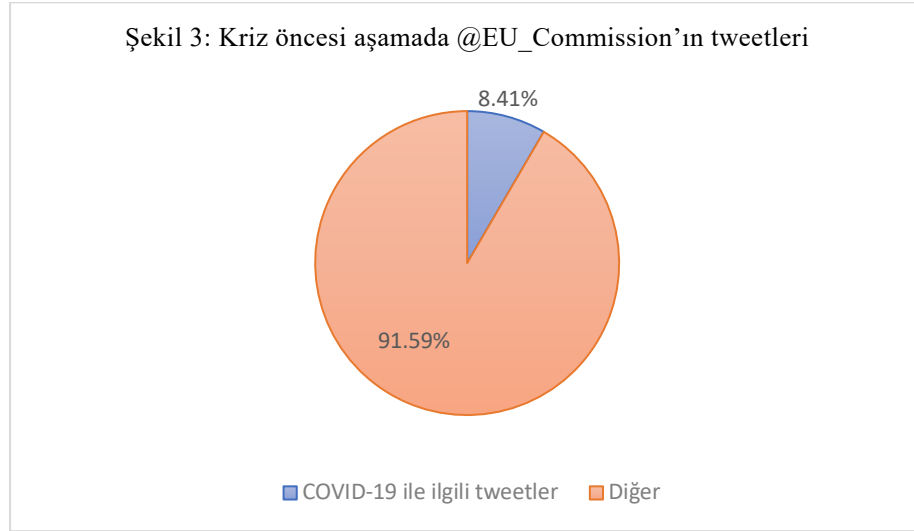
8. Üçüncü ülkelere yardım: AB'nin üçüncü ülkelere yaptığı sağlık ekipmanı ve mali yardım içeren tweetler.

9. Basın açıklaması: AB'nin Twitter'da canlı yayınlanan basın açıklamaları.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: VAKALARIN ANALİZİ

4.1.Kriz Öncesi Aşama: Krizi Anlamlandırma

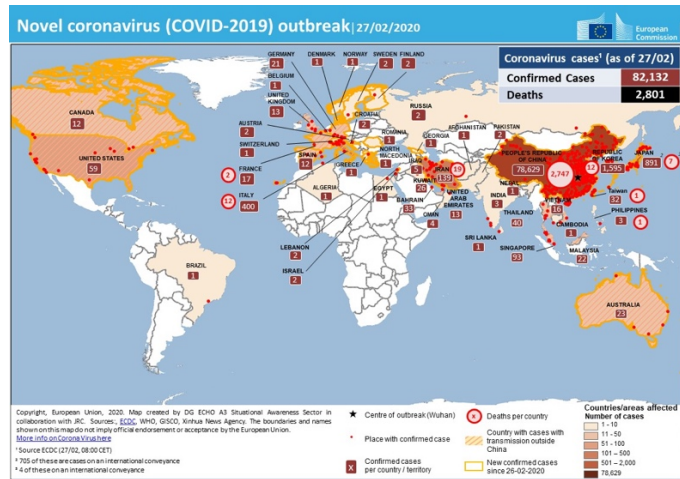
Belirlediğimiz kriz öncesi aşamada AB'nin @EU_Commission hesabından 321 adet tweet atılmıştır. Bu tweetlerin 27 tanesi COVID-19 ile ilgili olmuştur. COVID-19 ile ilgili tweetler, basın toplantıları, virüse yönelik AB tarafından gerçekleştirilen eylemler (yabancı ülkedeki AB vatandaşlarının ülkelerine geri dönmesi, Çin'e koruyucu ekipman sağlanması, malzeme temini, aşı araştırmaları için fon), hastalığa karşı vatandaşların alacakları önlemler, İtalya'yı destekleme mesajı, salgının AB ekonomisine etkisi ve acil numaralar hakkında olmuştur.



AB, @EU_Commission hesabından 28 Ocak 2020'de #coronavirus hashtagi ile koronavirüse yönelik ilk tweetini atmıştır. Tweet, koronavirüs yayılımının arttığını ve AB Sivil Koruma Mekanizmasının devreye girdiğini ilan etmiştir. Salgının merkezi olan Wuhan'dan AB vatandaşlarının tahliye edileceği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, vaka ve ölüm sayılarına yönelik harita paylaşılmıştır. Bu harita, salgının merkezi olan Çin'de ve çevre ülkelerde meydana gelen vaka ve ölüm sayılarını içermektedir.



Resim 1: @EU_Commission hesabından atılan koronavirüs ile ilgili ilk tweet (European Commission, 2020a)



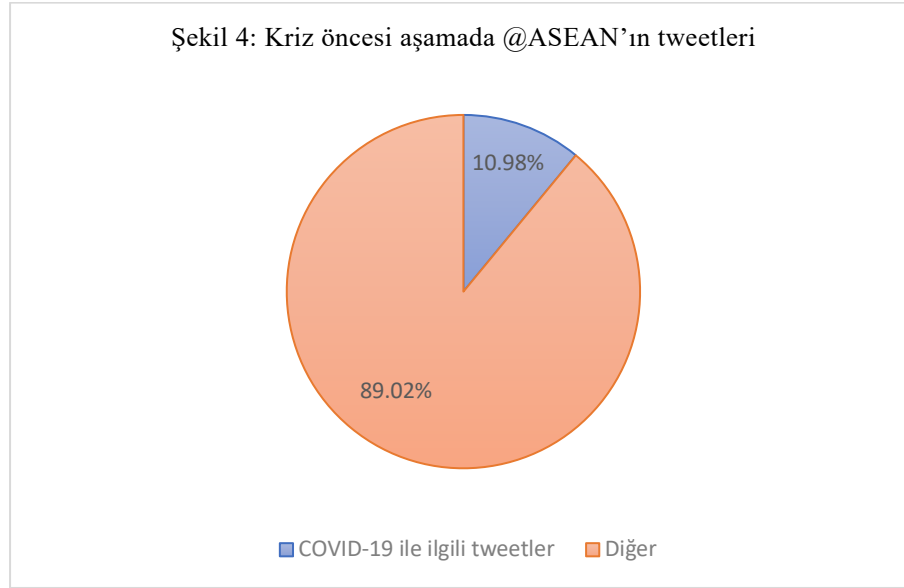
Resim 2: @EU_Commission hesabından atılan bir tweetin ekli resmi (European Commission, 2020b)

Atılan bir tweetin ekli resminde ise koronavirüsün geniş çaplı yayılımı gösterilmiştir (European Commission, 2020b). Koronavirüs için atılan ilk tweette sadece Çin ve çevre ülkeleri kapsayan bir alan gösteriliyorken, bu resimde dünya haritası üzerinden vakalar ve ölüm sayıları verilmiştir. Bu bağlamda 28 Şubat 2020’de atılan bu tweet, 28 Ocak’ta atılan ilk tweete göre AB’nin krize karşı geç de olsa farkındalığının arttığına işaret etmektedir.

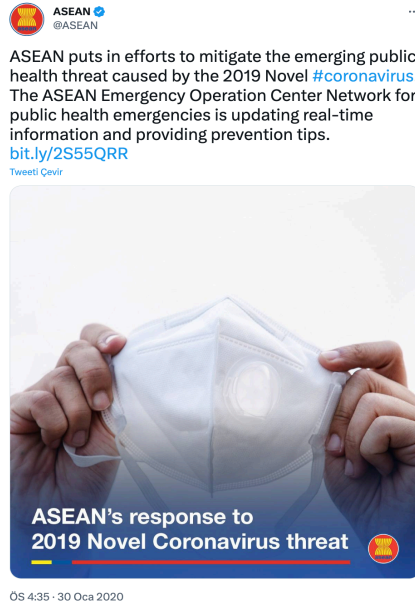
AB bu dönemde Twitter’ı virüs hakkında bilgilendirme ve örgütün gerçekleştirdiği eylemleri iletme için kullanmıştır. Basın toplantıları Twitter’dan

canlı yayınlanmış, bu sayede daha geniş kitlelere ulaşmak hedeflenmiştir. Ayrıca bazı tweetlerde AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım (@eu_echo), Takip ve Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi (@ECDC_EU) ve Avrupa Kriz Yönetimi Komiseri (@JanezLenarcic) gibi kişi ve kurumları ekleyerek, COVID-19'un bir kriz yönetimi kapsamına alındığına işaret etmektedir.

ASEAN ise kriz öncesi aşamada 82 tweet atmıştır. Bu tweetlerden sadece 9 tanesi koronavirüsle ilgili olmuştur. Kriz öncesinde COVID-19'a yönelik atılan tweetler, virüs hakkında bilgi, virüsün nasıl yayıldığı, hastalığın semptomları, virüsün bulaşmasını engelleyecek yöntemler, üye ülkelerin acil durum numaraları ve ASEAN'ın Çin ile COVID-19 ile ilgili iş birliği hakkındadır. Benzer şekilde ASEAN da Twitter'ı bilgilendirme amacıyla kullanmıştır. ASEAN #coronavirus hashtagi, AB ise hem #coronavirus hem de #COVID19 hashtagi kullanarak her iki örgüt de kriz öncesi aşamada daha geniş kitlelere ulaşmayı hedeflemiştir.



ASEAN (@ASEAN), COVID-19 ile ilgili ilk tweetini 30 Ocak 2020'de atmıştır. ASEAN'ın halk sağlığını tehlikeye sokacak virüse karşı cevap vereceğine yönelik bir tweettir. Virüs hakkında bilgiler içeren bir link paylaşılmıştır. Bu internet sitesi örgütün kriz yönetimi mekanizmasına bağlıdır.



Resim 3: @ASEAN hesabından atılan koronavirüs ile ilgili ilk tweet (ASEAN, 2020c)

ASEAN, koronavirüsün merkezine yakın bir bölgede olması ve Çin dışında görülen ikinci vakanın kendi üye devletinde görülmesine rağmen konuya dair ilk tweeti 30 Ocak'ta olmuştur. Her iki örgüt de kendi üye devletlerinde görülen vakalardan sonra koronavirüs ile ilgili tweet atmışlardır. Salgının ciddiyetine yönelik hızlı hareket edilememiştir. Kriz öncesi aşamada, krizi anlamlandırmada ASEAN ve AB yetersiz kalmıştır. Krize yönelik tweetlerin sıklığı yetersizdir. Bu aşamada AB'nin konuyla ilgili tweetlerinin oranı yaklaşık yüzde 8,41 iken ASEAN'ın oranı yaklaşık yüzde 10,98 olmuştur.

	Kavram	Sıklık	Kavram	Sıklık
1	EU	131	ASEAN	27
2	Europe	52	plastic	10
3	country	32	effort	8
4	climate	30	waste	6
5	woman	29	Brunei	5
6	citizen	26	coronavirus	5
7	people	26	Day	5
8	strategy	22	community	4
9	business	21	friend	4
10	energy	21	partnership	4
11	economy	19	region	4
12	border	18	woman	4
13	cancer	18	world	4

14	President@vonderleyen	17	area	3
15	EUGreenDeal	16	chance	3
16	change	15	citizen	3
17	data	15	city	3
18	future	15	conference	3
19	job	14	cooperation	3
20	right	14	Darussalam	3
21	action	13	day	3
22	area	13	economy	3
23	investment	13	February	3
24	negotiation	13	future	3
25	opportunity	13	International	3
26	research	13	insight	3
27	response	13	issue	3
28	time	13	management	3
29	conference	12	Mari	3
30	growth	12	Myanmar	3

Tablo 6: ASEAN’in ve AB’nin kriz öncesi aşamadaki ‘tüm tweetlerinin’ arasında en çok tekrar eden ilk 30 kavram

Yukarıdaki tabloda⁵ görüldüğü üzere krizle ilgili kavramlar ilk sıralarda yer almamaktadır. Bu dönemde atılan ‘tüm tweetler’in arasından krizle ilgili kavramlar, AB’nin 27. sıradaki “response” ile ASEAN’in ise 6. sıradaki “coronavirus” ile olmuştur. Krize dair kavramlar diğerlerine göre daha az tekrarlanmıştır. Kısacası, kriz ciddiye alınmamıştır. Virüse karşı farkındalık eksiktir. Salgının bir krize dönüşeceğine yönelik sinyaller yeterince iyi algılanamamıştır.

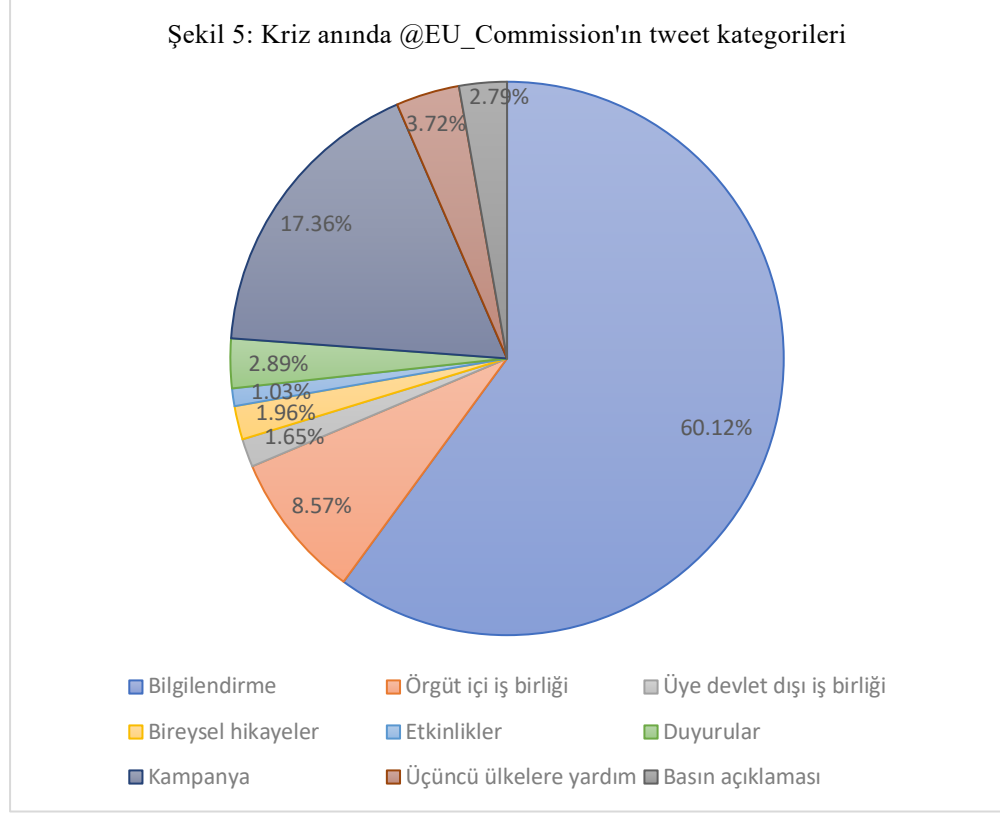
4.2. Kriz Anı Aşaması: Kritik Karar Alma ve Anlam Oluşturma

4.2.1. Kriz Anı: Avrupa Birliği

AB, 11 Mart 2020 ve 31 Aralık 2020 tarihleri arasında @EU_Commission hesabından 9 ayda toplam 2332 adet tweet atmıştır. Bu tweetlerden 968 adeti, COVID-19 krizi ile ilgilidir. Kriz ile ilgili tweetlerin çoğunluğu bilgilendirme amacı taşımaktadır.

⁵ Atlas.ti programı tarafından kavramlar otomatik olarak belirlenmiştir. Anlamsız kavram olan “&” listeden çıkarılmıştır.

Şekil 5: Kriz anında @EU_Commission'ın tweet kategorileri



Bilgilendirme

Bilgilendirme, AB'nin krize karşı devreye girdiği mekanizmaları ve eylemleri; virüse karşı bireylerin alacakları önlemler (maske, mesafe, hijyen, test); kısıtlamalar ile ilgili güncel gelişmeler; ekonomi, ticaret, ulaşım, tarım, sağlık ve turizm gibi sektörlere yönelik önlemler; AB'nin üye devletlerine sağladığı destekler (tıbbi malzemeler) ve fonlar (SURE programı) hakkında olmuştur. Bilgilendirme içerikli tweetlerde AB'nin krize yanıtları görseller ile aktardığı görülmektedir. Bununla birlikte, Twitter'dan canlı yayınlar veya videolar aracılığı ile güncel gelişmeler ve alınan kararlar aktarılmıştır.



Resim 4: Üye devletlerin desteklendiğine yönelik tweet (European Commission, 2020c)



Resim 5: @EU_Commission hesabından canlı yayınlanan basın toplantısı (European Commission, 2020d)

Dezenformasyon

AB'nin kriz zamanında bilgilendirme içeriklerinden bir diğeri ise dezenformasyondur. AB'nin Twitter'da kriz zamanında dezenformasyonla mücadele

çabası içinde olduğu görülmektedir. Kriz zamanında atılan tweetlerin 34 adeti, dezenformasyon hakkındadır. Krizde yayılan yanlış bilgileri doğru bilgi ile değiştirmek amaçlanmaktadır. Örneğin, 5G teknolojisinin koronavirüs salgını ile arasında bir bağlantısının olmadığı bir videolu paylaşım ile ifade edilmiştir. AB, komplo teorileri ve yanlış bilgilere karşı farkındalığı teşvik etmiştir. Tweetlerde #EUvsDisinfo, #ThinkBeforeYouShare ve #FactsMatter hashtagleri kullanılmıştır. Ayrıca dezenformasyon ile mücadelede @UNESCO ile iş birliği içinde olduğu da belirtilmiştir.



Resim 6: Dezenformasyona karşı @UNESCO ile iş birliği tweeti (European Commission, 2020e)

Etkileşim

Twitter aracılığıyla yapılan bilgilendirmelerin çoğunluğu tek yönlü olmasına rağmen zaman zaman kullanıcılarla etkileşim de sağlanmıştır. AB'nin kriz zamanında COVID-19 ile ilgili attığı tweetlerin sadece 12 tanesi izleyicilere doğrudan yanıt verir. AB kriz zamanda kullanıcılar ile etkileşim kurarak bilgi akışını sağlamaya çalışmıştır. Örneğin 11 Mart 2020'de @EU_Commission hesabından

atılan tweete bir kullanıcı yanıt vermiş, daha sonra AB bu kullanıcıyı cevaplamıştır. Diyalog şu şekilde gerçekleşmiştir:

“@EU_Commission 11 Mart 2020: We stand by Italy during these trying times. 🇮🇹🇪🇺 Share your words of support for our Italian friends here – we will pass them on to our Italian audience! They are our colleagues, friends and EU family. ❤️ Cari amici, siamo con voi. #COVID19” (European Commission, 2020f).

“@ilceruttino 11 Mart 2020: Bla, bla, bla... only words from #EU! #Italy must receive concrete help! #COVID19” (Ceruti, 2020).

“@EU_Commission 11 Mart 2020: We are working on all fronts to tackle the #COVID19 outbreak, including: 💡Coordinating Member State actions 💡Mobilising €140 million for research on vaccines, diagnosis, treatment 💡Bringing forward an Investment Fund of €25bn to help healthcare systems, SMEs, labour markets” (European Commission, 2020g).

AB, COVID-19 krizinde zor zamanlar geçiren üye devleti İtalya'nın yanında olduğuna dair tweet atmıştır. Fakat @ilceruttino adındaki kullanıcı daha somut adımlar atılması gerektiğini eleştirel olarak ifade etmiştir. AB doğrudan kullanıcıya yanıt vererek örgütün yaptığı eylemleri sıralamıştır. Diğer etkileşim tweetleri de bilgilendirmeye yönelik olmuştur. AB'nin etkileşim yönelik tweetleri krizin ilk ayında, mart ayı içinde olmuşken daha sonra Twitter aracılığı ile etkileşim gerçekleşmemiştir.

İş birliği

@EU_Commission hesabından sadece hastalığa karşı alınan önlemler, kısıtlamalar veya üye devletler arasında iş birliğine yönelik tweetler atılmamıştır. Üye devlet dışı iş birliklerini içeren tweetler de bulunmaktadır. Diğer ülkelerin devlet başkanları ile video konferans aracılığı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Örneğin, AB Komisyonu Başkanı Ursula Gertrud von der Leyen ve AB Konseyi Başkanı Charles Michel, Japonya Başbakanı Şinzo Abe ile video konferans ile görüşmüştür. Üç liderin resmi Twitter hesapları eklenerek atılan tweette, krize karşı dayanışma ve iş birliği içinde oldukları ifade edilmiştir. Kriz zamanında çeşitli ikili ilişkiler sanal araçlar ile yürütülmüş, Twitter'da paylaşılmıştır.



Resim 7: Japonya başbakanı Şinzo Abe ile yapılan görüşmeye dair tweet (European Commission, 2020h)



Resim 8: Avustralya başbakanı Scott Morrison ile yapılan videokonferansa dair tweet (European Commission, 2020i)

Kampanya

AB'nin küresel çapta yaptığı girişim ve kampanya ile krizle mücadele etmeye çalıştığı görülmektedir. 'Koronavirüs Küresel Müdahalesi' girişimine Ursula von der Leyen liderliğindeki Avrupa Komisyonu öncülük etmiştir. Bu kampanya, Dünya Sağlık Örgütü'nün 24 Nisan 2020'de diğer hükümetler ve ortaklarıyla birlikte pandemiye karşı başlattığı küresel eylem çağrısına bir yanittir. 4 Mayıs'ta başlayacak olan bağış maratonuna kadar çeşitli aktörlerden para toplanması amaçlanmıştır. Dünya genelinde koronavirüs aşılara, tedavilerine ve testlerine herkesin erişebilmesini amaçlayan ve salgından etkilenen bölgelerin yeniden inşası için düzenlenen küresel bir girişimdir. COVID-19 ile savaşmak için 7,5 milyar € bağış toplanması amaçlanmıştır (European Commission, 2020b).

Uluslararası örgütlerden devlet başkanlarına, sanatçılardan şirket sahiplerine, sivil toplum kuruluşlarından aktivistlere kadar birçok aktör kampanyaya destek olmuş ve paranın toplanması için geniş çaplı bir kampanya yürütülmüştür. Twitter'da kampanyaya yönelik videolar yayımlanmış, küresel iş birliği çağrısı yapılmıştır. Kampanyaya katılanların isimlerini veya Twitter kullanıcı adlarını belirterek tweetler atılmıştır. Bununla birlikte, #GlobalResponse, #UnitedAgainstCoronavirus ve #StrongerTogether hashtagleri kullanılarak kampanyanın yayılması ve görünür olması sağlanmıştır.

Daha sonra yine aynı hedefler için 28 Mayıs 2020'de bağış kampanyası başlatılmıştır. Bağış kampanyası, 27 Haziran 2020 tarihinde AB Komisyonu'nun Global Citizen ile düzenlediği 'Küresel Hedef: Geleceğimiz için Birleşin' sanal etkinliğiyle son bulmuştur. Koronavirüs aşılarının, testlerinin ve tedavilerinin geliştirilmesi ve bunlara eşit şartlarda erişim sağlanması için küresel bir bağış zirvesi gerçekleştirilmiş ve konserler düzenlenmiştir. (European Commission, 2020a). Yine birçok devlet başkanı, uluslararası örgüt, sporcu ve aktivistin desteği alınmış, sanatçılarla iş birliği gerçekleştirilmiştir. Küresel Hedef: Geleceğimiz için Birleşin sanal etkinliği #GlobalGoalUnite, #StrongerTogether ve #UnitedAgainstCoronavirus hashtagleri ile Twitter'dan desteklenmiştir. Hem 'Koronavirüse Küresel Müdahale' kampanyasında hem de 'Küresel Hedef: Geleceğimiz için Birleşin' kampanyasında AB Twitter'ı aktif olarak kullanmıştır. Bu iki kampanya için toplamda 168 tweet (Koronavirüse Küresel Müdahale (93), Küresel Hedef: Geleceğimiz için Birleşin

(75)) atılmıştır. Kriz zamanında Twitter, geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyen bir kampanya için kullanılmıştır.

Ağ Kurma

AB'nin kriz zamanında Twitter'ı ağlar kurmak için de kullandığı gözlemlenmiştir. Özellikle yukarıda bahsettiğimiz kampanya sayesinde uluslararası örgütlerden sanatçılara, siyasetçilerden sporculara kadar oldukça geniş ağ kurmayı başarmıştır. Tweetler, kampanyayı desteklemeye yönelik yazılı ifadeler, videolar veya resimlerle desteklenmiş tweetlerden oluşmaktadır. Genel olarak ifadeler ise pandemiye karşı uluslararası toplumun arasında birliği sağlamak ve güçleri birleştirmek üzerine olmuştur. Uluslararası örgütlerden Dünya Ticaret Örgütü (@wto), Dünya Sağlık Örgütü (@WHO), DSÖ Başkanı (@DrTedros), Birleşmiş Milletler (@UN), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (@UNESCO), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (@UNFPA) ve UNICEF Genel Direktörü Henrietta H. Fore (@unicefchief) kampanyayı desteklemiştir.

Her iki kampanya da çeşitli ülkelerin devlet başkanları tarafından desteklenmiştir. Özellikle ikinci kampanya birçok devlet başkanının desteğini almıştır. Avustralya Başbakanı Scott Morrison (@ScottMorrisonMP), Japonya Başbakanı Şinzo Abe (@AbeShinzo), Yeni Zelanda başbakanı Jacinda Ardern (@jacindaardern), İspanya Başbakanı Pedro Sánchez (@sanchezcastejon), Kanada Başbakanı Justin Trudeau (@JustinTrudeau), Belçika Başbakanı Sophie Wilmes (@Sophie_Wilmes), Norveç Başbakanı Erna Solberg (@erna_solberg), Yunanistan Başbakanı Kyriakos Mitsotakis (@kmitsotakis), İsveç Başbakanı (@SwedishPM), Slovakya Cumhurbaşkanı Zuzana Čaputová (@ZuzanaCaputova), İngiltere Başbakanı Boris Johnson (@BorisJohnson), Güney Afrika Devlet Başkanı Cyril Ramaphosa (@cyrilRamaphosa), Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron (@EmmanuelMacron), Lüksemburg Başbakanı Xavier Bettel (@Xavier_Bettel), Sırbistan Hükümeti (@SerbianGov), İtalya Başbakanı Giuseppe Conte (@GiuseppeConteIT), Hollanda Başbakanı Mark Rutte (@MinPres) ve siyasetçilerden Danimarkalı siyasetçi Rasmus Prehn (@rasmusprehn) ve İsviçreli Siyasetçi Simonetta Sommaruga (@s_sommaruga) kampanyayı Twitter aracılığı ile desteklemiştir.



Resim 9: İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın #GlobalGoalUnite kampanyasına verdiği destek tweeti (European Commission, 2020j)

Kampanyanın daha geniş kitlelere ulaşması için çeşitli ülkelerden sanatçılar, sporcular, savunuculuk kurumları ve büyük şirket sahipleri de kampanyayı destekleyenler arasında olmuştur. Örneğin, Yunan tenisçi Stefanos Çiçipas (@StefTsitsipas), ABD'li ünlü şarkıcılar Miley Cyrus (@MileyCyrus), Justin Bieber (@justinbieber) ve Lady Gaga (@ladygaga), Britanyalı rock grubu Coldplay (@coldplay), Avustralyalı aktör ve yapımcı Hugh Jackman (@RealHughJackman) ve Nijeryalı Afropop şarkıcısı Yemi Eberechi Alade (@yemialadee) kampanyaya dahil olmuşlardır. Bununla birlikte, Global Citizen'ın kurucu ortağı Hugh Evans (@Hughcevans), Bill & Melinda Gates Vakfı'nın kurduğu aşı ittifakı Gavi, the Vaccine Alliance (@gavi) ve CEO'sı Seth Berkley (@GaviSeth), Bill & Melinda Gates Vakfı'nın kurucusu Melinda French Gates (@MelindaGates) ve Amerikalı iş insanı Bill Gates (@BillGates), Amerikalı politikacı ve iş insanı Michael Rubens Bloomberg (@MikeBloomberg) ve Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (@UEFA) kampanyayı destekleyenler arasındadır. Temel amacın bir araya gelip dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek ve COVID-19 krizine karşı ortak mücadele etmek olduğu ifade edilmiştir.



Resim 10: Britanyalı rock grubu Coldplay’ın #GlobalGoalUnite kampanyası tweeti (European Commission, 2020k)

Diğer

Ayrıca AB, bireysel hikayelerle ile virüsle nasıl mücadele edildiğini Twitter’den yayımladığı videolar ve resimler ile göstermiştir. Slovenya’daki aile doktorunun, Yunanistan’daki otobüs şoförünün, Hollanda’daki nakliyecinin ve birçok çeşitli iş kolundan ve farklı ülkelerden insanların pandemiye karşı mücadeleleri anlatılmıştır. Bireysel hikayeler, birlik ve dayanışma içinde olduğunu göstermeye yöneliktir. Ayrıca, kriz zamanında AB kullanıcılarına çeşitli etkinlikleri yapmayı teşvik etmiştir. Twitter’da kültürel etkinlikleri ve konserleri duyurmuştur. Ayrıca, spor yapın, sağlığınız için aktif olun mesajını vermiştir. Bunu #BeActiveAtHome hashtagını kullanarak yapmıştır.

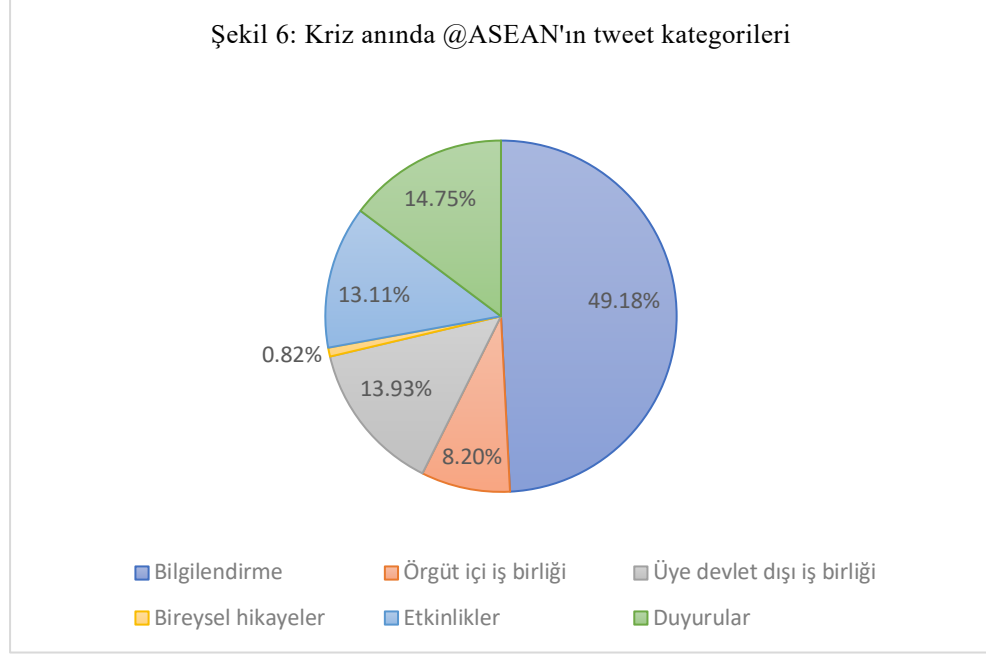
Özetle, DSÖ'nün pandemi ilanı ile kriz daha belirgin hale gelmiştir. 11 Mart'ta pandemi ilanı ile AB'nin Twitter'ı gerçek zamanlı bir bilgilendirme aracı olarak kullandığı görülmektedir. Özellikle DSÖ'nün pandemi ilanından sonra, haziran ayının sonuna kadar Twitter yoğun olarak kullanılmıştır. COVID-19'a yönelik atılan tweetlerin sıklığı oldukça fazla olmuştur. Büyük bir kısımdan oluşan bilgilendirme tweetlerinde, AB içinde COVID-19'a karşı alınan sektörel tedbirlerden, sınırları içindeki kısıtlamalardan, fonlardan, bütçe açıklamalarından, üye devletlere sağladıkları ekipmanlar ve finansal yardımlardan, virüsün yayılımını engelleyecek önlemlerden (maske-mesafe-hijyen) bahsedilmiştir. Bu tweetlerin hedef kitlesi doğrudan, AB üye devletleri vatandaşlarıdır. Bu bağlamda kriz zamanında AB'nin anlatısı, üye devletler arasında birlik ve dayanışma içinde krizin üstesinden gelmektir. #EUsolidarity, #EuropeansAgainstCoronavirus, #EuropeansAgainstCovid19 ve #StrongerTogether hashtagler ile anlatısını desteklemiştir. Bununla birlikte, krizlerde ortaya çıkan en büyük sorunlardan biri olan dezenformasyona karşı bilgilendirmeler yapmıştır. Doğru bilgi yayılımına kriz zamanında önem vermiştir. Ayrıca sınırları dışındaki ülkelere yaptığı yardımlar hakkında da bilgilendirmede bulunmuştur.

AB, COVID-19'un teşhis, tedavi ve aşı için fon toplamak, bunları dünyanın her köşesine dağıtmak amacıyla başlatılan kampanyalar ile Twitter'ı oldukça aktif kullanmıştır. Kampanyalar, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, devlet başkanları, iş insanları, sanatçılar ve sporcular tarafından desteklenmiştir. AB, bir kriz zamanında çeşitli ağlar kurmaya çalışmıştır. Ayrıca, uluslararası iş birliği ve küresel kampanyalar ile de üye devlet dışındaki kitlelere de ulaşmaya çalışmıştır.

4.2.2. Kriz Anı: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)

ASEAN, 11 Mart 2020 ve 31 Aralık 2020 tarihleri arasında @ASEAN hesabından 9 ayda toplam 673 adet tweet atmıştır. Bu tweetlerden 122 adeti COVID-19 krizi ile ilgilidir. Bu aşamada tweetlerin çoğu bilgilendirme üzerine olmuştur.

Şekil 6: Kriz anında @ASEAN'ın tweet kategorileri



Bilgilendirme

ASEAN üye devletleri tarafından COVID-19 krizine karşı alınan ortak kararlar, ekonomik önlemler ve üye devletlerin durumuyla ilgili güncel gelişmeler, virüse karşı alınacak tedbirler, vaka sayıları, kısıtlamalar ve seyahat uyarıları gibi konularla ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Tweetler görseller ve video aracılığı ile desteklenmiştir. Web adresleri de paylaşılmıştır. Ayrıntılı bilgilerin web adreslerinden ulaşılacağı bilgisi verilmiştir. Ayrıca, hashtaglerin kullanımıyla da belirli konular ve mesajlar vurgulanmıştır. Örneğin, #StayingHome, #socialdistancing ve #StayStrong gibi hashtagler kullanılarak virüse karşı alınacak tedbirler hakkında bilgilendirme yapılmış ve toplumun dikkati bu önlemlere çekilmiştir.



#ASEAN believes in togetherness and leaving no one behind. Remember to be kind and supportive to those affected by, suspected of or exposed to Covid 19. Show empathy, provide facts and adopt practical measures, e.g. handwashing, to protect yourself, your family & your community.

[Tweeti Çevir](#)



ÖÖ 6:00 - 23 Mar 2020

19 Retweet 3 Alıntı Tweetler 25 Beğeni

Resim 11: Bilgilendirmeye dair tweet (ASEAN, 2020d)

ASEAN tarafından düzenlenen çeşitli web seminerleri ve etkinlikler için bir dizi duyuru ve davet de bilgilendirme tweetlerini içermektedir. Etkinlikler, ekonominin sürdürülmesi, COVID-19 sırasında aktif kalma, barış ve güvenlik ve dijital okuryazarlık gibi çok çeşitli konuları kapsamaktadır. Bunlara yönelik web konferansları düzenlenmiştir. Ayrıca, bir web seminerinin duyurusu için atılan tweette ASEAN'a bağlı kuruluşlar ile Uluslararası Kızılhaç'ın resmi Twitter hesabı (@ifrc) bulunmaktadır. ASEAN'ın etkileşimi interaktif web seminerleriyle gerçekleşmiştir.

Dezenformasyon

ASEAN, kriz anında dezenformasyona yönelik bilgilendirme de yapmıştır. COVID-19 ile ilgili atılan tweetlerden 3 tanesi bu konuya yönelik olmuştur. Tweetler, yalan haberlerin COVID-19 krizine olumsuz etkisini vurgulamaktadır. COVID-19 krizinin olumsuz etkilerine karşı sahte haberler ve yanlış bilgilere karşı vatandaşlar uyarılmıştır. Bilgi paylaşımı yapılmadan önce bilginin doğruluğunun

kontrol edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dezenformasyona karşı bilinçlendirme çalışması yapılmıştır.

İş birliği

ASEAN, COVID-19 krizine karşı üye devletler arasında iş birliğini teşvik ettiğini ve bölgesel mekanizmaları uygulamaya kararlı olduklarını ifade eden tweetler atmıştır. Virüsün yayılımını azaltmak ve toplumu korumak için ASEAN'ın sütunları arası iş birliğini geliştirme hedeflenmiştir. Buna yönelik Twitter'dan vatandaşlarını bilgilendirdiği görülmektedir. Örneğin, üye devletlerin dışişleri bakanları seviyesinde yapılan görüşmede, dayanışma içinde krize cevap vermeye hazır olduklarını açıkça ifade etmişlerdir. Bu mesajı Twitter üzerinden yayımladıkları bir video aracılığıyla izleyicilerine ileten üye devletler, #Cohesive ve #Responsive gibi hashtagleri kullanarak dayanışma ve etkin yanıt vermeye vurgu yapmışlardır. Bu hashtagler, üye devletlerin krize karşı birlikte hareket etme ve etkili müdahale sağlama iradesini temsil etmektedir.



Resim 12: Üye Devletler arasında yapılan video konferans (ASEAN, 2020e)

ASEAN, COVID-19 kriziyle mücadele ederken, üye devletlerin yanı sıra Çin, ABD, Japonya, Güney Kore, Rusya Federasyonu, İtalya ve Birleşik Krallık gibi diğer devletlerle iş birliği içinde olduğunu vurgulamıştır. Bu iş birliği çerçevesinde atılan tweetler, COVID-19 krizine yönelik ortak kararları ve anlaşmaları içermektedir.

Tweetlerde, video konferans aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmelerin fotoğrafları da paylaşılmıştır. Bu görüşmeler, farklı düzeylerde gerçekleştirilmiş ve önemli bir iş birliği ve dayanışma gösterildiği vurgulanmıştır.



Resim 13: ASEAN liderlerinin Japonya, Çin ve Güney Kore ile gerçekleştirdiği sanal zirve (ASEAN, 2020f)

Diğer

ASEAN, insanları COVID-19 krizi döneminde sosyal mesafeyi korumaya ve sakin kalmaya teşvik etmektedir. Aynı zamanda, evde kalırken aktif ve meşgul olmaları için çeşitli öneriler sunmaktadır. Bu öneriler arasında edebi başarıları okumak, sanal turlara katılmak ve düzenli olarak egzersiz yapmak gibi aktiviteler yer almaktadır. ASEAN, örneğin bir tweet aracılığıyla vatandaşlarına aktif olmalarını ve egzersiz yapmalarını tavsiye etmektedir. Bu mesajı Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (@FIFACOM) ile birlikte gerçekleştirilen #BeActive kampanyası kapsamında iletmiştir. ASEAN futbolcularının mesajları da bu kampanya çerçevesinde paylaşılmaktadır.



Resim 14: FIFA ile ilgili tweet (ASEAN, 2020g)

Özetle ASEAN, pandeminin ilanından sonra Twitter'ı bilgilendirme amacıyla kullanmıştır. COVID-19'a yönelik tweetler yoğun bir şekilde paylaşılmamıştır. COVID-19 için atılan tweetlerin içerikleri, virüsün yayılımını engelleyecek önlemlerden, üye devletler arasında alınan kararlardan, ekonomik tedbirlerden, diğer ülkeler ile iş birliklerinden, dezenformasyona karşı önlemlerden, sosyal ve kültürel etkinliklerin duyurularından oluşmaktadır. Üye devletler arasında iş birliğine yönelik tweetlerde #CohesiveAndResponsive, #Cohesive ve #Responsive hashtagleri kullanılmıştır. Krize yanıt vermede ASEAN birleşik, bütünleşik ve duyarlılık anlatısını vurguladığı görülmektedir. Ayrıca, ASEAN diğer devletler ve uluslararası kuruluşla iş birliği yaparak COVID-19 ile mücadele ettiğini vurgulamıştır.

4.2.3. Kriz Anı Analizi

Boin vd.'ne (2005) göre kritik karar alma kriz anında büyük önem taşır. Kritik karar alma süreci, liderlerin aldığı kararların yanı sıra kurumsal düzeyde de belirlendiği ifade edilir. Bu bağlamda COVID-19 kriz anının kritik karar alma aşamasında AB, Twitter'ı aktif olarak kullanmıştır. AB'nin krize yönelik aldığı önlemler, üye devletlerini desteklemek için uygulamaya koyduğu mekanizmalar, virüse karşı alınacak tedbirler, attığı tweetlerde yoğun olarak görülmüştür.

Çoğunlukla Twitter, kararlar için gerçek zamanlı bir bilgilendirme olarak kullanılmıştır.

Benzer şekilde, ASEAN da karar alma süreci açısından Twitter'ı aktif olarak kullanmıştır. Üye devletler arasında alınan kararlar, diğer ülkelerle iş birliği, virüse karşı tedbirler ve kısıtlamalara yönelik tweetler atılmıştır. Alınan kararlar Twitter aracılığı ile vatandaşlar bilgilendirilmiştir. Her iki örgüt de bu açıdan Twitter'ı bilgilendirme amacıyla kullanmıştır.

Krizin önemli bir aşaması olan anlam oluşturma sürecinde, vatandaşları doğru bir şekilde bilgilendirmek son derece kritiktir. Bu yüzden krize anlam yüklemek gerekmektedir. Krizde başarılı olmak için liderlerin krize yönelik ikna edici bir anlatı sunması gerektiği ifade edilir (Boin vd., 2005: 12-13). Bu aşamada doğru iletişim ve anlatı öne çıkmaktadır. Krizin anlam oluşturma aşamasında AB, Twitter'da üye devletlerini desteklediğini, üçüncü ülkelere yardım yaptığını ve bireysel hikayeler paylaşarak AB'nin 'dayanışma içinde olduğu' ve 'birlikte daha güçlü' anlamını oluşturmuştur. Daha sonra anlam oluşturma aşaması bir ileri taşınmış, küresel iş birliği anlatısı iletilmiştir. Bu anlatılar, özellikle 'Koronavirüse Küresel Müdahale' ve 'Küresel Hedef: Geleceğimiz için Birleşin' kampanyasına yönelik tweetler ile desteklenmiştir.

ASEAN, Twitter'da krize yönelik üye devletler arasında birleşik, bütünleşik ve duyarlı anlatıları oluşturmuştur. Bunu hem üye devletler arasında dayanışmayla hem de üçüncü ülkelerle iş birliği ile gerçekleştirmeye çalışmıştır. Üye ülkeler düzeyinde gerçekleştirilen video konferanslar ve diğer ülkelerle yapılan iş birlikleri Twitter'da paylaşılmıştır. Bu paylaşımlar ile krize karşı anlam oluşturulmuştur.

Sonuç olarak AB'nin ve ASEAN'ın kriz anında Twitter'ı 'yayıcılık', 'kısıtlı etkileşim' ve 'ağ kurmak' için kullandığı görülmektedir. Yayıcılık ile hedef kitlesini krize karşı bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Her iki örgüt de dikkat çeken konu hakkında benzer temalar altında bilgilendirme yapmıştır. Diğer bir ifadeyle kendileri dijital gündem belirleyerek, hedef kitlelerini bilgilendirmiştir (Bjola ve Jiang, 2015: 74-76). Bilgilendirme tweetleri çeşitli hashtagler ile desteklenmiştir. Daha fazla hedef kitleye ulaşmak ve iletişimi artırmak amacını taşıyan algoritmik iletişim modeli (Manor, 2019) her iki örgüt tarafından sıkça kullanılmıştır.

Her iki bölgesel örgüt, krizle mücadelede ‘bölgesel kolektif müdahale’, ‘dayanışma’ ve ‘karşılıklı iş birliği geliştirme’ anlatısını vurgulayarak anlam oluşturmaya çalışmıştır. Pandemiyle mücadelede her düzeyde iş birliğinin ve dayanışmanın önemi vurgulanmıştır. COVID-19 ile mücadelede küresel iş birliği ve dayanışma çağrılarının altı çizilmiştir. Örgütlerin kolektif müdahale, dayanışma ve iş birliği anlatıları, kriz zamanlarında etkili bir aktör olarak kendilerini göstermelerini sağlamıştır. Bununla birlikte örgütlerin ilettiği mesajlar bireylerin algılarını etkilemeye yöneliktir. Bu mesajlar, AB ve ASEAN gibi örgütlerin olumlu bir imaj oluşturma çabalarının bir parçasıdır.

Ayrıca, dijital alanda mikro hikayelere odaklanan hikâye anlatıcılığı aktörün itibarına katkı sağlar. Bireysel hikayeler ile kullanıcılarla duygusal etkileşim kurmak amaçlanır (Hedling, 2020). COVID-19 krizinde AB’nin ve ASEAN’ın, Twitter’da bireysel mücadele hikayeleri ile duygusal etkileşimi amaçladığını söyleyebiliriz. Duygusal açıdan etkileşim sağlayarak kitlelere ulaşmayı hedeflemişlerdir. Hikayelerdeki anlatılarla her iki örgüt, kriz zamanında itibarına katkı sağlamaktadır.

Uzun süren bir kriz olan COVID-19 krizi, aktörlerin imaj ve itibarlarına zarar verme potansiyeline sahipti. AB’nin ve ASEAN’ın Twitter’da krize yönelik bilgilendirmeleri, krizi anlamlandırmak için geliştirdikleri anlatıları, dolaylı ve doğrudan etkileşimleri ve dezenformasyona karşı bilinçlendirmeye yönelik yayımları dayanıklılık kapasitesine katkı sağladığını söyleyebiliriz. Çünkü dijital diplomasiyi benimseyen aktörler dayanıklılık yeteneği de kazanır. Çevrimiçi hızlı yanıt verme ve doğrudan bir iletişim, itibara zarar verebilecek etkileri azaltabilir (Hanson, 2012).

Aktörün kendi portresini çizdiği ve kriz zamanında imajlarını yapılandırdığı bir alan olan Twitter (Manor ve Segev, 2015), AB ve ASEAN tarafından bilgilendirme, etkileşim, çeşitli ağlar oluşturma, kampanyalar ve etkinlikler düzenleme gibi farklı yönlerden kullanılmıştır. Bir kriz zamanında dijital alanda imaj ve itibar inşasına yönelik bu davranışlar, örgütler için bir ‘dijital’ imaj dayanıklılığı (Cross & La Porte, 2017) oluşturma çabasıdır. Çünkü örgütlerin dış dijital itibarı ile başarısı birbiriyle paralellik gösterir. İyi bir itibara sahip bir örgütün başarısı da o derecede iyi olur (Zaiotti, 2021: 219-220).

4.3.Kriz Sonrası Aşama: Krizin Hafiflemesine Yönelik Sinyaller

DSÖ 31 Aralık 2020’de ilk aşıya onay vermesiyle birlikte kriz sonrası aşama başlamıştır. Bu aşamada, 1 Ocak 2021 ve 31 Ocak 2021 tarihleri arasında @EU_Commission 184 adet tweet atmıştır. AB’nin attığı tweetlerin 107’si COVID-19 krizi ile ilgilidir. Genel olarak AB, seyahat bilgilendirmeleri, kısıtlamalar ve güncel sayılarla birlikte bu dönemde yoğun olarak aşı ile ilgili tweetler atmıştır. Bu tweetler, aşuların COVID-19’dan korunmada önemini vurgulamaktadır. Aşuların nasıl çalıştığı, ruhsatlandırma ve onaylama süreçlerinin titizliği ve AB'nin tüm nüfus için yeterli dozu sağlamak için gösterdiği çabalar üzerinedir. Aşuların güvenliğine ilişkin endişeler ele alınmakta ve kamuoyu aşuların güvenli ve etkili olduğu konusunda ikna edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca satın alınan aşı miktarına ve aşının dağıtımına yönelik bilgilendirmeler de bulunmaktadır. #GetTheVaccine, #VaccinesWork ve #SafeVaccines kullanılarak tweetler atılmıştır.

Bilgilendirme, etkileşim, iş birliği ve bireysel hikayeler kategorisine ait tweetlerin ana konusu aşular üzerine olmuştur. Örneğin etkileşim kategorisinde kullanıcılar aşular hakkında yetkililere doğrudan soru sorma imkanına sahip olmuştur. Ayrıca bu dönemde COVID-19 sonrası yeniden inşa, pandeminin üstesinden gelme ve pandemiden çıkarılan dersler gibi anlatılar da iletilmiştir.

ASEAN ise kriz sonrası dönemde 49 tane tweet atmıştır. 49 tweetten 7 tanesi COVID-19 ile ilgilidir. Bilgilendirme, bireysel hikâye, etkileşim, iş birliği ve etkinlik kategorilerine yönelik tweetler atılmıştır. ASEAN’ın bu dönemde ilettiği anlatı, aşuların dağıtımı ve aşulara adil erişimin sağlanması için ele alınması gereken zorluklar da dahil olmak üzere, COVID-19 salgınıyla mücadele için devam eden çabalar vurgulanmaktadır.

	Kavram	Sıklık	Kavram	Sıklık
1	ASEAN	3	vaccine	82
2	vaccine	3	EU	62
3	Canada	2	StrongerTogether	31
4	challenge	2	country	19
5	institution	2	pandemic	17
6	Jonas Elmer Balneg	2	vaccination	15
7	role	2	people	14
8	access	1	coronavirus	11
9	aid	1	dose	10
10	Ambassador	1	test	10
11	art	1	travel	10
12	ASEAN Vaccine Baseline Survey	1	VaccinesWork	10

13	ASEAN Youth Social Journalism	1	authorisation	9
14	ASEANYouth	1	safety	9
15	ASEANYouth Social Journalists	1	adviser	8
16	campaign	1	map	8
17	candidate	1	measure	8
18	capacity	1	population	8
19	chain	1	testing	8
20	chance	1	variant	8

Tablo 7: ASEAN'ın ve AB'nin kriz sonrası aşamadaki 'kodlanan tweetlerde' en çok tekrar eden ilk 20 kavram

Kriz sonrası aşamada her iki örgütün ana konusu aşı olmuştur. Yukarıda tabloda da görülmektedir. Bu tabloda kriz sonrası aşamada COVID-19 ile ilgili 'kodlanan tweetlerde' en çok tekrar eden ilk 20 kavram yer almaktadır.⁶ İlk sıralarda 'aşı'nın yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda, krizin son bulmasına yönelik sinyaller, aşı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Twitter, aşının gerekliliği, güvenilirliği ve dağıtımına yönelik bilgilendirme amacıyla kullanılmıştır. Bununla birlikte, kriz sonrası iyileşme, toparlanma ve ders çıkarma gibi ifadelerin kullanılması ile krizin yavaş yavaş sona erdiği sinyalleri verilmiştir.

⁶ Kavramlar, Atlas.ti programından kodlanan tweetlerden otomatik olarak elde edilmiştir. ASEAN tweetlerindeki "&" anlamsız kavram silinmiştir. Aynı olan kavramlar birleştirilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma küresel yönetişimin ana aktörlerinden olan bölgesel örgütlerin bir kriz zamanında dijital diplomasiyi nasıl kullandığını, COVID-19 krizinde AB ve ASEAN vakalarını ele alarak ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, dijital diplomasiğin kriz yönetimi potansiyeline de ışık tutmaktadır.

Kriz zamanında dijital diplomasiğin kullanımını ortaya çıkarmak için kriz yönetimi ve dijital diplomasi arasında köprü kurulmuştur. İlk olarak Kamu Yönetimi literatürünün kriz yönetimi aşamalarından faydalanılmıştır. Ayrıca, Uluslararası İlişkiler literatürünün hangi durumları kriz olarak ele aldığı ve bu krizlerin nasıl yönetildiği tespit edilmiştir. İncelemenin sonucunda literatürün bir dönüşüm geçirdiği belirlenmiştir. Savaşlardan ve çatışmalardan kaynaklanan kriz durumlarıyla birlikte, salgının, iklim değişikliğinin ve doğal afetlerin neden olduğu krizler de literatürün konusu haline gelmiştir. Literatürde daha özele inilmiş, çalışmanın vakalarına yönelik tartışmalar incelenmiştir. Tartışmalara göre her iki örgüt de kriz yönetimi mekanizmalarına ve dayanıklılık stratejilerine sahiptir. Fakat literatür, çoğunlukla AB'nin sınırları dışında meydana gelen çatışma ve savaş durumlarına odaklanmıştır. ASEAN'a yönelik çalışmalar ise genellikle afet yönetimi üzerinedir. Literatürdeki AB ve ASEAN karşılaştırmalı çalışmalarında ise terörle mücadele, afet yönetimi, mülteci krizi ve COVID-19 salgını ele alınmıştır.

Köprü'nün diğer ayağında ise dijital diplomasi incelenmiştir. İlk olarak kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Daha sonra kriz zamanında dijital diplomasiğin nasıl kullanıldığı sorusu üzerinden tartışmalar ele alınmış ve uluslararası örgütlerin dijital diplomasi uygulamalarına yönelik çalışmalar incelenmiştir. Bu sayede çalışmamız için bir çerçeve oluşturulmuştur. Çerçeve örgütlerin hangi açılardan dijital diplomasiyi kullanabileceğine yönelik bir öngörü sağlamıştır. Vakalardan elde edilen veriler, literatür incelemesiyle oluşturulan çerçeve ile incelenmiştir.

COVID-19 krizi, kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası olarak üç aşamaya ayrılmıştır. Bu aşamalarda dijital diplomasiğin AB ve ASEAN tarafından nasıl kullanıldığı tespit edilmiştir. Nitel içerik analizi kullanılarak veriler sınıflandırılmıştır. Her iki örgütün de COVID-19'a yönelik dijital diplomasi kullanımları ve kriz anlatıları ortaya çıkarılmıştır. Çalışma şu sonuca ulaşmıştır: AB

ve ASEAN, farklı coğrafi bölgelerde bulunan, farklı siyasi ve ekonomik entegrasyon süreçlerine sahip bölgesel örgütlerdir. Bu farklılıklara rağmen eşzamanlı gerçekleşen bir kriz zamanında dijital diplomasi kullanımlarında ‘benzer eğilimler’ görülmektedir. AB ve ASEAN bölgesel örgütleri COVID-19 krizinde dijital diplomasi araçlarından biri olan Twitter’ı ‘yayıcılık’, ‘kısıtlı etkileşim’ ve ‘ağ kurmak’ için kullanmıştır.

Dijital Diplomasi Kullanımı		AB	ASEAN
Bölgesel Örgütler			
Yayıcılık	Bilgilendirme	X	X
	Basın Açıklaması	X	--
	Üçüncü Ülkelere Yardım	X	--
	Örgüt İçi İş Birliği	X	X
	Duyurular	X	X
Ağ Kurmak	Kampanya	X	--
	Üye Devlet Dışı İş Birliği	X	X
Kısıtlı Etkileşim	Etkileşim	(Doğrudan /Dolaylı)	(Dolaylı)
	Dolaylı Etkileşim (Bireysel Hikaye, Etkinlik)	X	X

Resim 15: Kategorilere göre AB’nin ve ASEAN’ın dijital diplomasi kullanımları

Krizin ne olduğu, örgütlerin krize karşı aldığı önlemler, buna yönelik alınan kararlar ve yapılan anlaşmalar *yayıcılık* faaliyeti ile kitlelere iletilmiştir. Diğer bir ifadeyle, ikinci bölümde daha ayrıntılı olarak ele aldığımız örgütlerin COVID-19 kriz yönetimine yönelik eylemleri, Twitter aracılığıyla kullanıcılara iletilmiştir. Benzer kategoriler (virüse karşı bilgilendirme (maske-mesafe-hijyen), ortak alınan önlemler, kısıtlamalar, sektörel önlemler, kısıtlamaların hafifletilmesi, tedavi/aşı, dezenformasyona karşı doğru bilgi ve farkındalık) altında bilgilendirme yapılmıştır.

Yayıcılık, üç aşamaya ayırdığımız krizin her aşamasında en baskın özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası aşamada temel amaç, hedef kitleleri bilgilendirmek olmuştur. Bilgilendirme kategorisinde dezenformasyona karşı eylemler de bulunmaktadır. Kriz zamanında yanlış bilgi yayılımını önlemek için örgütler çaba göstermişlerdir. Kitleleri dezenformasyona

karşı uyarılmış ve bilinçlendirmeye çalışmışlardır. Dezenformasyonla mücadele, kriz yönetiminin önemli bir parçasıdır ve bu bağlamda Twitter aktif bir şekilde kullanılmıştır.

Çift yönlü iletişim potansiyeli oldukça fazla olan Twitter, her iki örgüt açısından yeterince kullanılmadığı görülmektedir. ASEAN, Twitter aracılığıyla kullanıcılarla doğrudan bir etkileşim kurmaktansa interaktif web seminerleri düzenlemiştir. Benzer şekilde, AB zaman zaman Twitter'da doğrudan kullanıcılarla etkileşim kurmuş olsa da her iki örgüt de etkileşim açısından yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda, bölgesel örgütler dijital diplomasinin etkileşim potansiyelinden yeterince faydalanamamıştır. Bir kriz zamanında Twitter'da *kısıtlı bir etkileşim* gerçekleştirdikleri açıkça görülmektedir.

Uluslararası örgütlerin sosyal medyada gerçekleştirebileceği en önemli davranışlardan biri çeşitli *ağlar kurmaktır*. Bu ağlar, örgütlerin hem içte hem de dışta meşruiyetlerini artırırken, geniş kitlelere ulaşmalarını ve daha görünür ve sosyal olmalarını sağlar (Corrie, 2015; Bjola ve Zaiotti, 2021). AB ve ASEAN, kriz zamanında ağlar kurmaya çalışmıştır. Özellikle AB, kriz sürecinde etkili bir şekilde ağlar kurmak için önemli adımlar atmıştır. COVID-19 ile mücadele etmek için başlattığı 'Koronavirüse Küresel Müdahale' ve 'Küresel Hedef: Geleceğimiz için Birleşin' kampanyalarını aktif bir şekilde Twitter'da yürüterek, uluslararası kurumların bir kriz zamanında geniş kitlelere ulaşmak ve ağlar kurmak için ne tür davranışlar sergilemesi gerektiğini açıkça göstermiştir. Bu kampanyalar, dünya genelinde insanların bir araya gelerek küresel bir sorunla mücadele etme konusunda farkındalık yaratmak ve ortak eylemler gerçekleştirmek için bir platform sağlamıştır. Bununla birlikte kampanyalar, devlet başkanları, uluslararası örgütler, sanatçılar, sporcular ve uluslararası şirketlerden destek almıştır. Bu destekler, Twitter'da yayımlanan videolar ve fotoğraflarla gösterilmiştir. Bu kampanyalar, dijital diplomasinin *savunuculuk* yönünü de ortaya çıkarmış ve önemli bir başarı sağlamıştır.

Dijital diplomasinin yukarıda sayılan kullanımları ile AB'nin ve ASEAN'ın kriz zamanında dayanıklılık kapasitesini de göstermiştir. Dayanıklılık, krizlere etkili bir şekilde yanıt verme, başa çıkma ve iyileşme kapasitesini ifade eder. Dayanıklılığı dijital diplomasiye dahil ettiğimizde, Twitter gibi platformlar gerçek zamanlı

bilgilendirme aracı olarak kullanılarak etkili bir kriz iletişimi sağlanmaya çalışılmıştır. Twitter'dan doğrudan etkileşim veya çeşitli etkinlikler düzenleyerek ve faaliyetlere katılımı teşvik ederek dolaylı etkileşim sağlanmıştır. Ayrıca, Twitter'da paylaşılan bireysel mücadele hikayeleriyle duygusal etkileşim kurulmaya çalışılmıştır. İzleyicilerle doğrudan, dolaylı ve duygusal etkileşimler kurularak dayanıklılık desteklenmiştir. Bununla birlikte, literatür dayanıklılık kapasitesine dezenformasyonla mücadeleyi de dahil eder. Bu bağlamda, her iki örgüt de Twitter'da dezenformasyonla mücadele ederek krizde dayanıklılığını desteklemeye çalışır.

Kriz yönetim aşamalarında her iki örgüt de benzer davranışlar sergilemiştir. Kriz öncesi aşama krizin ne olduğunu, diğer bir ifadeyle krizin anlamlandırma aşamasıdır. AB'nin ve ASEAN'ın krizi anlamlandırma aşamasında yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde krizle ilgili atılan tweetlerin sıklığı ve krize karşı farkındalık yetersiz kalmıştır.

Kriz anı ise kritik karar alma ve anlam oluşturmadır (kriz anlatıları). Twitter aracılığıyla her iki örgütün kriz anında kritik karar alma süreçleri iletilmiştir. Liderler, video konferans yoluyla görüşmeler gerçekleştirmiştir. AB ve ASEAN, Twitter üzerinden diğer ülkeler ve uluslararası kurumlarla yapılan sanal toplantıların duyurularını ve liderler düzeyinde gerçekleştirilen sanal görüşmelerin fotoğraflarını ve videolarını paylaşmışlardır. Bu paylaşımlar, iş birliğine yönelik çabaların vurgulanması ve kriz yönetimi sürecindeki liderlik rollerinin gösterilmesi açısından önem taşımıştır.

Anlam oluşturmada ise benzer anlatılar oluşturmuşlar ve anlatılar hashtagler ile desteklenmiştir. AB, krize karşı 'dayanışma içinde', 'ortaklaşa eylem' ve 'birliktelik' anlatısını oluştururken ASEAN ise 'birleşik', 'bütünleşik' ve 'duyarlı' anlatısını vurgulamaktadır. Duyarlı vurgusu, ASEAN'ın aktif bir şekilde krize müdahale ettiğini ifade etmektedir. ASEAN #CohesiveAndResponsive, #Cohesive ve #Responsive hashtaglerini AB ise #EUsolidarity, #EuropeansAgainstCoronavirus, #EuropeansAgainstCovid19, #StrongerTogether, #GlobalGoalUnite, #GlobalResponse, #UnitedAgainstCoronavirus hashtaglerini kullanmıştır.

Örgütlerin anlatıları iki seviyede meydana gelmektedir. Örgütlerin benzer anlatılarını bir araya getirdiğimizde bölgesel düzeyde 'bölgesel kolektif müdahale'

ve ‘dayanışma’ anlatıları, küresel düzeyde ise krizin üstesinden gelmek için ‘karşılıklı iş birliği’ ve ‘dayanışma içinde birlikte çalışma’ anlatıları vurgulanarak krize karşı anlam oluşturulmaya çalışılmıştır. Ek olarak AB, küresel düzeyde ‘küresel mücadele’ ve ‘çok taraflılık’ anlatılarını da vurgulamıştır. AB, küresel mücadele anlatısını üçüncü ülkelere yönelik yardımları ve düzenlediği küresel kampanyalarla destekleyerek kriz anlatısını küresel düzeyde daha da güçlendirmiştir.

Kriz sonrası aşamada ise krizin hafiflemesine yönelik işaretler keşfedilmiştir. Her iki örgütün ana konusu aşı olmuştur. COVID-19 krizinin sonuna doğru, aşının güvenilirliği, gerekliliği ve dağıtımıyla ilgili bilgilendirme içerikli tweetlerin arttığı görülmüştür. Bu tweetler, aşıların önemini vurgulamış ve halkın bilinçlendirilmesi açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu sayede, kriz sonrasında toplumun sağlığını koruma ve iyileşme sürecine odaklanma çabaları desteklenmiştir.

Sonuç olarak COVID-19 krizi belirsizlik ortamının uzun sürdüğü bir krizdi. Aktörlerin imajlarının zarar görmesi olası bir durumdu. AB’nin ve ASEAN’ın dijital diplomasi aracılığıyla anlatılar oluşturması; krize karşı eylemlerini doğru ve etkili bir şekilde iletmesi; farklı yönlerden etkileşim kurması; ağlar oluşturması; diğer kurumlar ve devletlerle iş birliği yapması; kitlelerine etkinlikler düzenlemesi ve faaliyetlere teşvik etmesi; dezenformasyona karşı bilinçlendirme yapması; AB özelinde ise küresel kampanya yürütülmesi ve üçüncü ülkelere yardımlar yapılması gibi eylemler, kriz zamanında olumlu bir imaj çizme ve itibara katkı sunmaya yöneliktir. Diğer bir ifadeyle dijital dünyanın giderek artan etkisi göz önüne alındığında, her iki örgüt bir kriz zamanında dijital diplomasiyle ‘dijital’ imaj dayanıklılığı (Cross & La Porte, 2017) oluşturmaya çabalamıştır.

Literatürde dijital diplomasi çalışmaları çoğunlukla Avrupa Dış Eylem Servisi’yle ele alınmıştır. Çalışmamız, AB’nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu’nun COVID-19 krizinde Twitter aracılığıyla dijital diplomasi faaliyetlerini gerçekleştirdiğini de ortaya çıkarmıştır. Komisyon başkanının liderler ile görüşmesine dair tweetler ve diplomatik görüşmelerin fotoğrafları paylaşılmıştır. ‘Koronavirüse Küresel Müdahale’ ve ‘Küresel Hedef: Geleceğimiz için Birleşin’ kampanyaları Komisyon tarafından yürütülmüştür. Özellikle ‘Küresel Hedef: Geleceğimiz için Birleşin’ kampanyası, Avrupa Komisyonu ve uluslararası savunuculuk kuruluşu Global Citizen ile düzenlediği kapsamlı bir kampanya

olmuştur. Kampanyalar ile hem iç hem dış izleyicilere ulaşılması, dijital medya aracılığıyla milyonlarca kişiye etki uyandırılmaya çalışılması ve küresel bir kamuoyu oluşturulması, AB'nin küresel norm girişimcisi rolüne katkı sağladığını ifade edebiliriz. Ayrıca hem yerel ve dış izleyicileri kapsayacak paylaşımlar yapılması hem de bölgesel ve küresel anlatılarla krize karşı anlam oluşturulması, dijital toplumun küyerelleşmiş doğasını (Manor, 2019: 112) da ortaya çıkarır.

Dijital diplomasi iletişim, koordinasyon, bilgi paylaşımı ve uluslararası iş birliğini geliştirerek kriz yönetimi çabalarını tamamlamıştır. Örgütler, krizlere etkili bir şekilde yanıt vermek, krizin etkilerini hafifletmek ve zorlu zamanlarda kamu güvenini korumak için dijital araçlardan yararlanmışlardır. Dijital diplomasinin kriz yönetimi açısından potansiyel rolü AB açısından daha kuvvetli olmuştur. AB, Twitter'ı birçok açıdan daha aktif kullanmıştır. AB'nin üçüncü ülkelere yardımları, küresel kampanyalara dahil olması ve kampanyalar sayesinde geniş kapsamlı ağlar kurması yönünden ASEAN'dan farklılık göstermiştir. Fakat yukarıda sayılan dijital diplomasinin benzer yönleri sayesinde AB ile ASEAN'ın "*ASEAN Yolu*" normundan kaynaklanan karşılaştırılmazlığı aşılmaktadır. Gelecekte ASEAN da AB gibi dijital diplomasinin daha geniş kapsamlı kullanıma sahip olabilir. Bu yönden gelişmeler gösterme potansiyeline sahiptir.

Uluslararası örgütler açısından, dijital diplomasi çalışmaları literatürde yeterince ele alınmamıştır. Bu tez, dijital diplomasi çalışmalarında karşılaştırılmayan AB'yi ve ASEAN'ı COVID-19 krizinde ele alarak ampirik açıdan literatüre katkı sağlar. Bununla birlikte, tez karşılaştırmalı bölgesel çalışmalar açısından Küresel Uluslararası İlişkiler'e de katkı sunmuştur. Ayrıca tez dijital diplomasi ve kriz yönetimi arasında bağlantı kurarak vakaları ele almasıyla diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Çalışma dijital diplomasinin kriz yönetimi rolünü inceleyerek literatüre katkı sağlar. Kriz yönetimi ve dayanıklılığı, dijital diplomasi kapsamında ele alarak literatüre kavramsal katkı da sağlamaktadır.

Son olarak çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak dil sınırlılığı vardır. Literatür taraması sadece İngilizce ve Türkçe kaynaklardan yapılmıştır. Güneydoğu Asya dillerindeki çalışmalardan yararlanılmamıştır. Bu sınırlılık, İngilizce kaynaklardan yararlanılarak aşılına çalışılmıştır. Fakat vakaların

analizinde yararlanılan resmi internet adresleri ve Twitter hesapları İngilizce olduğu için dil, analiz bölümünde bir sınırlılık oluşturmamıştır.

Diğer bir sınırlılık, dijital ortamdan elde edilen verilerdir. Dijital ortamdaki veriler basılı bir kitap veya belge kadar kalıcı değildir. Bir tuş ile hızlı bir şekilde yok olma tehlikesine sahiptir. Çalışmamız için Twitter'dan elde edilen veriler, yaklaşık iki sene öncesine ait verilerdir. İki yıl içinde bazı tweetler silinmiş olabilir. Metodolojik açıdan sınırlılık ise veri sayısının yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Çok fazla sayıdaki veri tek tek araştırmacı tarafından kodlanmıştır. En baskın konulara göre kodlama yapılmış olsa da bir araştırmacı çalışmada kodlama yapmıştır. Bu sınırlılık, gelecek çalışmalarda kodlayıcılar arası güvenilirlik (*inter-coder reliability*) ile aşılabılır.

Çalışmamızın bir diğer sınırlılığı ise sadece dijital verilere dayalı bir çalışma yapılmasıdır. Dijital diplomasinin bir kriz zamanında aktörler açısından ne anlama geldiği veya dijital diplomasi stratejilerinin ne olduğu konusunda AB ve ASEAN yetkilileri ile doğrudan görüşmeler yapılamamıştır. Ayrıca, dijital diplomasi stratejileri ve COVID-19 krizi sırasındaki dijital diplomasi faaliyetlerine ilişkin kaynaklara ve verilere ulaşma konusunda her iki örgüte e-posta aracılığı ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak, ASEAN'dan herhangi bir cevap alınamamıştır. AB'den ise konu dışında bir yanıt alınmıştır.

Gelecek çalışmalarda hem dijital alandaki verilerle hem de kurumların bu alandaki yetkili kişileriyle görüşmeler yapılabilir. Ayrıca AB'nin ve ASEAN'ın farklı krizlerdeki dijital diplomasi kullanımları incelenip, karşılaştırılabilir. Son olarak kriz yönetimi çerçevesi dijital diplomasinin farklı vakalarına uygulanarak literatürdeki çalışmalar çeşitlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Acharya, A. (2013). ASEAN 2030: Challenges of Building a Mature Political and Security Community. *ADB Working Paper 441*. 30 Mart 2022 tarihinde <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/156296/adbi-wp441.pdf> adresinden erişildi.

Acharya, A. (2014). Global International Relations (IR) and Regional Worlds: A New Agenda for International Studies. *International Studies Quarterly*, 58(4), 647-659. <https://doi.org/10.1111/isqu.12171>

Adesina, O. S. (2017). Foreign policy in an era of digital diplomacy. *Cogent Social Sciences*, 3(1), 1297175. <https://doi.org/10.1080/23311886.2017.1297175>

Amador, J. S. (2009). Community Building at the Time of Nargis: The ASEAN Response. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 28(4), 3-22.

Anholt, R., & Sinatti, G. (2020). Under the Guise of Resilience: The EU Approach to Migration and Forced Displacement in Jordan and Lebanon. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 311-335. <https://doi.org/10.1080/13523260.2019.1698182>

ASEAN. (2020a). *ASEAN Health Sector Efforts in the Prevention, Detection and Response to Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)*. 25 Kasım 2022 tarihinde <https://asean.org/asean-health-sector-efforts-in-the-prevention-detection-and-response-to-coronavirus-disease-2019-covid-19-3/> adresinden erişildi.

ASEAN. (2020b). *Declaration of the Special ASEAN Summit on COVID-19*. 27 Kasım 2022 tarihinde <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/09/FINAL-Declaration-of-the-Special-ASEAN-Summit-on-COVID-19.pdf> adresinden erişildi.

ASEAN BioDiaspora Regional Virtual Center. (2020, Ocak 24). 2019-nCov BioDiaspora Report. Erişim Adresi: https://asean.org/wp-content/uploads/2020/02/BioDiaspora-1-2019-nCov_BioDiaspora-Report_-_Regional-Virtual-Center_20Jan2020_FINAL.pdf

ASEAN BioDiaspora Regional Virtual Centre. (2021, Ekim 11). *COVID-19 Situational Report in ASEAN Region*. Erişim Adresi: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/10/COVID-19_Situational-Report_ASEAN-BioDiaspora-Regional-Virtual-Center_11Oct2021.pdf

ASEAN Secretariat. (2015). *ASEAN 2025: Forging Ahead Together*. Jakarta: ASEAN Secretariat. 22 Nisan 2022 tarihinde <https://www.asean.org/wp-content/uploads/2015/12/ASEAN-2025-Forging-Ahead-Together-final.pdf> adresinden erişildi.

ASEAN Secretariat. (2020a). *ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response (AADMER) Work Programme 2021-2025*. Jakarta: ASEAN Secretariat. <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/08/AADMER-Work-Programme-2021-2025.pdf>

ASEAN Secretariat. (2020b). *The ASEAN Charter*. Jakarta: ASEAN Secretariat. <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/08/November-2020-The-ASEAN-Charter-28th-Reprint.pdf>

ASEAN Secretariat. (2021). *Disaster Resilience Outlook – Preparing for a Future Beyond 2025*. Jakarta: ASEAN Secretariat. Jakarta: ASEAN Secretariat. 22 Nisan 2022 tarihinde <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/10/ASEAN-Disaster-Resilience-Outlook-Preparing-for-the-Future-Beyond-2021-FINAL.pdf> adresinden erişildi.

ASEAN Socio-Cultural Community Department. (2020). *The ASEAN Magazine, Issue 1*. Jakarta: ASEAN Secretariat. <https://asean.org/wp-content/uploads/2017/09/The-ASEAN-Magazine-Issue-1-May-2020.pdf>

ASEAN. (t.y.-a). *ASEAN Political-Security Community*. 17 Kasım 2022 tarihinde <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/> adresinden erişildi.

ASEAN. (t.y.-b). *ASEAN Socio-Cultural Community*. 17 Kasım 2022 tarihinde <https://asean.org/our-communities/asean-socio-cultural-community/> adresinden erişildi.

ASEAN. (t.y.-c). *Disaster Management and Humanitarian Assistance*. ASEAN socio-cultural community. 20 Kasım 2022 tarihinde <https://asean.org/our->

[communities/asean-socio-cultural-community/disaster-management-humanitarian-assistance/](https://asean.org/our-communities/asean-socio-cultural-community/disaster-management-humanitarian-assistance/) adresinden erişildi.

ASEAN. (t.y.-d). *Economic Community*. 17 Kasım 2022 tarihinde <https://asean.org/our-communities/economic-community/> adresinden erişildi.

ASEAN. (t.y.-e). *The founding of ASEAN*. 15 Kasım 2022 tarihinde <https://asean.org/the-founding-of-asean/> adresinden erişildi.

ASEAN. (t.y.-f). *Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia (TAC)*. 16 Kasım 2022 tarihinde <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/outward-looking-community/treaty-of-amity-and-cooperation-in-southeast-asia-tac/> adresinden erişildi.

Azócar, D. A., Manor I., & Cardoso, A. R. (2018). The Digitalization of Public Diplomacy: Towards a New Conceptual Framework. *Revista Mexicana de Política Exterior*, 113, 1-6.

Barbé, E., & Morillas, P. (2019). The EU Global Strategy: The Dynamics of a More Politicized and Politically Integrated Foreign Policy. *Cambridge Review of International Affairs*, 32(6), 753-770. <https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1588227>

Barrinha, A., & Renard, T. (2017). Cyber-diplomacy: The making of an international society in the digital age. *Global Affairs*, 3(4-5), 353-364. <https://doi.org/10.1080/23340460.2017.1414924>

Barrinha, A., & Renard, T. (2020). Power and diplomacy in the post-liberal cyberspace. *International Affairs*, 96(3), 749-766. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz274>

BBC Türkçe. (2020, 2 Şubat). *Koronavirüs: Çin dışındaki ilk ölüm vakası Filipinler'de görüldü*. 25 Kasım 2022 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51347052> adresinden erişildi.

Biscop, S. (2016). The EU Global Strategy: Realpolitik with European Characteristics. *Egmont Institute*. <http://www.jstor.org/stable/resrep06638>

Bjola, C. (2015). Introduction: Making Sense of Digital Diplomacy. İçinde C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (ss. 1-9). London:Routledge.

Bjola, C. (2017). *Diplomatic Crisis Management in the Digital Age*. Center on Public Diplomacy Blog, University of Southern California. 5 Kasım 2022 tarihinde <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/diplomatic-crisis-management-digital-age> adresinden erişildi.

Bjola, C. (2021). Coping with Digital Disinformation in Multilateral Contexts: The case of the UN Global Compact for Migration. İçinde C. Bjola & R. Zaiotti (Ed.), *Digital Diplomacy and International Organizations: Autonomy Legitimacy and Contestation* (ss. 267-286). London:Routledge.

Bjola, C. (2022). Digital Diplomacy As World Disclosure: The Case of the COVID-19 Pandemic. *Place Branding and Public Diplomacy*, 18(1), 22-25. <https://doi.org/10.1057/s41254-021-00242-2>

Bjola, C., Cassidy, J., & Manor, I. (2019). Public Diplomacy in the Digital Age. *The Hague Journal of Diplomacy*, 14(1-2), 83-101. <https://doi.org/10.1163/1871191X-14011032>

Bjola, C., & Jiang, L. (2015). Social Media and Public Diplomacy: A Comparative Analysis of the Digital Diplomatic Strategies of the EU, US and Japan in China. İçinde Bjola, C. & M. Holmes (Ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (ss. 71-88). London:Routledge.

Bjola, C., & Manor, I. (2018). Revisiting Putnam's Two-Level Game Theory in the Digital Age: Domestic Digital Diplomacy and the Iran Nuclear Deal. *Cambridge Review of International Affairs*, 31(1), 3-32. <https://doi.org/10.1080/09557571.2018.1476836>

Bjola, C., & Pamment, J. (2019). Introduction: The 'Dark Side' of Digital Diplomacy. İçinde C. Bjola & J. Pamment (Ed.), *Countering Online Propaganda and Extremism: The Dark Side of Digital Diplomacy* (ss. 1-10). London:Routledge.

Bjola, C., & Papadakis, K. (2020). Digital Propaganda, Counterpublics and the Disruption of the Public Sphere: The Finnish Approach to Building Digital Resilience. *Cambridge Review of International Affairs*, 33(5), 638-666. <https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1704221>

Bjola, C., & Zaiotti, R. (2021). Going Digital: Choices and Challenges for International Organizations. İçinde C. Bjola & R. Zaiotti (Ed.), *Digital Diplomacy*

and International Organizations: Autonomy Legitimacy and Contestation (ss. 1-18). London:Routledge.

Boin, A. (2004). Lessons from Crisis Research. *International Studies Review*, 6(1), 165-194. https://doi.org/10.1111/j.1521-9488.2004.393_2.x

Boin, A. (2009). The New World of Crises and Crisis Management: Implications for Policymaking and Research. *Review of Policy Research*, 26(4), 367-377. <https://doi.org/10.1111/j.1541-1338.2009.00389.x>

Boin, A., McConnell, A., & 't Hart, P. (2021). *Governing the Pandemic: The Politics of Navigating a Mega-Crisis*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-72680-5>

Boin, A., & Rhinard, M. (2008). Managing Transboundary Crises: What Role for the European Union? *International Studies Review*, 10, 1-26.

_____. (2023). Crisis management performance and the European Union: The case of COVID-19. *Journal of European Public Policy*, 30(4), 655-675. <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2141304>

Boin, A., 't Hart, P., & Kuipers, S. (2018). The Crisis Approach. İçinde H. Rodríguez, W. Donner, & J. E. Trainor (Ed.), *Handbook of Disaster Research* (ss. 23-38). Cham:Springer.

Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2005). *The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure* (1. bs). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511490880>

Bouchard, C. (2021). The United Nations in the Digital Age: Harnessing the Power of New Digital Information and Communication Technologies. İçinde C. Bjola & R. Zaiotti (Ed.), *Digital Diplomacy and International Organisations: Autonomy Legitimacy and Contestation* (ss. 101-126). London:Routledge.

Brecher, M. (1993). *Crises in World Politics: Theory and Reality*. Oxford: Pergamon Press.

Brecher, M., & James, P. (1988). Patterns of Crisis Management. *Journal of Conflict Resolution*, 32(3), 426-456.

Brecher, M., & Wilkenfeld, P. (2003). *A Study of Crisis*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Brecher, M., & Yehuda, H. (1985). System and Crisis in International Politics. *Review of International Studies*, 11(1), 17-36.

Carlson, M., Jakli, L., & Linos, K. (2018). Rumors and Refugees: How Government-Created Information Vacuums Undermine Effective Crisis Management. *International Studies Quarterly*, 62(3), 671-685. <https://doi.org/10.1093/isq/sqy018>

Cassidy, J., & Manor, I. (2016). Crafting Strategic MFA Communication Policies During Times of Political Crisis: A Note to MFA Policy Makers. *Global Affairs*, 2(3), 331-343. <https://doi.org/10.1080/23340460.2016.1239377>

Ceccorulli, M., & Lucarelli, S. (2017). Migration and the EU Global Strategy: Narratives and Dilemmas. *The International Spectator*, 52(3), 83-102. <https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1332850>

Chachavalpongpun, P.(2011). Digital Diplomacy in Southeast Asia. İçinde L. Duerkop & L. Peng Er (Ed.), *Rethinking Diplomacy: New Approaches and Domestic Challenges in East Asia and the European Union* (ss. 110-124). Korea & Japan Office:Konrad-Adenauer-Stifung.

Clarke, A. (2015). Business as Usual? An Evaluation of British and Canadian Digital Diplomacy As Policy Change. İçinde C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (ss. 111-126). London:Routledge.

Collins, A. (2006). Forming a Security Community: Lessons from ASEAN. *International Relations of the Asia-Pacific*, 7(2), 203-225. <https://doi.org/10.1093/irap/lcl007>

Collins, A. (2013). *Building a People-oriented Security Community the ASEAN Way*. New York: Routledge.

Colombo, S., Dessi, A., & Ntsousas, V. (2018). Framing Resilience: A New Pathway for EU–MENA Relations. İçinde S. Colombo, A. Dessi, & V. Ntousas (Ed.), *The EU, Resilience and the MENA Region* (ss. 11-28). Brussels, Rome: IAI ve FEPS.

Cook, A. D. B., & Chen, C. (2022). Disaster Governance And Prospects Of Inter-Regional Partnership in the Asia-Pacific. *The Pacific Review*, 35(3), 446-476. <https://doi.org/10.1080/09512748.2020.1841823>

Cook, A. D. B., & Dorussen, H. (2021). Civil Protection and Disaster Management. İçinde T. Christiansen, E. Kirchner, & S. S. Tan (Ed.), *The European Union's Security Relations with Asian Partners* (ss. 185-207). Palgrave Macmillan Cham.

Coombs, W. T., & Laufer, D. (2018). Global Crisis Management – Current Research and Future Directions. *Journal of International Management*, 24(3), 199-203. <https://doi.org/10.1016/j.intman.2017.12.003>

Copeland, D. (2009). Virtuality, Diplomacy, and The Foreign Ministry: Does Foreign Affairs and International Trade Canada Need A “V Tower”? *Canadian Foreign Policy Journal*, 15(2), 1-15. <https://doi.org/10.1080/11926422.2009.9673484>

Copeland, D. (2013). Digital Technology. İçinde A. F. Cooper, J. Heine, & R. Thakur (Ed.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (ss. 357-365). Oxford:Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199588862.013.0026>

Coppola, D. P. (2007). *Introduction to International Disaster Management*. Oxford: Elsevier Inc.

Corrie, L. K. (2015). The International Criminal Court: Using Technology in Network Diplomacy. İçinde C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (ss. 145-163). London:Routledge.

Council of the European Union. (2020, Aralık 15). *Council calls for strengthening resilience and countering hybrid threats, including disinformation in the context of the COVID-19 pandemic*. 5 Kasım 2022 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/15/council-calls-for-strengthening-resilience-and-countering-hybrid-threats-including-disinformation-in-the-context-of-the-covid-19-pandemic/> adresinden erişildi.

Council of the European Union. (2021). *Infographic - The EU's emergency response to the COVID-19 pandemic*. 5 Kasım 2022 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/covid-19-eu-emergency-response/> adresinden erişildi.

Council of the European Union. (2022a). *How the Council Coordinates the EU Response to Crises*. 4 Nisan 2022 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ipcr-response-to-crises/#:~:text=In%20June%202006%2C%20the%20Council,case%20of%20a%20major%20crisis.> adresinden erişildi.

Council of the European Union. (2022b). *How the EU Responds to Crises and Builds Resilience*. 11 Kasım 2022 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-crisis-response-resilience/> adresinden erişildi.

Council of the European Union. (2022c). *The EU's response to the COVID-19 pandemic*. 7 Kasım 2022 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/> adresinden erişildi.

Council of the European Union. (2023a). *Global solidarity during the COVID-19 pandemic*. 1 Ocak 2023 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/global-solidarity/> adresinden erişildi.

Council of the European Union. (2023b). *Timeline - Council actions in response to the COVID-19 pandemic*. 1 Ocak 2023 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/timeline/> adresinden erişildi.

Cross, M. K. D. (2016). The EU Global Strategy and Diplomacy. *Contemporary Security Policy*, 37(3), 402-413. <https://doi.org/10.1080/13523260.2016.1237820>

Cross, M. K. D., & La Porte, T. (2017). The European Union and Image Resilience during Times of Crisis: The Role of Public Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 12(4), 257-282. <https://doi.org/10.1163/1871191X-12341365>

Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. CPD Perspectives on Public Diplomacy. Los Angeles: Figueroa Press.

Cull, N. J. (2013). The Long Road to Public Diplomacy 2.0: The Internet in US Public Diplomacy. *International Studies Review*, 15(1), 123-139. <https://doi.org/10.1111/misr.12026>

Deinla, I. (2017). *The Development of the Rule of Law in ASEAN: The State and Regional Integration*. Cambridge University Press.

<https://doi.org/10.1017/9781108147934>

Dewhirst, R. E. (2016). American Presidential Crisis Management under Kennedy: The Cuban Missile Crisis. İçinde A. Farazmand (Ed.), *Global Cases in Best and Worst Practice in Crisis and Emergency Management* (ss. 215-226). Boca Raton: Taylor & Francis Group.

Duncombe, C. (2017). Twitter and Transformative Diplomacy: Social Media and Iran–US Relations. *International Affairs*, 93(3), 545-562.

<https://doi.org/10.1093/ia/iix048>

Duncombe, C. (2018). Twitter and the Challenges of Digital Diplomacy. *SAIS Review of International Affairs*, 38(2), 91-100.

<https://doi.org/10.1353/sais.2018.0019>

Eichert, D. (2021). Hashtagging Justice: Digital Diplomacy and the International Criminal Court on Twitter. *The Hague Journal of Diplomacy*, 16(4), 391-420. <https://doi.org/10.1163/1871191X-bja10074>

Ekşi, M., & Taş, F. D. (2020). Dijital Diplomasi Yeni Bir Tr Diplomasi Midir? *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 213-239.

Emmers, R. (2009). Comprehensive Security and Resilience in Southeast Asia: ASEAN’s Approach to Terrorism. *The Pacific Review*, 22(2), 159-177.

<https://doi.org/10.1080/09512740902815300>

European Centre for Disease Prevention and Control. (2020a, Ocak 24). Novel coronavirus: Three cases reported in France. <https://www.ecdc.europa.eu/en/news-events/novel-coronavirus-three-cases-reported-france>

European Centre for Disease Prevention and Control. (2020b, Ocak 28). ECDC statement following reported confirmed case of 2019-nCoV in Germany.

<https://www.ecdc.europa.eu/en/news-events/ecdc-statement-following-reported-confirmed-case-2019-ncov-germany>

European Commission. (2020a, Haziran 22). Coronavirus Global Response: world leaders summit and concert line-up announced for 27 June. 1 Mayıs 2023

tarihinde https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1129 adresinden erişildi.

European Commission. (2020b, Nisan 24). Questions and Answers: The Coronavirus Global Response 1 Mayıs 2023 tarihinde https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_731 adresinden erişildi.

European Commission. (2021). *Strategic crisis management in the EU: Improving EU Crisis Prevention, Preparedness, Response and Resilience*. European Commission. 25 Mayıs 2022 tarihinde https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/groups/sam/scoping-paper_crisis-management-in-the-eu_june_2021.pdf adresinden erişildi.

European Commission. (2022a). *Crisis Management*. European Commission. 13 Mart 2022 tarihinde https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/page/crisis-management_en adresinden erişildi.

European Commission. (2022b). *EU Civil Protection Mechanism*. 20 Kasım 2022 tarihinde https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en adresinden erişildi.

European Commission. (t.y.a). *Coronavirus response*. 7 Kasım 2022 tarihinde https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response_en adresinden erişildi.

European Commission. (t.y.b). *European Commission's coronavirus response team*. 7 Kasım 2022 tarihinde https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/overview-commissions-response/european-commissions-coronavirus-response-team_en adresinden erişildi.

European Commission. (t.y.c). *Fighting disinformation* 7 Kasım 2022 tarihinde https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/fighting-disinformation_en adresinden erişildi.

European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, (2022). *Strategic crisis management in the EU : improving EU crisis prevention, preparedness, response and resilience*, Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/517560>

European External Action Service. (2021a). *Crisis Management and Response*. 20 Kasım 2022 tarihinde https://www.eeas.europa.eu/eeas/crisis-management-and-response_en#8903 adresinden erişildi.

European External Action Service. (2021b). *EU Security, Defence and Crisis Response*. 20 Kasım 2022 tarihinde https://www.eeas.europa.eu/eeas/crisis-management-and-response_en#8903 adresinden erişildi.

Fan, L., & Krebs, H. B. (2014). Regional organizations and humanitarian action: The case of ASEAN. *London: Humanitarian Policy Group Overseas Development Institute*. 03 Mart 2022 tarihinde <https://cdn.odi.org/media/documents/9207.pdf> adresinden erişildi.

Farazmand, A. (2014). Crisis and Emergency Management: Theory and Practice. İçinde A. Farazmand (Ed.), *Handbook of Crisis and Emergency Management* (2. bs, ss. 1-9). Routledge.

Farazmand, A. (2016a). Hurricane Katrina as a Global Case of Grand Failure: Lessons for Future Crisis and Emergency Management. İçinde A. Farazmand (Ed.), *Global Cases in Best and Worst Practice in Crisis and Emergency Management* (ss. 17-32). Boca Raton: Taylor & Francis Group.

Farazmand, A. (2016b). Studying Crisis and Emergency Management Using Global Cases of Best and Worst Practices. İçinde A. Farazmand (Ed.), *Global Cases in Best and Worst Practice in Crisis and Emergency Management* (ss. 1-16). Boca Raton: Taylor & Francis Group.

Ferris, E., & Petz, D. (2013). *In the Neighbourhood: The Growing Role of Regional Organizations in Disaster Risk Management*. The Brookings Institution – London School of Economics Project on Internal Displacement. 3 Mart 2022 tarihinde https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/REGIONAL_DISASTER_MECHANISMS_2013.pdf adresinden erişildi.

Gentner, H. H. (2006). ASEAN: Cooperative Disaster Relief After the Tsunami. *Südostasien Aktuell: Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 24(4), 3-9.

Gilbert, A. N., & Lauren, P. G. (1980). Crisis Management: An Assessment and Critique. *Journal of Conflict Resolution*, 24(4), 641-664.

Gregory, B. (2008). Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 274-290. <https://doi.org/10.1177/0002716207311723>

Halperin, S., & Heath, O. (2020). *Political research: Methods and practical skills* (Third edition). Oxford University Press.

Hanson, F. (2010). *A Digital DFAT: Joining the 21st Century*. Lowy Institute for International Policy, Sydney. 13 Temmuz 2022 tarihinde https://www.files.ethz.ch/isn/124574/A_digital_DFAT.pdf adresinden erişildi.

Hanson, F. (2012). *Baked in and Wired: Ediplomacy@State*. Foreign Policy at Brookings. 18 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/baked-in-hansonf-5.pdf> adresinden erişildi.

Harris, B. (2013). Diplomacy 2.0: The Future of Social Media in Nation Branding. *Exchange: The Journal of Public Diplomacy*, 4(1).

Hayden, C. (2012). Social media at state: Power, Practice and Conceptual Limits for US Public Diplomacy? *Global Media Journal*, 11(21), 1-15.

Hedling, E. (2020). Storytelling in EU Public Diplomacy: Reputation Management and Recognition of Success. *Place Branding and Public Diplomacy*, 16(2), 143-152. <https://doi.org/10.1057/s41254-019-00138-2>

Hedling, E., & Bremberg, N. (2021). Practice Approaches to the Digital Transformations of Diplomacy: Toward a New Research Agenda. *International Studies Review*, 23(4), 1595-1618. <https://doi.org/10.1093/isr/viab027>

Hermann, C. F. (1969). International Crisis as a Situational Variable. İçinde J. N. Rosenau (Ed.), *International Politics and Foreign Policy* (ss. 409-421). New York: Free Press.

Hocking, B., & Melissen, J. (2015). Diplomacy in the Digital Age. *Clingendael Report*. 10 Temmuz 2022 tarihinde https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Digital_Diplomacy_in_the_Digital%20Age_Clingendael_July2015.pdf adresinden erişildi.

Hofferberth, M. (2021). Tweeting to Save Succeeding Generations from the Scourge of War? The UN, Twitter, and Communicative Action. İçinde C. Bjola & R. Zaiotti (Ed.), *Digital Diplomacy and International Organisations: Autonomy Legitimacy and Contestation* (ss. 155-183). London:Routledge.

Holmes, M. (2015a). Conclusion: The Future of Digital Diplomacy. İçinde C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (ss. 199-206). London:Routledge.

Holmes, M. (2015b). Digital Diplomacy and International Change Management. İçinde C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (ss. 13-32). London:Routledge.

Intentilia, A. A. M., Haes, P. E., & Suardana, G. (2022). Utilizing Digital Platforms for Diplomacy in ASEAN: A Preliminary Overview. *COMMUSTY Journal of Communication Studies and Society*, 1(1), 1-7. <https://doi.org/10.38043/commusty.v1i1.3685>

Jetin, B. (2021). How will the COVID-19 pandemic affect the regions? A comparative analysis of the EU and ASEAN. *Working Paper Series, Institute of Asian Studies, Universiti Brunei Darussalam*, (63). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3806322>

Juncos, A. E. (2017). Resilience as the New EU Foreign Policy Paradigm: A Pragmatist Turn? *European Security*, 26(1), 1-18. <https://doi.org/10.1080/09662839.2016.1247809>

Juncos, A. E. (2018). Resilience in Peacebuilding: Contesting Uncertainty, Ambiguity, and Complexity. *Contemporary Security Policy*, 39(4), 559-574. <https://doi.org/10.1080/13523260.2018.1491742>

Kampf, R., Manor, I., & Segev, E. (2015). Digital Diplomacy 2.0? A Cross-national Comparison of Public Engagement in Facebook and Twitter. *The Hague Journal of Diplomacy*, 10(4), 331-362. <https://doi.org/10.1163/1871191X-12341318>

Kassim, H. (2023). The European Commission and the COVID-19 pandemic: A pluri-institutional approach. *Journal of European Public Policy*, 30(4), 612-634. <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2140821>

Kearns, A. (2018). The Democratisation of Hybrid Warfare and Practical Approaches to Defeat Violent Extremism in the Digital Age. İçinde C. Bjola & J. Pamment (Ed.), *Countering Online Propaganda and Extremism* (ss. 99-120). New York:Routledge.

Khatib, L., Dutton, W., & Thelwall, M. (2012). Public Diplomacy 2.0: A Case Study of the US Digital Outreach Team. *Middle East Journal*, 66(3), 453-472.

Khoman, T. (2015). ASEAN: Conception and Evolution. İçinde K. B. Ooi, S. Basu Das, T. Chong, M. Cook, C. Lee, & M. C. M. Yeo (Ed.), *The 3rd ASEAN Reader* (ss. xiii-xviii). Singapore: ISEAS Publishing.
<https://doi.org/10.1355/9789814620628-002>

Kliem, F. (2021). ASEAN and the EU Amidst COVID-19: Overcoming the Self-Fulfilling Prophecy of Realism. *Asia Europe Journal*, 19(3), 371-389.
<https://doi.org/10.1007/s10308-021-00604-8>

Koenig, N. (2016). *EU Security Policy and Crisis Management: A Quest for Coherence*. New York: Routledge.

Korosteleva, E. A. (2020). Reclaiming Resilience Back: A Local Turn in EU External Governance. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 241-262.
<https://doi.org/10.1080/13523260.2019.1685316>

Krzyżanowski, M. (2021). Digital Diplomacy or Political Communication? Exploring Social Media in the EU Institutions from a Critical Discourse Perspective. İçinde C. Bjola & R. Zaiotti (Ed.), *Digital Diplomacy and International Organisations: Autonomy Legitimacy and Contestation* (ss. 52-73). London:Routledge.

Lai, A. Y., He, J. A., Tan, T. B., & Phua, K. H. (2009). A Proposed ASEAN Disaster Response, Training and Logistic Centre Enhancing Regional Governance in Disaster Management. *Transition Studies Review*, 16(2), 299-315.
<https://doi.org/10.1007/s11300-009-0068-z>

Larsson, P. (2009). The Crisis Coordination Arrangements (CCA). İçinde S. Olsson (Ed.), *Crisis Management in the European Union Cooperation in the Face of Emergencies* (ss. 127-138). Berlin Heidelberg: Springer.

Larsson, P., Frisell, E. H., & Olsson, S. (2009). Understanding the Crisis Management System of the European Union. İçinde S. Olsson (Ed.), *Crisis Management in the European Union Cooperation in the Face of Emergencies* (ss. 1-16). Berlin Heidelberg: Springer.

Lemke, T., & Habegger, M. (2021). Diplomat or Troll? The Case Against Digital Diplomacy. İçinde C. Bjola & R. Zaiotti (Ed.), *Digital Diplomacy and International Organisations: Autonomy Legitimacy and Contestation* (ss. 229-266). London:Routledge.

Loevy, K. (2015). The Legal Politics of Jurisdiction: Understanding ASEAN's Role in Myanmar's Disaster, Cyclone Nargis (2008). *Asian Journal of International Law*, 5(1), 55-93. <https://doi.org/10.1017/S2044251314000083>

Mälksoo, M. (2016). From the ESS to the EU Global Strategy: External Policy, Internal Purpose. *Contemporary Security Policy*, 37(3), 374-388. <https://doi.org/10.1080/13523260.2016.1238245>

Manor, I. (2017). The Digitalization of Diplomacy: Toward Clarification of a Fractured Terminology. *Exploring Digital Diplomacy*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.31199.36004>

Manor, I. (2019). *The Digitalization of Public Diplomacy*. London: Palgrave Macmillan.

Manor, I. (2021). Reconceptualising and Measuring Online Prestige in IOs: Towards a Theory of Prestige Mobility. İçinde C. Bjola & R. Zaiotti (Ed.), *Digital Diplomacy and International Organisations: Autonomy Legitimacy and Contestation* (ss. 184-206). London:Routledge.

Manor, I., & Segev, E. (2015). America's Selfie: How the US Portrays Itself on Its Social Media Accounts. İçinde C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (ss. 89-108). London:Routledge.

McClelland, C. A. (1977). The Anticipation of International Crises: Prospects for Theory and Research. *International Studies Quarterly*, 21(1), 15. <https://doi.org/10.2307/2600146>

McConnell, A. (2011). Success? Failure? Something In-Between? A Framework for Evaluating Crisis Management. *Policy and Society*, 30(2), 63-76. <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2011.03.002>

Melissen, J. (2013). Public Diplomacy. İçinde A. F. Cooper, J. Heine, & R. Thakur (Ed.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (ss. 437-453). Oxford:Oxford University Press.

Melo, D. S. N. & Papageorgiou, M. (2021). Regionalism on the Run: ASEAN, EU, AU and MERCOSUR responses amid the Covid-19 Crisis. *PACO*, 14(1), 57-78. <https://doi.org/10.1285/i20356609v14i1p57>

Metzl, J. F. (2001). Network Diplomacy. *Georgetown Journal of International Affairs*, 2(1), 77-87.

Morse, J. M., Barrett, M., Mayan, M., Olson, K., & Spiers, J. (2002). Verification Strategies for Establishing Reliability and Validity in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods*, 1(2), 13-22.

Narine, S. (1999). ASEAN into the twenty-first century: Problems and prospects. *The Pacific Review*, 12(3), 357-380. <https://doi.org/10.1080/09512749908719296>

Narine, S. (2009). ASEAN in the twenty-first century: A sceptical review. *Cambridge Review of International Affairs*, 22(3), 369-386. <https://doi.org/10.1080/09557570903104065>

NATO. (2022). *Resilience, Civil Preparedness and Article 3*. North Atlantic Treaty Organization. 28 Mayıs 2022 tarihinde https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm adresinden erişildi.

Nguyen, L. A., Crocco, O. S., Tkachenko, O., & Jonathan, V. (2022). Crisis Leadership During COVID-19: The Response of ASEAN and EU Regional Leaders. *Human Resource Development International*, 25(3), 381-399. <https://doi.org/10.1080/13678868.2022.2071096>

Nye, J. S. (2019). Soft Power and Public Diplomacy Revisited. *The Hague Journal of Diplomacy*, 14(1-2), 7-20. <https://doi.org/10.1163/1871191X-14101013>

Pagovski, Z. Z. (2015). *Public Diplomacy of Multilateral Organizations: The Cases of NATO, EU, and ASEAN. Perspectives on Public Diplomacy*. Perspectives on Public Diplomacy 4. Los Angeles, Ca.: Figueroa Press.

Pal, I., Von Meding, J., & Klinmalai, C. (2020). Regional Perspectives on Disaster Resilience and Sustainable Development. İçinde I. Pal, J. Von Meding, S. Shrestha, I. Ahmed, & T. Gajendran (Ed.), *An Interdisciplinary Approach for Disaster Resilience and Sustainability* (ss. 3-20). Springer Singapore.

Pamment, J. (2013). *New Public Diplomacy in the 21st Century: A Comparative Study of Policy and Practice*. London: Routledge.

Pamment, J. (2016). *British Public Diplomacy and Soft Power: Diplomatic Influence and the Digital Revolution*. New York:Palgrave Macmillan.

Papageorgiou, M. & Melo, D. S. N. (2020).Regional Responses to COVID-19: A Comparative Analysis of EU and ASEAN Policies to Counter the Pandemic., *Perspectives on Federalism*, 10(2) 68-85.

Pelling, J. (2015). When Doing Becomes The Case of Swedish Digital Diplomacy: The Case of the Swedish Digital Diplomacy. İçinde C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (ss. 164-180). London:Routledge.

Pennisi di Floristella, A. (2013). Are non-traditional security challenges leading regional organizations towards greater convergence?: The EU and ASEAN security systems in comparative perspective. *Asia Europe Journal*, 11(1), 21-38. <https://doi.org/10.1007/s10308-012-0339-x>

Pennisi di Floristella, A. (2016). Dealing with Natural Disasters: Risk Society and ASEAN: A New Approach to Disaster Management. *The Pacific Review*, 29(2), 283-305. <https://doi.org/10.1080/09512748.2015.1013498>

Perlmutter, A. (1975). Crisis Management: Kissinger's Middle East Negotiations (October 1973-June 1974). *International Studies Quarterly*, 19(3), 316. <https://doi.org/10.2307/2600314>

Petz, D. (2014). *Strengthening Regional and National Capacity for Disaster Risk Management: The Case of ASEAN*. Washington D.C.: Brookings Institute.

Phillips, W., & Rimkunas, R. (1978). The Concept of Crisis in International Politics. *Journal of Peace Research*, 15(3), 259-272.
<https://doi.org/10.1177/002234337801500304>

Pilegaard, J. (2016). Virtually Virtual? The New Frontiers of Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 12(4), 316-336.

Pishchikova, K., & Piras, E. (2017). The European Union Global Strategy: What Kind of Foreign Policy Identity? *The International Spectator*, 52(3), 103-120.
<https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1339479>

Putnam, R. D. (1988). Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games. *International Organization*, 42(3), 427-460.

Quarantelli, E. L. (2008). Disaster Crisis Management: A Summary of Research Findings. İçinde R. A. Boin (Ed.), *Crisis Management: VOLUME II* (ss. 45-56). London: SAGE Publications.

Rees, N. (2010). EU and ASEAN: Issues of Regional Security. *International Politics*, 47, 402-418.

Richmond, O. P., Pogodda, S., & Mac Ginty, R. (2021). *Critical Crisis Transformation: A Framework for Understanding EU Crisis Response* (R. Mac Ginty, S. Pogodda, & O. P. Richmond, Ed.; ss. 26-59). Manchester: Manchester University Press.

Riordan, S. (2019). *Cyberdiplomacy: Managing Security and Governance Online*. Cambridge, Medford, MA: Polity Press.

Roberts, C. (2010). *ASEAN's Myanmar Crisis: Challenges to the Pursuit of A Security Community* (1. bs). Institute of Southeast Asian Studies.

Rosenthal, U., & Kouzmin, A. (1997). Crises and Crisis Management: Toward Comprehensive Government Decision Making. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 7(2), 277-304.
<https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jpart.a024349>

Rosenthal, U., 't Hart, P., & Charles, M. T. (1989). The world of Crises and Crisis Management. İçinde U. Rosenthal, M. T. Charles, & P. 't Hart (Ed.), *Coping with Crises: The Management of Disasters, Riots and Terrorism* (ss. 3-33). Springfield, IL: Charles C Thomas.

Ross, A. (2011). Digital Diplomacy and US Foreign Policy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 6(3-4), 451-455. <https://doi.org/10.1163/187119111X590556>

Rum, M. (2016). The Case of Regional Disaster Management Cooperation in ASEAN: A Constructivist Approach to Understanding How International Norms Travel. *Southeast Asian Studies*, 5(3), 491-514. https://doi.org/10.20495/seas.5.3_491

Rüland, J. (2021). Covid-19 and ASEAN: Strengthening State-centrism, Eroding Inclusiveness, Testing Cohesion. *The International Spectator*, 56(2), 72-92. <https://doi.org/10.1080/03932729.2021.1893058>

Sawada, Y., & Zen, F. (2014). Disaster Management in ASEAN. *Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA)*.

Schroeder, U. C. (2007). Governance of EU Crisis Management. Emerson, M., & Centre for European Policy Studies (Ed.). (2007). *Evaluating the EU's crisis missions in the Balkans*. Centre for European Policy Studies.

Seah, D. (2009). I. THE ASEAN CHARTER. *International and Comparative Law Quarterly*, 58(1), 197-212. <https://doi.org/10.1017/S0020589308000882>

Simm, G. (2018). Disaster Response in Southeast Asia: The ASEAN Agreement on Disaster Response and Emergency Management. *Asian Journal of International Law*, 8(1), 116-142. <https://doi.org/10.1017/S2044251316000205>

Slaughter, A.-M. (2009). America's Edge: Power in the Networked Century. *Foreign Affairs*, 1-14.

Smith, K. E. (2017). A European Union Global Strategy for A Changing World? *International Politics*, 54(4), 503-518. <https://doi.org/10.1057/s41311-017-0041-0>

Sokolska, I. (2022). The Maastricht and Amsterdam Treaties. 5 Kasım 2022 tarihinde <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/3/the-maastricht-and-amsterdam-treaties> adresinden erişildi.

Sotiriu, S. (2015). Digital diplomacy: Between Promises and Reality. İçinde C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (ss. 33-51). London:Routledge.

Suzuki, S. (2021). Interfering via ASEAN? In the Case of Disaster Management. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 40(3), 400-417. <https://doi.org/10.1177/18681034211016865>

Takeda, M. B., & Helms, M. M. (2006). "Bureaucracy, Meet Catastrophe": Analysis of Hurricane Katrina Relief Efforts and their Implications for Emergency Response Governance. *International Journal of Public Sector Management*, 19(4), 397-411. <https://doi.org/10.1108/09513550610669211>

The Council of the EU & The European Council. (2016). *The EU integrated political crisis response—IPCR - arrangements in brief*. The Council of the EU & The European Council. 4 Nisan 2022 tarihinde https://www.consilium.europa.eu/media/29699/web_ipcr.pdf adresinden erişildi.

The Council of the EU & The European Council. (2022). *How the EU Responds to Crises and Builds Resilience*. The Council of the EU & The European Council. 28 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-crisis-response-resilience/> adresinden erişildi.

The Council of the European Union & The European Council. (2022). *How the Council Coordinates the EU Response to Crises*. The Council of the EU & The European Council. 4 Nisan 2022 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ipcr-response-to-crisis/#:~:text=In%20June%202006%2C%20the%20Council,case%20of%20a%20major%20crisis.> adresinden erişildi.

Tocci, N. (2016). The making of the EU Global Strategy. *Contemporary Security Policy*, 37(3), 461-472. <https://doi.org/10.1080/13523260.2016.1232559>

Tocci, N. (2017). *Framing the EU Global Strategy: A Stronger Europe in a Fragile World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Tocci, N. (2020). Resilience and the role of the European Union in the world. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 176-194. <https://doi.org/10.1080/13523260.2019.1640342>

Tubakovic, T. (2019). The failure of regional refugee protection and responsibility sharing: Policy neglect in the EU and ASEAN. *Asian and Pacific Migration Journal*, 28(2), 183-209. <https://doi.org/10.1177/0117196819841094>

UNDRR. (2022). *Resilience*. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 28 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.undrr.org/terminology/resilience> adresinden erişildi.

Vadura, K. (2015). The EU as ‘Norm Entrepreneur’ in the Asian Region: Exploring the Digital Diplomacy Aspect of the Human Rights Toolbox. *Asia Europe Journal*, 13(3), 349-360. <https://doi.org/10.1007/s10308-015-0420-3>

Van Hecke, S., Fuhr, H., & Wolfs, W. (2021). The politics of crisis management by regional and international organizations in fighting against a global pandemic: The member states at a crossroads. *International Review of Administrative Sciences*, 87(3), 672-690. <https://doi.org/10.1177/0020852320984516>

Vériter, S. L., Bjola, C., & Koops, J. A. (2020). Tackling COVID-19 Disinformation: Internal and External Challenges for the European Union. *The Hague Journal of Diplomacy*, 15(4), 569-582. <https://doi.org/10.1163/1871191X-BJA10046>

Wagner, W., & Anholt, R. (2016). Resilience as the EU Global Strategy’s new leitmotif: Pragmatic, problematic or promising? *Contemporary Security Policy*, 37(3), 414-430. <https://doi.org/10.1080/13523260.2016.1228034>

Westcott, N. (2008). Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1326476>

WHO. (2020, December 31). *WHO issues its first Emergency Use Validation for a COVID-19 vaccine and emphasizes need for equitable global access*. 3 Ocak 2023 tarihinde <https://www.who.int/news/item/31-12-2020-who-issues-its-first-emergency-use-validation-for-a-covid-19-vaccine-and-emphasizes-need-for-equitable-global-access> adresinden erişildi.

WHO. (2022). *COVID-19 interactive timeline*. Retrieved 3 Ocak 2023 tarihinde <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/interactive-timeline#event-0> adresinden erişildi.

Wolff, S., & Ladi, S. (2020). European Union Responses to the Covid-19 Pandemic: Adaptability in times of Permanent Emergency. *Journal of European Integration*, 42(8), 1025-1040. <https://doi.org/10.1080/07036337.2020.1853120>

Wright, K. A. (2019). Telling NATO's story of Afghanistan: Gender and the alliance's digital diplomacy. *Media, War & Conflict*, 12(1), 87-101. <https://doi.org/10.1177/1750635217730588>

Wright, K. A., & Guerrina, R. (2020). Imagining the European Union: Gender and Digital Diplomacy in European External Relations. *Political Studies Review*, 18(3), 393-409. <https://doi.org/10.1177/1478929919893935>

Zaiotti, R. (2021). The (Un)making of International Organisations Digital Reputation: The European Union, the "Refugee Crisis," and Social Media. İçinde C. Bjola & R. Zaiotti (Ed.), *Digital Diplomacy and International Organisations: Autonomy Legitimacy and Contestation* (ss. 207-225). London:Routledge.

Tweetler

ASEAN. [@ASEAN]. (2020d, 23 Mart). #ASEAN believes in togetherness and leaving no one behind. Remember to be kind and supportive to those affected by, suspected. [Resim Ekli] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/ASEAN/status/1241922711749877761>

ASEAN. [@ASEAN]. (2020e, 12 Nisan). Speaking for their countries, the #ASEAN Foreign Ministers expressed their solidarity in the fight against #Covid19. #Cohesive #Responsive [Video Ekli] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/ASEAN/status/1249140239479734273>

ASEAN. [@ASEAN]. (2020f, 15 Nisan). The Leaders of #ASEAN and their counterparts from Japan, China and Republic of Korea held a special summit on #COVID19 [Resim Ekli] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/ASEAN/status/1250251707369451523>

ASEAN [@ASEAN]. (2020g, 22 Temmuz). Exercise to stay active during COVID-19 with #ASEAN and @FIFAcOm! Tomorrow, your favourite football players will give you some tips [Resim Ekli] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/ASEAN/status/1285906804304539650>

Ceruti, S. [@ilceruttino]. (2020, 11 Mart). Bla, bla, bla... only words from #EU! #Italy must receive concrete help! #COVID19 [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/ilceruttino/status/1237665043174559745>

European Commission. [@EU_Commission]. (2020a, 28 Ocak). *As the #Coronavirus outbreak intensifies, the EU Civil Protection Mechanism has been activated on request from France.*

Two planes will [Resim ekli] [Tweet]. Twitter.
https://twitter.com/EU_Commission/status/1222198853165887489



European Commission. [@EU_Commission]. (2020b, 28 Şubat). *Italy has activated the EU's Civil Protection Mechanism, requesting protective facemasks. We have relayed the request to all EU countries* [Resim ekli] [Tweet]. Twitter.
https://twitter.com/EU_Commission/status/1233356692198432768

European Commission. [@EU_Commission]. (2020c, 11 Mart). *We are working on all fronts 24/7 to support EU countries on #COVID19 1 Medical 2 Research 3 Economy 4 Industry* [Resim Ekli] [Tweet]. Twitter.
https://twitter.com/EU_Commission/status/1237827161035280384

European Commission. [@EU_Commission]. (2020d, 2 Nisan). *Fighting to save peoples' lives and protect peoples' livelihoods is the overriding mission of all public authorities across the EU.* [Video ekli] [Tweet]. Twitter.
https://twitter.com/EU_Commission/status/1245652777033859072

European Commission. [@EU_Commission]. (2020e, 14 Ağustos). *The #coronavirus outbreak has been accompanied by wave of misleading and harmful conspiracy theories. We're teaming up with @UNESCO to* [Bağlantı ekli küçük resim] [Tweet]. Twitter.
https://twitter.com/EU_Commission/status/1294220699079516161

European Commission. [@EU_Commission]. (2020f, 11 Mart). *We stand by Italy during these trying times.*  *Share your words of support for our Italian friends here – we will* [Resim ekli] [Tweet]. Twitter.
https://twitter.com/EU_Commission/status/1237661032757309442

European Commission. [@EU_Commission]. (2020g, 11 Mart). *We are working on all fronts to tackle the #COVID19 outbreak, including:*  *Coordinating Member State actions*  *Mobilising €140 million for* [Tweet]. Twitter.
https://twitter.com/EU_Commission/status/1237710087055179776

European Commission. [@EU_Commission]. (2020h, 30 Mayıs). *President @vonderleyen, @eucopresident Michel and the Prime Minister of Japan @AbeShinzo expressed their sympathy with the victims of the #coronavirus.* [Bağlantı ekli küçük resim] [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/EU_Commission/status/1266731092112887810

European Commission. [@EU_Commission]. (2020i, 26 Kasım). *President @vonderleyen and @eucopresident Michel spoke with the Prime Minister of Australia @ScottMorrisonMP via a videoconference. They agreed to strengthen cooperation* [Resim ekli] [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/EU_Commission/status/1331926961917218818

European Commission. [@EU_Commission]. (2020j, 27 Haziran). *Thank you @BorisJohnson for your support and for being part of the #GlobalGoalUnite summit today! Today, we are mobilising additional* [Ekli tweet] [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/EU_Commission/status/1276877522513297408

European Commission. [@EU_Commission]. (2020k, 27 Haziran). *"When she was just a girl she expected the world" – says your song, @coldplay Today, we shout out with you* [Ekli tweet] [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/EU_Commission/status/1276951936886018048